

ΕΤΟΣ Α΄.-ΤΕΥΧΟΣ 7

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1901

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ,
ΓΡΑΦΕΙΑ : 18, ΟΔΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Α'—ΤΕΥΧΟΣ 7

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1901

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ: Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Ἐκτίμησις καὶ ἔρως (διήγημα).

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΑΡΤΥΩΚΗ: Ἀπὸ τὸ παγκόσμιον τραγοῦδι (ποιήματα).

ΣΠ. Π. ΔΑΜΠΡΟΥ: Ἐθνικαὶ ἐλπίδες καὶ ὄνειρα.

Θ. ΑΜΠΕ-ΓΚΡΑΣΣΕ: Αἱ Ἀθήναι πρὸ 66 ἐτῶν.

ΑΓΓΕΛΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ: Ἡ ἐξέλιξις τῆς νεωτέρας γυναικός.

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ: Ὁ ἐν Κερκύρᾳ βυζαντινὸς ναὸς τῶν ἁγίων Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου.

Τὸ Δεκαπενθήμερον ὑπὸ Ζ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ.

Γράμματα—Τέχνη—Ἐπιστήμη.

Πινακίδες.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ.

Σκοπευτής, ὑπὸ Γ. Ν. ΡΟΪΛΟΥ.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Βυζαντιανὸν δισκοπότηρον.

Κακαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Θ. ΡΑΛΛΗ.

Πρὸ τῆς καταιγίδος, ὑπὸ Δὸς ΣΟΦΙΑΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ.

Χιονισμένη ὁδὸς ἐν Κηφισίᾳ.

Ὁ ἐν Κερκύρᾳ βυζαντινὸς ναὸς τῶν ἁγίων Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου.

Ἡ Βασίλισσα Βικτωρία.

Κεφαλὴ (ἐκ τῶν παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἀνεκνυθεῖσων ἀρχαιοτήτων).

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐνδύματος (δύο γελοιογραφαὶ) ὑπὸ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Ὑπὸ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ καὶ Φ. Ρ. ΑΡΙΣΤΕΩΣ.

ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΟΙ: Meisenbach Riffarth et Co, Μόναχον—Ἐλ. Καζάνης, Ἀθήναι.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ: Σπυρ. Κοκκόλης (φιλότεχνος)—Κ. Μπίεργκερ—Κ. Δημητρίου, Ἀθήναι.

Τὰ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ», πωλοῦνται κατὰ φυλλάδια πρὸς δρ. 1.20 ἑκάστον, ἐν Ἀθήναις εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἑστίας, Βιζυπεργ, Μπὲκ καὶ Ι. Κορτέση καὶ τὰ περὶ πλεονα τῶν πλατειῶν. Ἐν Πειραιεῖ, εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἀντ. Χούλιτα καὶ Γ. Ἀλεξάκη.

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον Ἑστίας Κ. Μάϊονερ καὶ Ν. Καραδόουρη—2762.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

Ἐκατὸ δράκοι σήρῃσα φυλάνε μαυροφόρα,
Ρήγισσα χίρα ἀλάφρα, σὲ κάστρο ἐρημικόν,
Καὶ σκιάφουν καὶ τῆς κουβαλοῦν γιὰ χάδια καὶ γιὰ δῶρα,
Συντρίμια ἀπὸ 'να ἀτέλειωτο παλιὸ τῆς θησαυροῦ.

Ἄδ' θέλω τὰ συντρίμια ἐνὶ καταραμένη ἡ ὥρα!
Ἀνάθεμά σας, δράκοντες, ποῦ μὲ κρατεῖτε ἐδῶ!
Τῇ ζωντανῇ ὄνειρεῖσθαι καὶ τὴν ἀνέρια χώρα.

ΚΑΤΗΣ ΠΑΔΑΜΑΣ

Ἄν ὀλίγοι ἀνέγνωσαν τὸ βιβλίον του, ἔφθασεν ὅμως μέχρι πάντων ὁ θαυμαστός θρύλος τοῦ κ. Κ. Χρηστομάνου, τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἐλισάβετ τῆς Βαυαρίας, Αὐτοκρατεῖρας τῆς Αὐστρίας:—Σελίδες ἡμερολογίου, Ἐντυπώσεις, Συνομιλίας, Ἀναμνήσεις». Διότι πρόκειται πράγματι περὶ ἀληθινῆς λέγαντες, περὶ θρύλου πραγματικοῦ, ὡς θὰ τὸν συνθέτετε διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ὁ ποιητὴς τῶν «Ὀρφικῶν ποιημάτων», λυρικῶν ποιήσεων εἰς τὸ γερμανικόν, καὶ τῆς «Φαιῆς Γυναικός», «διαλόγου ἐν τῷ λυκόφωτι», δραματικοῦ ποιήματος εἰς τὸ γερμανικόν ἐπίσης. Εἰς Ἕλληνα, ὅστις λαμβάνει ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν νεωτέρων ποιητῶν τῆς γερμανικῆς γλώσσης, καὶ εἰς τὸν ὅποιον δίδεται τὸ προνόμιον νὰ σώσῃ ἀπὸ τὸ βάραθρον τῆς λήθης καὶ τῆς ἀγνοίας μίαν τῶν ἠθικῶς ἀρτιωτέρων μορφῶν, τὰς ὁποίας ὁ λήξας αἰὼν μᾶς ἔδωκε, μίαν μορφήν, τὴν ὁποίαν, ἄνευ αὐτοῦ, τὸ παγερὸν ἐγχειρίδιον τοῦ Λουκίτη θὰ ἐβύθιζεν εἰς τὸ αἰώνιον καὶ ἀδιαπέραστον σκότος, διότι δὲν θὰ ἔμενεν ὀπισθεν τοῦ αἰμοσύρτου σώματος ὁ φωτεινὸς ὁλκός, ὁ καταυγᾶσας μὲ φῶς τὸσον ἄπλετον τὸν ὀρίζοντα τῆς σκέψεως τοῦ αἰῶνός μας—ὁ Ἕλληνα αὐτὸς ἔχει κατὰ τὸ ἥρωος ἀπολόγου ἢ παραμυθίου. Δὲν εἰσεύρω, ἂν τὴν πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Εὐρώπης διέτρεξε μὲ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρηστομάνου τὸ ῥίγος, τὸ ὅποιον τὴν διέδραμε μὲ τὸ πρὸ δεκαετίας ἐκδοθὲν «Ἡμερολόγιον» τοῦ Ἑλβετοῦ Ἀμιέλ, τὸ λεπτεπίλεπτον αὐτὸ εὐαγγέλιον τοῦ νεωτέρου

πεσσιμισμοῦ καὶ τῆς συναίσθησός τοῦ μηδενὸς τῆς ζωῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν πικρὸν φόρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν σπανίων πνευμάτων καὶ τῶν ἐπιλέκτων ψυχῶν. Ὅπως ὅποτε ὑπάρχουν σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρηστομάνου—δηλαδὴ πτυχαὶ τῆς ψυχῆς τῆς αὐτοκρατεῖρας Ἐλισάβετ—τὰς ὁποίας φράσσων ἐκ συγκινήσεως θὰ ἐμελέτα ὁ Ἀμιέλ, ὁ γράψας τὴν ἀσυλλήπτως ἀβρὰν καὶ βαθέως φιλοσοφικὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν: «Ἡ ὄνειροπόλησις εἶνε ἡ Κυριακὴ τῆς ψυχῆς» ἢ τὴν ἄλλην: «Ὑπάρχουν τοπία, ἀνταποκρινόμενα πρὸς ὀρισμέναις ψυχικαῖς καταστάσεσι». Πρόκειται περὶ πνευμάτων συγγενῶν, τῶν ὁποίων αἱ affinités électives, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Γκαίτε, ἐκφαίνονται εἰς ἐκάστην σελίδα, περιληφθεῖσαν εἰς τὸ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ γραφόμενον «Ἡμερολόγιον» τοῦ Ἀμιέλ—εἰς τὰς ἡμέρας τῇ ἡμέρᾳ καταστρωνομένας ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀναμνήσεις τοῦ κ. Χρηστομάνου. Ὡς τὸν Ἀμιέλ, καὶ τὴν αὐτοκράτειραν εἰλκυεν «ἡ ἄπειρος μελαγχολία, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἤθελε νὰ μὴ ἡσθάνετο» καὶ αὐτὴ ὡς ἐκεῖνος ἄφινε «τὴν καρδίαν τῆς νὰ ὀρμᾷ πρὸς τὸ ἀνέφικτον», «ν' ἀπολαμβάνῃ γλυκυπικρὸς τὸ φροῦδον τῶν χιμαῖρῶν καὶ νὰ βολιδόσκοπῇ τὸ κενὸν τῆς ζωῆς». Τὸ ἐστερμμένον θῆμα τῆς λίμνης τῆς Γενεύης καὶ ὁ ἀνεπίδεικτος καθηγητὴς, ὅστις καὶ αὐτὸς παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης ἀναπαύεται καὶ πολλάκις ἠτένισε τὸ αὐτὸ ὄνειρον τῶν γλαυκῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐκλείσθησαν διὰ τελευταίαν φορὰν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς αὐτο-

Ἔτος Α'—7.

19

βίον, ὀλίγοι δ' ἦσαν οἱ μεμνημένοι εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς Ἐλισάβετ τῆς Αὐστρίας, ὡς μᾶς ἀποκαλύπτει αὐτὰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἐλ-ληνος ποιητοῦ. Τὸ ριπίδιον καὶ τὸ ἀλεξήλιον, τὸ σκιάσαν, ἐνὸς ἑξή, μίαν τῶν ψυχολογικῶς μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν μορφῶν τοῦ αἰῶνός μας, ὁ διδά-σκαλός της, ὁ σύντροφος τῶν μονήρων περιπάτων της, ὁ εὐτυχής, ὅστις ἐνωτίσθη τινὰς τῶν ἐκμυ-στηρεύσεων τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς καὶ πολυχόρδου ψυχῆς, ἀπέσυρε χάριν ἡμῶν, χάριν τοῦ μεγάλου κοινοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε συνειθίσει νὰ βλέπῃ ἐν τῇ αὐτοκρατείᾳ ἢ ἰδιότροπον ἡγεμονίδα, ἀφίνουσιν τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἀνεσιν τῆς αὐλῆς διὰ νὰ παραδίδεται εἰς τῆς μονώσεως τὰ αὐστηρὰ θέληγτρα. Ἐχει δίκαιον ὁ Βαρρὲς λέγων ὅτι ἡ τόλμη καὶ ἡ πικρὰ εἰρωνεία, ἡ ἀκατανίκη-τος ἀηδία τῶν πάντων, τὸ διαρκὲς ἐπανερχόμενον αἰσθημα τοῦ θανάτου, αἱ αἰσθηματικαὶ ἀκόμη παιδία τῆς μελαγχόλου, τῆς ζητούσης τὴν δια-σκέδασιν τῆς μελαγχολίας της, καθιστῶσι τὸ βι-βλίον, τὸ ἀποθησαυρίζον αὐτὰς, τὸ παραδοξότερον νιχιλιστικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον ποτὲ ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξίς ἔζησεν, ἂν ὅχι εἰς τὸν κόσμον, τοῦλάχιστον εἰς τὴν νοτιωτέραν Εὐρώπῃν, ὅπου αἱ ἰδέαι ἐνὸς Τολστόη, ἐνὸς Ἰψεν, ἐνὸς Μπγιέρνσον ζῶσι μᾶλλον ὡς σπάνια ἄνθη θερμοκηπίου ἢ ὡς αὐτοφυῆ βλαστήματα. Καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ διαφορὰ τῶν «Ἰδεῶν καὶ Ἐντυπώσεων» τῆς κόρης τῶν βαυαρικῶν Ἀλπεων πρὸς τὸ «Ἡμε-ρολόγιον» τοῦ υἱοῦ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης· ὅτι ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ Ἀμιέλ καὶ ἡ βαθεῖα ὁδὴν τῆς ἀπραξίας του ἔχουν κατὰ τὸ ἀπαλῶς θλιβε-ρόν, τὸ καρτερικῶς φιλομειδῶν καὶ τὸ πεπωμέ-νως ἀσθενικόν, ἐνῶ ἡ θλίψις τῆς αὐτοκρατείας ἐκρήγνυται ἐκάστοτε εἰς πικροχόλους παρα-τηρήσεις, σαρκαστικὸς χλευασμούς, ὀδυνηρὰς παρατηρήσεις — ἡ ἐκδηλοῦται εἰς τὴν νευρικὴν ἐκείνην ἀνάγκην τῆς διαρκoῦς σωματικῆς κι-νήσεως, τῆς ἀδιακόπου φυσικῆς ἐνεργείας, τῆς μέχρῃς ὀδύνης καταπονήσεως, ἥτις ἔφθειρεν ἐντὸς μηνῶν καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους ὁργανισμούς τῶν ἀκολούθων της. Ὁ Βαρρὲς τὴν παραβάλλει πότε πρὸς τὸν Ἀμλετ καὶ πότε πρὸς τὴν Ἀντιγόνην· τὴν αὖτις ὀνομάζει ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως Λήρ καὶ τὴν αὖτις τοῦ Χάινε. Ὁ Χρηστομάνος, ὅταν τὴν εἶδε μίαν φορὰν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Βούργ (τῶν Ἀνακτόρων τῆς Βιέννης) πλέουσιν εἰς τὴν ἐρυθροσκότεινον ἀνταύγειαν τῶν τοίχων, εἰς τὴν αἰγλήν τῶν φλογῶν τῶν λειχουσῶν τὰ ὑπαρχρὰ χρυσώματα καὶ βυθιζομένων, ὡς ἐντὸς λιμνῶν, ἐντὸς τοῦ διαυγοῦς τῶν κρυσταλλίνων καθρεπτῶν, εἰς τὴν στιλβηδόνα τὴν κατερχομένην ἀπὸ τῶν

πρισμάτων τῶν πολυελαίων, ἐναερίων πολυτίμων λίθων, τὴν παρομοιάζει πρὸς τὴν Περσεφόνην. Καὶ χρειάζονται ὅλαι ἀληθῶς αἱ πολὺπλοκοὶ αὐταὶ ἐντυπώσεις, ἡ σύνθεσις αὕτη τῶν ἀποχρώ-σεων, τὸ κρᾶμα τῶν ιδεῶν διὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν φυσιογνωμίαν τῆς αὐτοκρατείας.

Μήπως ὁμως δὲν μᾶς τὴν δίδουν καὶ φράσεις τινὲς αὐτῆς μόνον; «Εἶδα (εἶπε κάποτε) μίαν χωρικὴν νὰ μοιράζῃ τὴν σοῦπαν εἰς τοὺς ὑπη-ρέτας. Δὲν ἠμπόρεσε νὰ γεμίσῃ τὸ δικό της πιάτο». Οἱ μὴ συλλαμβάνοντες ὅλον τὸν βα-θὺν συμβολισμὸν τῆς φράσεως ταύτης θὰ εὕρουν ἴσως ὑπερβολικὸν μέχρι τοῦ γελοίου τὸν Βαρ-ρὲς ἐξαίροντα «τὴν θαυμασίαν ταύτην εἰκόνα, μὲ τὴν ἐξόχως ἐντονὸν συνθετικότητά, τὴν βα-ρεῖαν καὶ σκοτεινὴν τὴν κατοπτρίζουσαν τὰς βαθυτάτας σκέψεις μας». Ἀλλ' ὅταν ἀναλογισθῇ τοὺς ἐκ τοῦ περισσεύοντος τῆς καρδίας καὶ τῆς ψυχῆς δίδοντας· ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀναλίσκει ἡ ἰδία λάμψις· τὰς αὐτοφώτους διανοίας, ἐξ ὧν ἀρύονται πᾶσαν λάμψιν οἱ ἄλλοι οἱ ἑτερόφωτοι, δὲν θὰ εὕρῃ τὴν εἰκόνα τῆς αὐτοκρατείας ὑπο-δεεστέραν τοῦ λυρικοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Βαρρὲς. Καὶ ὅταν μὲ τόσην βαθύτητα ἡ αὐτοκράτειρα εἰσδύῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ τραγικοῦ πά-θους, συνοψίζουσα σχεδὸν ὅλην τὴν μεγαλο-πρεπῆ θεωρίαν τοῦ Νίτσε περὶ τῆς τραγωδίας: «Νομίζω (ἔλεγε πρὸς τὸν Χρηστομάνον) ὅτι αἱ τραγικαὶ συγκρούσεις δὲν ἐπιδροῦν τόσον ἀφ' ἑαυτῶν παρ' ὅσον διότι μᾶς θέτουν εἰς τοιαύ-την κατάστασιν, ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι πλησιάζομεν πρὸς τὸ ἀπροσδιόριστον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πάντοτε πρόσδοκῶμεν εἰς τὴν ζωὴν μας. Πάθη κοινὰ θέτουν ὑπὸ τὰς ὄψεις μας, ἀλλὰ τὰ ἀνα-γνωρίζομεν διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι παρουσιάζον-ται. Δὲν μᾶς κυριεύει τὸ τραγικὸν τοῦ θεάτρου· μᾶς κυριεύουν αἱ βαθύτεραι ἰδέαι, τὰς ὁποίας τοῦτο ἐξεγείρει». Ὅταν ἡ αὐτοκράτειρα εὐδαι-μονῇ νὰ τρέχῃ εἰς τὰ δάση ὑπὸ τὴν ἐκμανῇ θύελ-λαν, πῶς δικαιολογεῖ τὸ αἰσθημα αὐτό, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἢ ἡ συναίσθησις τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνθρώ-που ἐπὶ τῶν στοιχείων; «Αὐτὸς εἶνε ὁ ἀγαπημέ-νος μου καιρὸς ἐμένα. Δὲν εἶνε διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἡμπορῶ νὰ τὸν ἀπολαύσω μόνη. Ὁ καιρὸς αὐτὸς εἶνε δι' ἐμένα, ὅ,τι τὰ θεατρικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὁ δυστυχὴς βασιλεὺς Λουδοβίκος ἀνεβίβα-ζεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς διὰ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ τὸ ὑπαιθρον εἶνε μεγαλοπρεπέστερον». Καὶ προσθέ-τει: «Ἦθελὰ ἡ θύελλα νὰ εἶνε περισσότερον λυσ-σαλέα, διότι τότε αἰσθάνεται κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του τόσον πλησίον πρὸς ὅλα τὰ πράγματα. Συνομιλεῖ σχεδὸν μαζὶ τῶν». Καὶ ἡ ἀνάλογος

Ἡ Αὐτοκράτειρα Εἰλισαβὲτ

αὐτῆς ἐντύψεις ἐκ τῆς θαλάσσης: «Εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ἀναπνοή μου εἶνε εὐρύτερα. Ρυθμίζεται μὲ τὸ ἀναισθητικὸν τῶν κυμάτων. Ὅταν τὰ κύματα γίνονται μεγαλειότερα, ἀρχίζω ν' ἀναπνέω βαθύτερα. Ἡ θάλασσα μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμὸν μας, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ ὅ,τι ζωῶδες καὶ ἐπίγειον ἔχομεν. Μέσα εἰς τὴν τρικυμίαν νομίζω καὶ ἐγὼ καμμίαν φορὰν, ὅτι γίνομαι ἀφρισμένον κύμα». Ἐνώπιον τοιαύτης φύσεως ἐννόητον εἶνε πῶς ἐμφανίζεται ὁ θάνατος. «Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου (εἰλεγειν) ἀποκαθαίρει καὶ κάμνει ὅ,τι ὁ κηπουρὸς, ὁ ξεριζώνων τὰ παράσιτα χόρτα εἰς τὸν κήπον του. Ἀλλ' ὁ κηπουρὸς αὐτὸς εἶνε ἰδιότροπος. Θέλει νὰ μένῃ μόνος καὶ θυμώνει ἂν περιέργοι τὸν κυττάξουν ἀπὸ πᾶν ἀπὸ τὸν τοίχον. Διὰ τοῦτο κρύπτω τὸ πρόσωπόν μου μὲ τὴν βεντάγιαν ἢ μὲ τὴν ὀμβρέλλαν μου διὰ νὰ κηπεύῃ ἀνενόχλητος ὁ θάνατος μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου». Ἡ εἰκὼν φαίνεται σκοτεινὴ, ἀλλὰ ποῖος, ὅταν ἔμαθε τὴν γαλήνην, μετ' ἧς ἡ αὐτοκράτειρα ἐβάδιζε μετὰ τὸ πλῆγμα τοῦ δολοφόνου πρὸς τὸ ἐλαφρὸν σκάφος τῆς λίμνης καὶ μόλις ἐπ' αὐτοῦ ἔπεσεν ἐρωτῶσα «Τί εἶνε; τί κηπουρὸς»; εἶχε κηπεύσει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ἡρώιδος ὅλα τὰ παράσιτα φυτὰ τοῦ δέους, τοῦ φόβου, τοῦ ρίγους, τὰ ὁποῖα φύονται εἰς τὰς ἀκηπεύτους καὶ ταπεινὰς ψυχὰς καὶ τῶν ὁποίων τὴν πυκνὴν λόχμην ἀναδεύει τρομωδῶς τὸ μυστήριον τοῦ ἀγνώστου, τὸ ὀνομαζόμενον θάνατος;

III

Μία ἀπὸ τὰς ὑπερβολὰς τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρηστομάνου — διότι εὐρίσκόμεθα ἐνώπιον ἔργου λυρικοῦ — εἶνε ὅτι ἐξαίρει ἐπανειλημένως καὶ μετὰ πάθους τὴν φυσικὴν ἐμφάνισιν τῆς αὐτοκρατείας. Ἄν ἐξ ὅλου τοῦ βιβλίου δὲν ἀνεδίδετο τὸ ἄρωμα ὕμνου θαυμασμοῦ καὶ λατρείας πνευματικῆς πρὸς τὸ τέλειον πλάσμα, τοῦ ὁποῖου τοὺς παλμούς ἐδόθη εἰς τὸν ποιητὴν ν' ἀκούσῃ τὸς ἐνδιακρίτως, θὰ ἐνομιζάμεν ὅτι πρόκειται περὶ αἰσθηματος ἀνεπιγνώστου καὶ μετρηφισμένου. Εἰς μίαν σελίδα ψάλλει τὸ ποίημα τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα μέσα εἰς τὸ πάρκον τοῦ Λαϊντς βλέπουν τὴν Αὐτοκράτειραν «Ὅλα τὰ ἄνθη μοῦ ἐφαίνοντο συγκεκνημένα. Ἀλλὰ διὰ χρυσοῦ μειδιάματος ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὸ βλέμμα τῆς: ἄλλα ἐκινούσαν γλυκὰ τὰ κωδωνάκια τῶν κεφαλῶν τῶν ἡ ἡνίογαν θαυμάσια φωτεινὰ μάτια. Ὑπῆρχον ἄλλα ποῦ ἔτρεμαν ὀλόκληρα, χωρὶς αὖρα νὰ τὰ χαδεύῃ καμμία. Αὐτὰ ἦσαν τὰ περισσότερα λευκά, μὲ πέταλα

διαφανῆ ὡς ἀπὸ γάζαν μεταξίνην καὶ οἱ κάλυκες τῶν ὑψώνοντο ἐπάνω εἰς ὠχρούς καὶ λεπτούς μίσχους καὶ ἐκλιναν ἐλαφρὰ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ. Καὶ ἔπειτα ἀμέτρητα στοματάκια δροσερὰ καὶ δροσοσταγῇ, ὡς ἀν κοπαδιοῦ παιδιῶν ποῦ νὰ ἐθαύμαζαν. Διὰ τὰ ρόδα δὲν ὁμιλῶ. Αὐτῶν ἡ πνοὴ τοῦ καθενὸς (ὦ μαγεῖα!) ἔσπευδε πρὸς ἡμᾶς πρὶν τὴν ἰδοῦμεν καὶ ὅταν μᾶς ἐπλησίαζεν ἔκαμνε τὴν ἐντύπωσιν χειλέων ποῦ δίδουν φιλίᾳ ἀπαλά, μυστικά. Ἐπειτα ὑπῆρχαν ἄλλα μάτια, τὰ ὁποῖα δύσκολα ἐσήκωναν βαρεῖα κερένια βλέφαρα καὶ ἀπὸ κάτω, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος κορῶν γλαυκοχρόων ἐκύτταζαν θλιβερά. Ἀκόμη μακρύτερα ὑπῆρχαν λουλούδια ποῦ εἰς σπασμὸν λατρευτὸν ἐκινούσαν περὰ διαμαντόσπαρτα, πεταλοῦδες ποῦ ἀναδύουν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα ἐγὼ τὰ ἀπέδιδα εἰς τὴν παρουσίαν τῆς». Τὸ κατ' ἐμέ, ὀλίγα ἐρωτικὰ ποιήματα γνωρίζω περιπαθέστερα καὶ τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα διευθύνουν οἱ ποιηταὶ ὡς στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας τῶν μόνον εἰς τὴν θέαν τῆς ἐρωμένης τῶν, ἡμποροῦν νὰ ἐκτελοῦν τὴν πολυποίκιλον αὐτὴν συμφωνίαν τῶν ρυθμῶν, τῶν χρωμάτων, τῶν πνοῶν, τὴν ἐνθυμίζουσιν στίχους τοῦ Σέλλεϋ καὶ τὰ συνέντα τοῦ Σαίξπηρ.

Τὰ ἄνθη ὁμιλοῦν εὐγλωττα πρὸς τὸν κ. Χρηστομάνον διὰ τὴν Αὐτοκράτειραν, ἀλλὰ ταχέως ἀπὸ τῆς πολυχρώμου πανηγύρεως αὐτῶν ἐγείρει τὰ βλέμματα πρὸς τὴν μελανέμονα σιλουέτταν τῆς Αὐτοκρατείας, ἥτις ἐμφανίζεται ἐνώπιόν του «μελανὴ καὶ εὐλύγιτος ὡς κυπάρισσος ὑφουμένη ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, μαῦρος ἔμφυχος κρίνος, περιπατῶν εἰς κήπον μαγευμένον». Ὁ κήπος εἶνε τὸς μόνον μαγευμένος, ὥστε ὁ ποιητὴς, ἐγκαταλείπων αὐτόν, αἰσθάνεται «σύννεφα νὰ πλακώνουν τὴν ψυχὴν του», «καταλαμβάνεται ἀπὸ αἰσθημα δέους, ὡς ἀν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ ἄσυχον προστατεύον αὐτόν ἀπὸ τὰς ἀπειλάς τῆς σκοτίου ζωῆς, διὰ νὰ τὸν ῥίψῃ εἰς ἀγνώστους κινδύνους». Εἰς τὰς ὥρας ποῦ εἶνε παρούσα ἡ Αὐτοκράτειρα προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ «ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς καὶ σωματικὰς λεπτομερείας, νὰ τὰς χαράξῃ εἰς τὴν μνήμην του, διὰ νὰ μὴ τὰς λησμονήσῃ καὶ νὰ στερεώσῃ τὴν πίστιν του ἐπὶ ὁραμάτων πραγματικότητος». Καὶ ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ἀκόμη καὶ τὴν ὑπάτην αὐτὴν ἀπόλαυσιν. Δὲν ἐνθυμείται μόνον τί εἶπε μὲ τὴν Αὐτοκράτειραν. Ἀρχίζει νὰ ἀκούῃ καὶ «ὅ,τι ἐσιώπησε μαζὶ τῆς». Εἰσέδυσε οὕτως εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τῆς. Κατεδύθη εἰς τὰ ἀπόκρυφα αὐτῆς νάματα, τὴν ἐμάντευσε μέχρι τοῦ ἀοράτου τῶν μυχιῶν σκέψεων.

IV

Οἱ «Αἶνοι» (Laudes), οἱ ἐπόμενοι τῆς εἰσβολῆς ταύτης τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ, δὲν μᾶς ἐκπλήττουν. Τοὺς ἀπομνημονεύομεν μᾶλλον ὡς τὴν πιστότερον διὰ μέσου τῶν ὑπερβολῶν ἐξεικονίζουσιν τὸ πρότυπον προσωπογραφίαν τῆς Αὐτοκρατείας, ἥτις δὲν ἡγάπα, ὡς γνωστὸν, νὰ φωτογραφηταί.

Ἡ κεφαλὴ τῆς ὑψώνεται ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους μὲ τὴν λεπτεπίλεπτον χάριν τῶν μακρομίχων ἀνθέων. Περισσότερον ἢ ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον λαμβάνει τις τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς σχηματίζει τὸ στέμμα καὶ τὴν τελείαν συμφωνίαν τῶν εὐμουσῶν καμπυλοτήτων τοῦ σώματος. Τὸ πρόσωπόν της κλίνει ἐλαφρὰ πρὸς τὰ ἑμπρός, ἐνῶ ὁ αὐγὴν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἀναπαύεται τὸ διάδημα τῆς κόμης, κάμπτεται πρὸς τὰ ὀπίσω, ὡς διὰ νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω ἐπιφανείας τινός. Καὶ εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ὡς ἐντὸς οὐσίας ὁμογενοῦς, αἱ γραμμαὶ τῆς κεφαλῆς ἀναλύονται εἰς φῶς διαυγές.

Εἰς τὰ μαλλιά της ἡ Νύκτα ἐβυθίσθη καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μία λάμψις ἀναδύει, ὅπως ἡ αὐγὴ ἀναδύει ἀπὸ τὴν νύκτα. Ὡς σκέψεις — σκέψεις τὰς ὁποίας δὲν ἐκφράζει καὶ αἱ ὁποῖαι μαντεύουν τὸ μέλλον — εὐωδιάζουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἑμπρὸς ἀπὸ τὰ ἄνθη. Εἶδα κάποτε εἰς τὸ παλάτι, ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι τοῦ Αὐτοκράτορος, μίαν εἰκόνα νὰ τὴν παριστάνῃ τυλιγμένην εἰς τὰ μαλλιά της ὡς ἂν Ἀμαδρυάδα, Νύμφην ἢ Ὀφελίαν. Ἀλλὰ συνήθως τὰ μαλλιά της ἔχει δεμένα εἰς στέμμα διαδηματοῦγον, τοῦ ὁποῖου ὁ κελευνὸς ὄγκος φαίνεται πολὺ βαρὺς διὰ τὸ φωταυγὲς μέτωπόν της.

Τὸ πρόσωπόν της εἶνε ἐντόνου ὠχρότητος, τὴν ὁποίαν δὲν ἡμπόρεσαν νὰ θαμβώσουν ὅλαι αἱ ἀκτῖνες τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου καὶ ἥτις ἐξαίρει ἀκόμη περισσότερο, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς, τὰς ἀποκρυσταλλωμένας ἐρυθρότητας κήπου ξηρανθέντων δακρύων (Μεταφράζω κατὰ λέξιν). Εἰς τὴν λάμψιν αὐτὴν, αὐγὴν γλυκεῖαν, εἰς τὴν ὁπαίαν ἐκφαίνεται ἡ ἀντανάκλασις μυχιῶν πραγμάτων ποῦ ἔζησαν καὶ ἀπέθαναν, αὐγάζει ἀνονεύρετος ἡ ἄνθησις τῶν λεπτογραμμῶν χειλέων, τῶν χειλέων τῶν βαθυπορφύρων ὡς τὸ σχῆμα μυστικῶν καρπῶν ροδῆς. Καὶ τὰ χεῖλη καμπυλοῦνται εἰς τόξον, τὸ ὁποῖον κατέχει τὸ μυστήριον ὅλων τῶν πενθῶν καὶ ἐπὶ τῆς γεφύρας ταύτης, διὰ τῆς ὁποίας διήλθε πᾶσα ὁδὸν, ἡ ἀγωνία τῆς γνώσεως ἐτάζει ἀδιακόπως τὴν Βίμαρμένην.

Οἱ ὀφθαλμοὶ της, οἱ διαυγεῖς καὶ ἐρευνητικοὶ ὀφθαλμοὶ πῶς ζοῦν ὡς περίκλειστοι εἰς τὸν σκιδῶδη κύκλον τῆς ἀνεξιτήλου ἀτυχίας! Δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ ὀφθαλμοὶ ἱκανοὶ νὰ διαγνώσουν βαθύτερον τὴν μελαγχολίαν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ αἰώνιον στοιχεῖον τῶν πραγμάτων. Τὰ βλέμματά της συχνὰ ἀνοίγονται ὡς ἄνθη ἐκστατικὰ πρὸς θαυμασμόν. Καὶ ἄλλοτε πάλιν ὁ πέπλος τῶν βλεφάρων πίπτει ἐπ' αὐτῶν ὡς σύννεφον ἐπὶ λάμποντος ἄστρου.

Αἱ χεῖρές της εἶνε ἱσχναί, λεπταί, εὐθραστοὶ καὶ ἀπολήγον, ἐκπνέουν εἰς τὰ κρίνα τῶν δακτύ-

λων. Ὁμοιάζουν μὲ ἄνθη, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκρύωναν. Ἐγὼ δὲν εἰσεύρω τι τὸ μυστηριώδες. Ὅταν κρατοῦν κάτι, τὸ σφίγγουν τὸς δυνάτεις, ὥστε νομίζει τις ὅτι μετουσιώθησαν εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτό.

Ὅλη της ἡ μορφή ἡ ὑγρὰ στενάζει ὡς ἡ κυπάρισσος πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ κυματίζει ὅπως τὰ νερά, ὅταν ἡρεμοῦν καὶ εἰσπνέουν.

Ὑγρὸν καὶ βαθύ, ὡς ἡ θάλασσα εἶνε τὸ πνεῦμά της, ἀλλ' αἱ ἰδέαι της ὁμοιάζουν πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, αἱ ὁποῖαι ὑψοῦνται πρὸς τὸ ἀπείρον, γαλήνιοι ἐν τῇ σιωπῇ.

Αἱ στροφὰι αὐταί, τῶν ὁποίων ἡ μετάφρασις ἀσθενῶς ἀποδίδει τὸ ρίγος τῆς πρωτοτυπίας, τὰς ἀποχρώσεις τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τὸν διάλεπτον συμβολισμόν τοῦ ποιητοῦ, παρέχουν οὐχ ἥττον τὴν ἰδέαν τοῦ ὕψους τοῦ βιβλίου. Τὸ ὕψος τοῦτο ἔχει ὅλας τὰς ἀντανάκλασις τῆς πορφύρας καὶ νομίζει τις ὅτι ὁ κ. Χρηστομάνος τὸ ἐβάπτισεν εἰς τὰς μεταλλικάς, τὰς ὀπαλλίνας, τὰς σμαραγδίνους ἀναλαμπὰς τοῦ δωματίου, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ἡ αὐτοκράτειρα, περιβαλλομένη ἀπὸ μυστικὴν ἀτμοσφαῖραν φῶτων, πολυτίμων ἐπιπλῶν, σπανίων ἀνθέων καὶ λεπτῶν ἀρωμάτων. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν μία περίοδος τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία νὰ μὴ πλῆρῃ εἰς τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων τὰς ἀνταυγείας, καὶ εἶνε τὸ ὅλον τὸς πρὸς περιτεχνον, ὥστε ἀφίνει τις τὸν ποιητὴν νὰ ζητῇ ἐνστικτῶς κάποιον ἔργον πρωτογενοῦς ἀφελείας, εὐωδιάζον ἀγροτικὸν θύμον καὶ ἀποπνέον δρόσον γλῶσς ἀπατήτου. Ἄν ἐξαίρεσωμεν τὰ λόγια τῆς αὐτοκρατείας, τὰ ἀποπνέοντα πικρὰν καὶ ἐνίοτε σπαρακτικὴν σάτυραν, δὲν εὐρίσκουμεν ἄλλο πλὴν θαυμασμοῦ εἰς τὸ βιβλίον. Μίαν φορὰν μόνον ὁ κ. Χρηστομάνος εὐρίσκει μίαν ἀμίμητον φράσιν διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν εἰκόνα τῶν οἰκετῶν, οἱ ὁποῖοι σιγοπατοῦντες, ἀμίλητοι, σχεδὸν στυγνοὶ εἰσῆγον αὐτὸν εἰς τὰ δωμάτια τῆς αὐτοκρατείας διὰ τῶν ἀπεράντων καὶ σιωπηλῶν διαδρόμων τοῦ Βούργ. «Ἦσαν (λέγει) ὀλόκληροι φράζον καὶ μύτες τῶν ποδιῶν». Μερικαὶ ἐντυπώσεις τοῦ ὁμοιάζουν πρὸς ποιήματα εἰς πῆζον, ἔργα χρυσοτορευτοῦ λεπτεπίλεπτου. Αὐτὴ λ. χ.

Σήμερον μοῦ ἔφεραν ἀπὸ τὸ δωμάτιον τῆς αὐτοκρατείας ἄνθη. Ἡ αὐτοκράτειρα, μοῦ λέγουσιν, διέταξε τὸν κηπουρὸν νὰ μοῦ στείλλῃ κάθε πρωτὴ ἄνθη σπάνια. Καὶ ποῖα ἄνθη! Χρυσὰ ἀπὸ λεπτοῦφαρμένον μετὰ, παλαιὸν βελούδον μὲ λεπτὰς πτυχάς, ποῦ μελαγχολικῶς ὥχρανεν ὁ χρόνος, πορφύρα βαθυπενθῆς. Καὶ δειμαλέα πέταλα καὶ κάλυκες γλυκεῖς ἐπὶ μίσχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει διαχυθῇ ἡ στιλβήδων καὶ ἡ ποίησις δύσεων φθινοπωρινῶν.

Ἡ αὐτοκράτειρα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔτρεφεν αἰσθητικὴν ἐκτίμησιν ζωηράν.

— Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἔλεγεν, εἶνε ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ ιδέαι καὶ αἱ λέξεις μου λαμβάνουν τὸν τύπον ὑπάρξεων κάλλους καὶ μου διανοίγουν κόσμον ποῦ δὲν τὸν ὑποπτεύω. Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς μὲ κάμνει νὰ λησμονῶ τὸν ἄλλον.

Δὲν ἔζη ἄλλως ἢ διὰ τὸ ὥραϊον καὶ τὸ ὑπέροχον ἡ αὐτοκράτειρα. Ἐζήλευε σχεδὸν τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐκλέγει ἡ Εἰμαρμένη διὰ νὰ τοὺς μεταπλάσῃ εἰς ποίημα μεγαλοπρεπὲς ἢ ὀδυνηρόν. Ἐζήλευε τὴν τύχην τῆς Μηδείας ἢ τοῦ Οἰδίποδος «τροφῆς τῆς Εἰμαρμένης» καὶ ἔζητε ν' ἀκούσῃ ἄτι ἀπὸ τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλῆ ἢ τὸν Εὐριπίδην.

Τὴν δυστυχίαν, τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὸν κόσμον, ἀπέδιδεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ Ἰδεώδους καὶ Ἀνάγκης.

— Ὅταν δὲν εἰσπορῇ κανεὶς νὰ εἶνε εὐτυχὴς ὅπως θέλει (ἔλεγε), δὲν τοῦ μένει ἄλλο παρὰ ν' ἀγαπᾷ τὴν ὀδύνην του. Αὐτὸ καὶ μόνον τὸν ἡρεμεῖ, ἡ ἡρεμία δὲ εἶνε ἡ καλλονὴ τοῦ κόσμου. Καὶ τὸ καλὸν εἶνε ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ σύμπαντος.

Πρὸς τὴν Αὐλήν, τὴν ὁποίαν ἔφρευε τοὺς περισσοτέρους μῆνας τοῦ ἔτους, ἔτρεφεν αἰσθηματὰ ὅχι πολὺ τρυφερά.

Νὰ φυλάγεσθε ἀπὸ τὰς ραδιουργίας τῆς αὐλῆς, ἔλεγε πρὸς τὸν κ. Χρηστομάνον. Εἴσθε νέος καὶ δὲν εἰξεύρετε ποῦ στήνουν τὰς παγίδας. Νὰ εἴσθε ἰδίως πολὺ ἐπιφυλακτικὸς κατὰ τὰς ἐπισκέψεις σας πρὸς τοὺς αὐλικούς—ξεύρετε τί θέλω νὰ εἰπῶ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τρώγουν κάθε μέρα φασιανούς καὶ πέρδικας, ἀλλὰ μιὰ ὥρα χωρὶς «κοτζομπολιές» θὰ τοὺς ἔκαμνε ν' ἀποθάνουν.

— Ἐνόμιζα (ἀπῆντα ὁ νεόφυτος) ὅτι ὅχι μόνον ὁ βαρῶνος Νόππτα καὶ ἡ κόμισσα Φάστετιτς, ἀλλ' ὅλον τὸ προσωπικὸν τῆς Αὐλῆς εἶχε τόσῃν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν Ὑμ. Μεγαλειότητα, ὥστε νὰ εἶμαι ἐδῶ ἐντελῶς ἡσυχος.

— Ναί, βέβαια, εἶνε ὅλοι πολὺ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν αὐτοκράτειραν. Ἰσως ἔπρεπε νὰ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν ποῦ εἶμαι αὐτοκράτειρα. Ἀλλ' ἔως ἂν ἤμπορῶσαν πολλὰ πράγματα νὰ μοῦ ἔβγουν εἰς κακόν. Τὴν αὐτοκράτειραν τὴν ἀγαποῦν ἰδίως, διότι ὑπάρχει ἐλπίς δι' αὐτῆς νὰ γείνουν καὶ αὐτοὶ κατ'.

Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγεν :

— Ὅταν καμμιά κυρία τῆς τιμῆς εἶνε πλησίον μου, γίνομαι ἐντελῶς διαφορετικὴ. Πρέπει νὰ λέγω κατ' εἰς τὰς κομήσας διὰ ν' ἀπαντοῦν. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἐπαγγέλμα των.

Τοὺς ἐνθουσιώδεις δὲν τοὺς ὑπέφερε.

— Τίποτε γελοιωδέστερον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπων ἐνθουσιασμούς. Οἱ ἐνθουσιώδεις εἶνε οἱ πλέον ἀνυπόφοροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου.

— Ὅταν τῆς διηγείτο κάποτε ὁ κ. Χρηστομάνος ὅτι εἶχεν ἰδῆ τὴν ἀδελφὴν τῆς, τὴν δούκισσαν Δ' Ἀλανσών, ἡ ὁποία ἐκάη τόσον τραγικὰ εἰς τὴν πυρκαϊάν τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἀγορᾶς τῶν Παρισίων :

— Τὸν σκύλλον τῆς τὸν εἶδατε ; τὸν ἔχει περὶ πολλοῦ. Ποῖος ἐκ τῶν δύο σᾶς ἐγοήτευσεν περισσότερο ;

— Μεγαλειότητα ! . . .

— Δὲν θὰ σᾶς τὸ συγχωρήσῃ νὰ μὴ θαυμάζετε τὸν σκύλλον τῆς.

Μίαν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων τῆς ὁ ποιητῆς τῆς προσέφερεν ἀρχαίαν δακρυδόχον ἐξ Ἀθηνῶν μὲ ὀλίγα ἰα. Ἡ ιδέα ἦτο ὥραία. Ἡ αὐτοκράτειρα ἐδέχθη τὸ δῶρον αὐτὸ τῆς θλίψεως καὶ τῶν δακρύων.

— Εἴθε ἡ Ὑμ. Μεγαλειότης νὰ μὴ χύσῃ ἐντὸς αὐτῆς παρὰ δάκρυα χαρᾶς.

— Τότε, εἶπεν ἐκείνη, θὰ μένῃ διὰ παντὸς κενή. Διὰ τὰ ἄλλα δὲ δάκρυα εἶνε πολὺ μικρά.

Αἱ συνομιλίας τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς Αὐτοκράτειρας γίνονται εἰς τὸν τόνον αὐτὸν διαρκῶς. Αἰσθανόμεθα ἐκεῖνον διὰ μιᾶς φράσεως, διὰ παρατηρήσεως τινος, πολλάκις δι' ἀπλοῦ ὑπαινιγμοῦ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ιδέαν, ἥτις δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὴν αὐτοκράτειραν τὴν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁ ποιητῆς μαντεύει τὸ βαθὺ ἄρωμα τῆς σπανίας αὐτῆς σκέψεως, τῆς μονήρους αὐτῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἡ χυδαιότης τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου περιέκλεισεν ἐντὸς ἑαυτῆς καὶ ἔθηκεν εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ συνάφειαν πρὸς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς μεγάλης φύσεως, καὶ ζητεῖ νὰ τὸ εἰσπνεύσῃ, νὰ τὸ εἰσπνεύσῃ ἀπλήστως. Εὐτυχῶς καὶ ἡμεῖς τὸ εἰσπνεόμεν μετὰ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις κατορθώνει σχεδὸν πάντοτε ν' ἀποδώσῃ μὲ τόσῃν λεπτότητά ὅ,τι συγχρόνως εἶχε τὸ ὀδυνηρὸς τραγικὸν καὶ τὸ ἐπεράστως ἐπίχαρι ἐν ταύτῃ πᾶσα ιδέα τῆς αὐτοκράτειρας. Διότι αἱ δύο αὗται ἀντίθετοι ιδιότητες εἶνε ἀχώριστοι εἰς ὅ,τι λέγει καὶ εἰς ὅ,τι πράττει καὶ ὑπὸ τὸ ἐλαφρὸν πτερύγιμα τῆς εἰρωνείας κρύπτει ὅλην τὴν ὀριμότητα τῆς φιλοσοφίας τῆς, τὸ αἰμάσσον τοῦ πάθους τῆς ζωῆς, ἥτις δὲν ἡδυνήθη νὰ συμβιβάσῃ τὸ ὄνειρον πρὸς τὴν πραγματικότητα, τὴν ἀντίθεσιν τῶν χιμαῖρων πρὸς τὸν πέριξ κόσμον. Τὴν εὐαίσθησιν. τὴν πληγωθεῖσαν ἀπὸ τὴν πεζότητα, τὰς σκληρότητας, τὰς ἀδικίας, τὴν ἡλιθιότητα τῆς ζωῆς, τὴν εὐρίσκομεν παντοῦ, ἀλλὰ τὴν εὐρίσκομεν ὅχι τρα-

γικῶς ἐκφράζουσιν, ἀλλὰ περιφρονητικῶς ὑποδεικνύουσιν τὸ βάθος τῆς ὀδύνης τῆς. Συντηροῦσα δι' ἐπιμελοῦς ὑγιεινῆς τὴν δροσερότητα τοῦ σώματος—ἀπὸ ἀποστροφῆς πρὸς τὴν χυδαιότητα τῆς ἐκπτώσεως τῆς σαρκὸς—κάμνει κάθε πρωὶ γυμναστικὴν. Μίαν ἡμέραν ὁ κ. Χρηστομάνος τὴν εὐρίσκει ἀσκουμένην εἰς τοὺς ἱμάντας, τοὺς προσδενομένους εἰς μίαν οἰανδήποτε θύραν, μὲ ἐσθῆτα αὐλικῆς τελετῆς.

— Ἐὰν αἱ ἀρχιδούκισσαι, λέγει, εἴξευραν ὅτι κάμνω γυμναστικὴν μὲ τέτοιο φόρεμα, θ' ἀπελιθώνοντο. Ἀλλὰ δὲν γυμνάζομαι ἔτσι πειὰ παρὰ σπανίως. Συνήθως ἀσκούμεαι τὸ πρωὶ καὶ τὸ βράδυ. Εἴξεύρω τί ὑποχρεώσεις μοῦ ἐπιβάλλει τὸ βασιλικὸν αἷμα.

Ἄλλοτε πάλιν, ἀναλογιζομένη τὸ φοβερὸν δράμα, τὸ ὁποῖον ἔζησε καὶ ἐπέζησεν ἡ αὐτοκράτειρα Καρλόττα, ἡ χήρα τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Μεξικοῦ, ἀναλογίζεται μετὰ φρίκης τὴν θέσιν τῆς καὶ ἐπιλέγει :

— Καὶ εἰς ἐπίμετρον λέγουν, ὅτι παχαίνει !

Ὁ τίτλος τῆς αὐτοκρατείας καὶ τὸ στέμμα, τὸ βαρύτιμον, τὴν βαρύνουν.

— Πολλάκις, λέγει, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶμαι τυλιγμένη εἰς πυκνὸν πέπλον, ὅτι βαδίζω εἰς ἐσωτερικὴν μασκαράταν, ὅτι εἶμαι μετημφισμένη εἰς αὐτοκράτειραν.

Τὴν μόνωσιν ζητεῖ διὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν σύμβασιν αὐτὴν, διὰ νὰ εἰσδύσῃ βαθύτερον εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν ψυχὴν τῆς καὶ κάθε φορὰν, ὅπου εὐρίσκεται κάπου, τὸ πρῶτον διακρίνει εἰς ἑαυτὴν νέον ἄνθρωπον. Τὸ ὁμοίομορπον τῆς ζωῆς οὕτω παρίσταται ἐνώπιόν τῆς ὡς ἐκχυδαῖζον τὰ πάντα, διότι τῆς ὁμοιομορφίας αὐτῆς ἐν μόνον εἶναι τὸ κοινὸν εἰς ὅλους, ἡ χυδαιότης. «Οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὸ κοπάδι τῶν ὑπερτέρων ζώων» — le troupeau des petites bêtes supérieures, παραθέτω τὴν γαλλικὴν φράσιν, διότι ἡ λεπτότης τῆς εἶνε ἀντανταπόδοτος—δὲν τὴν ἐνθουσιάζουν διόλου. Τὴν ἐλκύουν οἱ κῆποι τῆς μελαγχολίας, τοὺς ὁποίους ἐγκλείει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων τῆς ὀδύνης, τῶν ἀνθούτων ἐντὸς αὐτῶν, κλίνει τὴν κεφαλὴν εἰσπνεύουσα μετ' ὀδυνηρᾶς ἀπολαύσεως τὸ μεθυσιζόν ἄρωμά των. Εἰς τὴν χαρὰν δὲν πιστεύει. «Εἶνε τὸ ἐφήμερον» εἶνε ἀπλοῦν ἐπεισώδιον εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ θλίψις εἶνε τὸ αἰώνιον καὶ τὸ διαρκές. Αὐτὴν, ἀναμένομεν ὡς τι εἰμαρμένον καὶ ἀναπόφευκτον εἰς τὸν βίον. Καὶ λέγουσα ταῦτα, τρέχει καὶ γελά, ἐκσπᾷ εἰς γέλωτας, πρᾶγμα τόσον σπάνιον δι' αὐτὴν, διὰ τὴν φύσιν τὴν ὅλην εἰς ἀποχρώσεις καὶ ἐλαφρὰς φωτο-

σκιάσεις, καὶ γελά «διὰ νὰ φύγῃ ἐξ ἑαυτῆς», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ κ. Χρηστομάνου. Ὅταν ἐπισκοπῇ βαθύτερον πρὸς ἑαυτὴν, ἀπ' ἐναντίας, «τοὺς ὀφθαλμούς τῆς διανυγάζουν ἀστραπαὶ ἀνεκφράστου φρίκης». Τὴν τέχνην ἐφραντάζετο ὡς τι ὑπέργειον καὶ φανταστικόν. «Εἶδε δ' εἰς αὐτὴν τὸν θαυμάσιον ὀρισμόν : «Ἡ τέχνη εἶνε δημιουργημα τοῦ πόθου ἡμῶν πρὸς ὑπερτάτην τινὰ ὑπαρξιν, πρὸς τὴν ζωὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ ἦτο. Γεννᾶται ἀπὸ τὴν νοσταλγίαν τῆς μοναδικῆς πατρίδος καὶ μαντεύει τὰς ἰδεώδεις αὐτῆς μορφάς». Πρὸς τὴν μοναδικὴν αὐτὴν πατρίδα τὰ πάντα τὴν εἰλκυν. Αὐτὸς ὁ θάνατος εἶχε δι' αὐτὴν κατὰ τὸ γλυκύ. Καὶ ὅταν ἐταξείδιε μετ' ἐλπίδος καὶ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἐλαφροῦ πλοίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκυμάτιζεν ἡ αὐτοκρατορικὴ φουρκις, ἐλάμβανε τὰς αὐτὰς προφυλάξεις τὰς ὁποίας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς. Ἐζήτει νὰ τὴν προσδέσουν ἐπὶ τοῦ καθίσματός τῆς. «Τὰ κύματα μ' ἐλκύουν», ἔλεγεν. Ἐνας μαῦρος γλᾶρος ἠκολούθει ἐξόπισθεν τὸ πλοῖόν τῆς συχνά, μόνος αὐτὸς ἀποχωριζόμενος τῶν ἄλλων. «Εἶνε τὸ πεπρωμένον μου», ἔλεγεν.

V

Τὸ Ἀχιλλεῖον ὑπῆρξεν ἡ ἀπόπειρα τῆς αἰσθητοποίησης τῶν ὁνείρων, τῶν ἰδεῶν, τῆς ροπῆς αὐτῆς πρὸς ὑπέροχον τι ἰδεώδες. Λευκὰ ἀγάλματα ἐν μέσῳ ἐλαίων ἀργυροχρόων καὶ μελανοπέπλων κυπαρίσσω· κῆποι ὅπου ἡ ἐκπνεύουσα ψυχὴ τῶν ρόδων ἀνεμινύετο πρὸς τὴν ἀγωνιώσαν ψυχὴν τῶν ὑακίνθων εἰς σύνθεσιν ἐκστατικὴν καὶ μεθύουσαν· ὁ Ὀνήσκων Ἀχιλλεύς, ἐκπροσωπῶν διὰ τὴν Αὐτοκράτειραν τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ τὸ καλόν, «διότι ὑπῆρξεν ἰσχυρὸς καὶ ὑπερήφανος, καταφρονήσας πάντας τοὺς βασιλεῖς καὶ πάσας τὰς παραδόσεις καὶ εἰς οὐδὲν λογισθεὶς τὰ ἀνθρώπινα πλήθη, διότι ὡς ἱερὰν ἐθεώρησε μόνον τὴν θέλησίν του καὶ ἔζησε διὰ μόνον τὰ ὄνειρά του»· ὁ Ἀναπαυόμενος Ἑρμῆς τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως, ἐν μέσῳ ρόδων· τὸ περιστύλιον, «νέος Ὀλυμπος», πλήρης θεῶν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὁποίων δεσπόζει ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Ζεὺς· συστάδες κυπαρίσσω, ἐνθυμίζουσαι τὴν ἀνέκφραστον εἰκόνα τοῦ Μπαϊκλιν, τὴν ἐπονομαζομένην «Νῆσος τῶν νεκρῶν», ὅπου τὸ πορθμεῖον τοῦ θανάτου φαίνεται φέρον τοὺς μελλοθανάτους πρὸς τὴν νῆσον ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν φύονται ἡ κυπαρίσσοι· μία σύνθεσις ὀδύνης καὶ καλλονῆς, βαθείας μελαγχολίας καὶ ἐκλάμπρου ζωῆς, σπαργώσης φύσεως καὶ τέχνης ἀγωνιζομένης νὰ δώσῃ τὴν αἰσθησιν τοῦ ἀπολύτως ὥραϊου, ἰδοὺ ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ ἄστυλον

τὸ ὅποιον ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, ἡ ἐλκυομένη πρὸς τὸ ἀσύλληπτον καὶ τὸ ἰδανικὸν μετὰ πάθους καὶ ἐκστάσεως.

Πρέπει νὰ ἐντυφώσῃ τις εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἂν εἶχαν ξεχωματίσει ἐπὶ τοῦ ὕφους τοῦ ἡ βύσσα καὶ ὁ χρυσὸς τοῦ παλατίου, περιγραφὴν τοῦ κ. Χρηστομάνου, τὴν ἀγλαὰν εἰκόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ἀχιλλείου.

Παντοῦ χρωματισμοὶ λεπτοὶ καὶ σπάνιοι ἀποχρώσεις χωρὶς ὄνομα, ὅμοιαι πρὸς ἐκπνέοντα ἀρώματα, ἡμίσεστα χρυσώματα, φωτισμοὶ ὑπωγχοί. Τοιοῦτος θὰ ἦτο ὁ γυναικωνίτης τῆς Πηνελόπης ἢ τῆς Ἑλένης, εἰς αἷ εὐγενεῖς αὐταὶ γυναῖκες εἶχον συνείδησιν τῶν ἰδίων ὀνείρων. Ὑπῆρχον «κλισίαι εὐτυκτοί»¹ ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀδράστου πρὸς τὴν Ἑλένην δωρηθεῖσα, «δινωτοὶ ἀργύροι καὶ ἐλέφαντι». «Εὐξέστοι δίφροι»² στηριζόμενοι ἐπὶ κομψῶν ὑποποδίων, «χρηλοὶ» ὑψηλαί, ὡς ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ Πηνελόπη ἐνέκλειε τὰς «θυοῦδας»³ ἐσθῆτάς της. Εἰς ὕψος παλάμης μόνον εἰς τὸν κοίτωνά ὑψοῦτο ἡ εὐρεῖα ἐλληνικὴ εὐνή, ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς ἐκ κορμοῦ ἐλαίας κατασκευασθεῖσα⁴. Μετάξινον «ρήγος» εἶνε ἐρριμμένον ἐπὶ τῆς εὐνῆς. Οὕτως ἡ λευκώλενος Ἑλένη προσέταξε τὰς «ἀμφιπόλους» νὰ ἐτοιμασθῇ τοῦ Τηλεμάχου ἡ κλίνη⁵. Παρὰ τὴν κλίνην εὐχρητήριον μὲ ἀργυρᾶν βυζαντινὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Εἰς τοὺς τοίχους εἰκόνας φοιδρῶν χρωματισμῶν. Ἡ Βαλερία, ἡ προσφιλεστέρα τῶν θυγατέρων, μία συμφωνία ροδόχρους, ἐξατμιζομένη εἰς νέφος λευκῶν ἀνθέων ἀμυγδαλῆς. Ἀμφορεῖς θαυμασίοι, βαθεὺς κυανοῦ χρώματος, ἐξ ἐκεῖνων τῶν ὁποίων θραύσματα εὐρίσκονται εἰς παλαιούς τάφους, παρὰ τοὺς νεκρούς. Τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια πανταχοῦ διακύνουν τὸν λιθωντὸν τοῦ μυστηρίου τῶν, τὸ ἄβρον καὶ φθαρτὸν θέλητράν των, εἶνε οὕτω διατεταγμένα, ὥστε φαίνονται σχεδὸν ἀποτελοῦντα ἐνταῦθα ζωὴν νέαν· εἰς τὰς αἰθούσας αὐτὰς αἰσθάνεται κανεὶς παλλομένης ἐπαφροδίτους φωτικὰς ψυχὰς... Ἀπὸ τῆς ὁροφῆς λυχνίαι χάλκιναι κρέμονται, εἰς σχήματα ἀνθέων ἢ ὀστράκων, τὰ ὅποια περισφίγγουν Τρίτωνες ἢ Νύμφαι. Τὸ ὅλον ἐνθυμίζει τὰς εἰκόνας τοῦ Βάρν-Τζῶνς, τὰς μέχρι τοῦ ὀδυνήρου αἰσθητικὰς καὶ λεπτεπιλέπτους.

Καὶ περίξ τῆς χαρᾶς αὐτῆς τῆς τέχνης, τῆς μέθης τοῦ ἰδανικοῦ, τῆς ἐξάρσεως τῆς φαντασίας, ἐν δάσος μονῆρες, ἀλλὰ φωτεινόν, ὡς εἶνε

τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος, καὶ παρακάτω ὁλόκληρος ἀγρὸς μὲ ἀνεμώνας—καὶ τι ὡς τὸ φαιδρὸν ἄσμα τοῦ ὠραίου, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἀκούονται ὡσεὶ θρηνώδεις τόνοι γλαυκός—τῆς Εἰμαρμένης τῆς Αὐτοκρατείας.

VI

Δὲν ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῆς σκηνογραφίας αὐτῆς τῶν ὀνείρων καὶ τῶν πόθων ἡ βασίλισσα, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἀνδῆρου τοῦ παλατίου, καθ' ἣν ὥραν ἡ αὐγὴ ἐρρόδιζε τὰς ἀκρωρεῖας τῶν βουνῶν, ἡγάπα ὁλόμωρη νὰ βυθίξῃ τὰ βλέμματα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ψυχὴν της, καὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἠσθάνετο ἑαυτὴν ποτε τόσον ἐλευθέραν ὅσον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἠνείχετο νὰ τὴν ταραξῇ κανεὶς. Ἀπέθανε παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης, τῆς πόλεως ἐκείνης, περὶ τῆς ὁποίας εἶπεν, ὅτι ἦτο ἡ ἀγαπημένη της διαμονή, «διότι ἠσθάνετο ἑαυτὴν χαμένην ἐν μέσῳ τῶν κοσμοπολιτῶν, καὶ τοῦτο τῆς ἐδίδε τὴν γόησσαν ἐντύπωσιν τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου». Δὲν ἀπέθανεν ὅμως ὅπως ἠθέλε ν' ἀποθάνῃ ἀφ' ὅτου εἶχεν ἀναγνώσει πῶς ἀπέθανεν ὁ Σέλλεϋ· πνιγμένη. Αἱ νυμφαῖαι τῆς βαθυκυάνου λίμνης δὲν ἐδέχθησαν μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἑνσαρκον ἀδελφὴν των, κλίνουσαν ἐν ὑστάτῃ ἐκφράσει μελαγχολίας, πρὸς τὰ λευκὰ πέταλά των, τὴν λευκὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχε σχεδὸν ἀφῆσει ἄθικτον ὁ χρόνος. Ἐὰν ὅμως ἔχουν καὶ τὰ ἄνθη ψυχὴν, θὰ ὑψώθησαν μέχρι τοῦ χαμηλοῦ ἐπιστρώματος τοῦ μικροῦ λιμναίου ἀτμοπλοίου διὰ ν' ἀτενίσωσι δύουσαν ἐκείνην, ἥτις διὰ τῆς μαγείας τοῦ ὁράματος εἶχεν ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὸ βαθύ μυστήριον τῶν πραγμάτων. Δὲν εἶχε δυστυχῶς πλησίον της πλέον τὸν ποιητὴν, ὅστις θὰ διεφύλαττε τὸ ὑστάτον καὶ βαθύ ποίημα τῶν λόγων της. Πεζοὶ χρονογράφοι μᾶς περιέγραψαν τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς αὐτοκρατείας, ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ψυχρὸς καὶ ἡλίθιος σίδηρος τοῦ Λουκένῃ τὴν ἐπληξῆς κατάστηθα μέχρι τῆς ὥρας καθ' ἣν ἐπὶ πολυτελοῦς προσκεφαλαίου, ἐφ' οὗ ἔρρευεν ὀλίγον αἷμα, ἐξέπνευσε χωρὶς στεναγμόν. Αἱ μόναι λέξεις της ὑπῆρξαν: «Τί εἶνε; τί συμβαίνει;» καὶ ἡ φιλοσοφία ὅλου της τοῦ βίου ἐξήρθη εἰς ἡρωισμόν ὑπέρτατον κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν καὶ οἱ στωικώτεροι αἰσθάνονται τὸ δέος τοῦ ἀγνώστου. Ὅπως ἐγράφη θαυμασίως «Δρόσος ὁλόκληρος βασιλικοῦ αἵματος συνέρρευεν εἰς τὴν καρδίαν της διὰ νὰ κανονίσῃ τὸν ρυθμὸν τῶν τελευταίων παλμῶν της».

Καὶ παρὰ τὸ ἀποτρόπαιον τοῦ ἐγκλήματος

καὶ τὸ τραγικὸν τοῦ θανάτου δύναται τις νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἔτυχε τῆς εὐθανασίας. Ὡς ἡ Μαρία Στουάρτ τοῦ Σκίλλερ ἠδύνατο καὶ αὐτὴ νὰ εἰπῇ:

Πρὸς τί οἱ θρῆνοι; Διὰ τὰ δάκρυα;
Ἐξ ἐναντίας, φίλοι, συγχαρήτέ με,
διότι τέλος πάντων τῶν βασάνων μου
τὸ τέρμα πλησιάζει, πίπτουν τὰ δεσμά,
τῆς φυλακῆς αἱ θύραι διανοίγονται
καὶ ἡ ψυχὴ μου ἀναβαίνει χαρῶδες
ἐπὶ πτερύγων Χερουβιμ εἰς οὐρανοὺς,
εἰς τὴν ἐλευθερίαν τὴν αἰώνιον.

Ἐγγίζει βαλσαμώδης, εὐεργετικὸς
ὁ θάνατος ὁ φίλος ὁ σπουδαῖός μου.
Ἡ μελανὴ του πτέρυξ τὴν ὀδύνην μου
περικαλύπτει.

Ὅχι μόνον ὁ θάνατος ἐξῆρε καὶ ἀπετύπωσε τὴν ἠθικὴν μορφήν τῆς Ἑλισάβετ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν γηράσκουσιν καὶ καταρρέουσιν ἐκείνην, ἥτις ὠνειρεύθη τὴν αἰωνίαν νεότητα τοῦ σώματος καὶ ἐξέλεγε μετὰ τῆς ἐπιμελείας καλλιτέχνου ὅ,τι ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ, ἀρκουμένη τούναντίον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἀπλότητα μαύρης ἐσθῆτος, τὴν ὁποίαν μόνον τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀναστήματος καὶ τὸ βάδισμα ἀνεδείκνυνον, οὕτως ὥστε ἡ λευκὴ ὀμβρέλλα—ὡς ἐλέχθη—στρεφόμενη περὶ τὴν κεφαλὴν της νὰ ἀποτελῇ ἄλλω καὶ φωτοστέφανον ὑπάρξεως σχεδὸν ὑπερκοσμίου. Εὐτύχημα ἀποτελεῖ μόνον ὅτι

πᾶν ὅ,τι ἄλλοι μακρόθεν ἐμάντευον εὐρέθη ποιητῆς ν' ἀποκρυσταλλῶσιν εἰς θαυμασίας στροφὰς ποιήματος, δυναμένου νὰ ζήσῃ πέραν τῆς φθορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ποιήματος, ἀπαθανατίσαντος μίαν μορφήν ὑπερόχως συνθετικὴν τοῦ αἰῶνος τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως, περὶ τοῦ ὁποίου εὐστόχως θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὅ,τι ἔλεγεν ἡ Αὐτοκράτειρα ἀκούουσα τοῦ ἀνέμου τὸν στεναγμόν, τῶν γρύλλων τὸν τερετισμόν καὶ τῶν βατράχων τοὺς κοασμούς ἀπὸ τὸ Ἀχιλλεῖον.

—Ὅλα, ὅλα θρηνοῦν εἰς τὴν φύσιν!

Ὑπῆρξαν οἱ πεζολόγοι, οἱ θελήσαντες νὰ παραστήσωσιν, ὅτι ὁ ἐξομολογητὴς τῆς αὐτοκρατείας δὲν ἀπέδωκε πιστῶς τοὺς λόγους της καὶ δὲν ἀπεμνημόνευσε φωνογραφικῶς ὅ,τι ἐκείνη εἶπεν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς μᾶς ἔδωκεν ἀνώτερόν τι τούτων ὅλων, τὰ ὅποια ὁ πρῶτος τυχὸν σαμπελάνος ἠδύνατο ὁπωσδήποτε νὰ καταγράψῃ καὶ ἀπεπειράθη πράγματι νὰ καταγράψῃ εἰς ἔργον ἐκδοθὲν περὶ τῆς αὐτοκρατείας ἀγγλιστί, ὅπου τὰ ἀνέκδοτα τῶν ἐφημερίδων καὶ οἱ θρύλοι τῆς Αὐλῆς συναναμινγνύονται εἰς μυθιστόρημα πληκτικόν. Ὁ ποιητὴς μᾶς ἔδωκε ζῶσαν, πάλλουςαν, ἀπέλπιδα, ἀγωνιώσαν, πάσχουσαν καὶ ὀδυνημένην αὐτὴν τὴν ψυχὴν τῆς ἠθικῆς ταύτης ἡρώιδος, περὶ τοῦ ἔργου τοῦ δὲ εἶνε δυνατόν νὰ ἐπαναληφθῇ εὐστοχώτερον ἢ περὶ παντὸς ἄλλου τοῦ τοῦ Ροστάν:

Le poète a raison, même quand il a tort.

ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

¹ Ἀνάκλιντρα καλῶς ἐπεξεργασμένα. Σ. Μ.

² Σκίμποδες κομψοί. Σ. Μ.

³ Εὐώδεις ἀπὸ τῶν θυμιαμάτων. «Χηλὸς» εἶνε τὸ σεντούκι, ὅπου φυλάσσονται τὰ ἐνδύματα Σ. Μ.

⁴ Ρήγεα καλὰ πορφύρε' ἐμβαλέειν στορέσαι τὰ ἐφύπερθε τάπητας. (Ὀδυσσεύς Δ', 299). Σ. Μ.

⁵ Καὶ τότε' ἔπειτ' ἀπέκοψα κόμην τανυφύλλου ἐλαίας, κορμὸν δ' ἐκ ρίζης προταμὼν ἀμφέξεσα χαλκῷ εὐ καὶ ἐπισταμένως, καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνα, ἐρμῖν' ἀσκήσας, τέτρηνα δὲ πάντα τερέτρω. Ἐκ δὲ τοῦ ἀρχόμενος λέγρος ἔξεον, ὅφρα τέλεσσα, δαιδάλλων χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἠδ' ἐλέφαντι. (Ὀδυσσεύς Ψ, 195 καὶ περ.) Σ. Μ.

Έλαιογραφία : Γ. Ν. Ροϊλοῦ.

ΣΚΟΠΕΥΤΗΣ

ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΣ

Εκείνος αγαπούσε την καλωσύνην της τὴν ἀτελείωτην.

Τὴν αγαπούσε, γιατί ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς αγαπούσε σὰν καλὴν χριστιανὴν καὶ ἐκείνον μόνον τὸν αγαπούσε σὰν εἰδωλολάτρισσα.

Εργατικὴ σὰν μέλισσα, ἐλαφρὰ καὶ χαρούμενη σὰν πεταλοῦδα καὶ γνωστικὴ σὰν . . . δὲν θέλω νὰ 'πῶ, σὰν φεῖδι, γι' αὐτὸ ἀφίνω στὸν ἀναγνώστην τὴν παρομοίωσιν.

Καὶ τὸ ἔλεγε συχνὰ καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο συχνότερα, ὅτι ἂν ἔχανε τῆς χάρες της, ἡ ἀγάπη του θὰ 'λιγόστευε, ἀφοῦ θεμέλιό της ἦτο ἡ ἐκτίμησις.

Κ' ἐκείνη τὸ ἤξευρε καὶ ζοῦσε πάντα σύμφωνα μετὰ τὴν ἰδανικὴν γυναῖκα ποὺ ἐσημείωσε ἡ καλλιτεχνικὴ λιγὰκι φαντασία του, βοηθουμένη ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν μιᾶς μάννας, τὴν ὁποίαν δὲν πρόφθασε νὰ καλογνωρίσῃ καὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη του ζωγράφισε σὰν ἰδανικὸν πλάσμα, ποὺ ἂν ζοῦσε θὰ τοῦ ἐγλύκαινε κάθε πίκραν καὶ θὰ ξεμάκρυνε κάθε συμφορὰν.

Ἡ Λητώ φοροῦσε πάντα τὰ χρώματα ποὺ προτιμοῦσε ὁ Θεόφιλος καὶ ἐδιάβαζε ὅσα βιβλία ἡ ἰδική του καλαισθησία εὑρίσκε καλὰ. Ἐθαύμαζε στὰ μέρη ποὺ εὑρίσκε θαυμαστικὰ μετὰ τὸ μολυβδοκόνδυλόν του γραμμένα καὶ τὸ βράδυ μιλοῦσε γι' αὐτὰ χωρὶς θόρυβον. Σύμφωνοι ἀπὸ πρὶν εἰς ὅλα καὶ ὁ γάμος αὐτὸς ἦτο ἀληθινὴ ἀφομοίωσις.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν ἀπεμονώθησαν. Ἐκείνη δὲν ἔβλεπε τὰς φίλας της καὶ ἐκεῖνος ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του.

Ἐνα χαριτωμένο παιδάκι τοὺς ἐχαμογελοῦσε νυσταγμένο· καὶ αὐτὸ ἦτο ὅλος ὁ κόσμος τῶρα τῆς μαννούλας, ὅλη ἡ συλλογὴ τοῦ Θεοφίλου.

Τὰ ἀνόμοια ἔλκονται ἴσως αὐτὸ εἶναι καλὸ γιὰ τὸ γλυκοχάραγμα τῆς ἀγάπης, γι' αὐτὸ μιὰ τέτοια ἀγάπη βρίσκει τὴ δύσιν της.

Δὲν μιλοῦσε ποτὲ γιὰ τὴν γυναῖκά του καὶ ἐνοιῶθε ἀλλοιώτικη στενοχώρια ὅταν οἱ ἄλλοι μιλοῦσαν. Εὑρίσκε μάλιστα λιγὰκι παράξενο τὸν ἀδελφόν του ποὺ ἡ γυναῖκά του ἦτο ποιήτρια καὶ ὁ ἴδιος μεθοῦσε μετὰ τὸ δικό της θυμιάμα.

Ἄ... ἐκεῖνος ἤμποροῦσε νὰ πνιγῇ, μ' ἓνα τέτοιο ἄρωμα μεθυστικό, ἀπὸ τὰ ῥόδα τοῦ Ἡλιογαβάλου.

Μιὰ μέρα ὁ Θεόφιλος ἐπέστρεψε καὶ ἡ Λητώ δὲν ἔτρεξε μετὰ τὸ παιδάκι της στὴν ἀγκαλιά, νὰ

τὸν γλυκοφιλήσῃ καὶ νὰ τὸν ξεκουράσῃ μετὰ τὴν χαϊδευτικὴν φωνήν της.

Ἡ μητέρα της ἀρρώστησε καὶ ἔτρεξε μαζί μετὰ τὸ παιδάκι της.

Τί ἔρημο τὸ σπίτι!.. τοῦ φάνηκε μάλιστα καὶ λίγο σκοτεινὸ καὶ συλλογίσθηκε ν' ἀνοίξῃ ἓνα φεγγίτη, τοῦ φάνηκε καὶ λίγο ψυχρὸν καὶ ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ ἓνα ἐργάτην νὰ διορθώσῃ τὰς θερμάστρας.

Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐμβῆκε στὸ δωμάτιον τῆς Λητῆς. Εἶδε ὅλα τὰ ἀγαπημένα ἀντικείμενα μετὰ συγκίνησιν καὶ τὴν φωτογραφίαν της ποὺ τοῦ ἐχαμογελοῦσε.

Ἐγύρισε νὰ ἰδῇ ἂν τὸν βλέπῃ κανεὶς καὶ τὴν ἐγλυκοφίλησε σ' ἐκεῖνα τὰ μάτια ποὺ τὸν ἐγλυκοφώτιζαν.

Στὸ τραπέζακι της ἐπάνω εἶδε ἓνα τετράδιο· τὰ φύλλα ἀριθμημένα καὶ ἀρχίζε ἀπὸ τὸν ἀρ. 20.

Θὰ εἶνε τετράδιο τοῦ σχολείου της, εἶπε, καὶ τὸ πῆρε στὰ χέρια του. Ἐαπλώθηκε στὸ σοφὰ καὶ ἀφοῦ ἐκαμάρωσε τὸ καλλιτεχνικὸ γράψιμό της ἀρχίσε νὰ διαβάζῃ.

Ἐπετάχθηκε τρομαγμένος.

Σελίδες ἐκ τοῦ ἡμερολογίου μου.

«Ἐμένα μετὰ λησμονεῖ μέσα στὴν ἐγωιστικὴν ἀγάπην του. Δὲν βλέπει παρὰ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη μου, ποὺ μετὰ κόπον τὸ φέρω σὰν ψιμύθιον.

» Ἐκεῖνος ὅλην τὴν ἡμέραν διασκεδάζει· βλέπει ὁμοίους του, ζῇ σὰν κοινωνικὸς ἄνθρωπος· καὶ ἐγὼ ἐδῶ θαμμένη χωρὶς καμμιὰ ψυχαγωγία, σβύνω.

» Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρός. Εἶναι φοβερός ὅταν δὲν ἀγαπᾷ, φοβερώτερος ὅταν ἀγαπᾷ.

» Καὶ ἐνῶ τὸ σῶμά μου μένει ἐδῶ κλεισμένο, ἡ ψυχὴ μου κάμνει ταξείδια καὶ εἶναι τὰ ταξείδια αὐτὰ ἐπικίνδυνα. Οὐδὲ διαλύει τοὺς φαρμακεροὺς ἀχνούς τοῦ ταξιδιοῦ μου ἡ χλιαρὰ ἀγάπη του, τὴν ὁποίαν μοῦ προσφέρει τὸ βράδυ σὰν φλαμουριάς ποτόν. Εὐχαριστῶ. Σήμερα π.χ. πέρασα τὴν ἡμέραν μου — πάντα μετὰ τὰ ταξείδια — σὲ μιὰ διασκεδάσει θορυβώδη καὶ ἐμέθυσα μετὰ κυπριώτικο κρασί. . . Τί ὥραία ἡ μέθη. Λέγει καθείς ὅ,τι ἔχει στὴν καρδιά του. Καὶ ὁ ἄλλος δὲν θυμῶνεται, δὲν τὸν συνερίζεται. Λέγει, εἶναι λόγια τοῦ κρασιοῦ. Ἀλήθεια ἂν μποροῦσα νὰ 'πῶ τοῦ συζύγου μου ὅτι εἶναι ἐγωιστὴς νὰ μετὰ τὴν ζωτανὴν στὸν τάφον αὐτὸν καὶ ἂν μποροῦσα νὰ τοῦ 'πῶ ὅτι μπορεῖ ὁ τάφος αὐτὸς πρὶν νὰ δεχθῇ τὸ δικό μου κορμί, νὰ ἰδῇ σὰν νεκρικὴ λαμπάδα

τὴν ἀγάπην τοῦ τοῦ ἔχω νὰ λυώνῃ ἡσυχὰ ἡσυχὰ... αἶ; πῶς θὰ τοῦ φανῇ;...»

Ὁ Θεόφιλος ἔσφιξε μὲ τὰ δύο του χέρια τὸ κεφάλι του· φοβήθηκε μὴ φύγῃ τὸ μυαλό του. Κατόπιν ἔκλαψε πικρά... ἔκλαψε σὰν μωρὸ παιδί, χωρὶς ὀργήν, χωρὶς ἰδέαν ἐκδικήσεως.

Καὶ μέσα στὰ πικρὰ δάκρυά του καὶ μέσα στὸ παράπονό του τοῦ ἐφαίνετο πῶς εἶναι δάκρυα Σκιπίωνος, γιατί αὐτὸς κατέστρεψε τὴν Καρχηδόνα τῆς εὐτυχίας του.

Ἀλήθεια... εἶμαι ἐγωιστής, ἔλεγε... ἀλήθεια... τὴν ἔθαψα ἐδῶ. Ὁ ἀδελφός μου ξεύρει τὸν κόσμον καλλίτερα. Ἡ γυναῖκά του ζῇ περικυκλωμένη ἀπὸ φίλας. Καλλίτερα μιὰ γυναῖκα νὰ μιλῇ μὲ φίλας παρὰ μὲ τὸν ἑαυτὸν της... καλλίτερα.

Ἐνα ῥίγος ἔκαμε νὰ τρίζουν τὰ δόντια του.

— Δὲν τῆς φθάνει ἡ ἀγάπη μου· δὲν τῆς φθάνει τὸ παιδί της. Καὶ ὅμως αὐτὴν τὴν γυναῖκα τὴν ἀμαρτωλὴν κατὰ διάνοιαν, τὴν ἀγαπῶ ἀκόμα· ναί, τὴν ἀγαπῶ ἀκόμα.

Αὐτὸ τὸ σπίτι ποῦ ἐγὼ δοκίμασα τὴν ἀληθινὴν εὐτυχία, τὴν φανταστικὴν εὐτυχία, τὸ σπίτι ποῦ ἐκείνη ὠνειροπόλησε τόσῳ ἀνίερα ὄνειρα, θὰ τὸ πωλήσω. Θ' ἀλλάξω ζωὴ... Καλλίτερα μιὰ γυναῖκα νὰ μιλῇ μὲ τὰς φίλας της, παρὰ μὲ τὸν ἑαυτὸν της.

Τὰ δάκρυα τὸν ἡσύχασαν λιγάκι καὶ ἔβαλε τὸ τετράδιο στὴ θέσι του καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸ δωμάτιον χωρὶς νὰ γυρίσῃ νὰ ἰδῇ πίσω του.

Τοῦ ἐφάνηκε πῶς ἔκαie τώρα τὸ σπίτι... πῶς ἔκαie!!!

Ἡ Λητώ γελαστή, πεταχτή, χαρούμενη ἦλθε μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά. Τὸν ἐγλυκοφίλησε καὶ μὲ τὴν μαντικὴν δύναμιν ποῦ ἔχει ἡ ἀγάπη μόνη, εἶδε τὰ σύννεφα σωριασμένα στὸ χλωμὸ πρόσωπό του.

— Τί ἔχεις, ἀγάπη μου; τοῦ εἶπε ἡσυχὰ ἡσυχὰ καὶ ἔπαιξε μὲ τὰ μαλλάκια τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδιοῦ της.

— Τίποτε, εἶπεν ἐκεῖνος χωρὶς νὰ χαμογελάσῃ.

Ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τὸν ἔβλεπε ψυχρόν· πῶς ἐπόνεσε!! Ἐκείνη ἔζοῦσε μὲ τὴν ἀγάπην του.

Δὲν παραπονέθηκε, μόνον ἄρχισε νὰ συλλογίζεται βαθειὰ βαθειὰ.

Κατόπιν ἠθέλησε νὰ πάρῃ τὸ παιδάκι ποῦ ἔκλαie.

Μὰ ὁ Θεόφιλος πολὺ χλωμὸς τὸ ἐκράτησε καὶ εἶπε μὲ πνιγμένη φωνή:

— Ὅχι ἀκόμα, ὅχι ἀκόμα.

Ἡ Λητώ ἔπεσε τώρα σὲ συλλογὴ βαθειὰ καὶ

ποῖος ξέρεi τί ἀνίερα ὄνειρα ὠνειροπολοῦσε· δὲν εἶναι ἀξία νὰ φιλήσῃ τὸ παιδί της· δὲν εἶναι ἀξία... Αὐτὰ συλλογίσθηκε καὶ προσπαθοῦσε μόνος του νὰ μερώσῃ τὸ παιδί.

Μὰ ἐκεῖνο ἔκλαie καὶ στὸ τέλος τῆς τὸ ἔδωσε.

— Ὑῖρες καλλίτερα τῇ μητέρα σου;

— Ναί.

— Ξέρεις; Ἦθελα νὰ σὲ συμβουλευθῶ. Ἀγοράζω ἓνα σπίτι στὸ Πέρα.

— Καλὰ θὰ κάμῃς. Ἐσὺ ξεύρεις, Θεόφιλε· καλὴ εἶναι ἡ κτηματικὴ περιουσία. Τώρα γιὰ τὴν κόρη μας πρέπει νὰ γίνωμε καὶ κτηματῆαι. Γιὰ ἰδὲς εὐμορφιά. Θὰ μᾶς τὴν ἀρπάξουν χωρὶς τίποτε.

— Ὅχι γι' αὐτό... μὲ... στενοχωρεῖ ἐδῶ στὴν ἐξοχὴ ἡ ζωὴ. Ἐπειτα κουράζομαι ν' ἀνεβοκατεβαίνω μὲ τὰ ἀτμόπλοια πρὶν βράδυ... ἴσως καὶ σύ...

— Τί ἐννοεῖς; ν' ἀφήσωμε τὸ Κανδηλί; Ἐσὺ ποῦ ἀγαποῦσε τόσῳ πολὺ τὸ σπίτι αὐτὸ καὶ τὴ ζωὴ... ἐσὺ...

Ἐφυγε γρήγορα γρήγορα μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά, ἐνῶ οἱ λυγμοὶ ἐξέσχιζαν βουβὰ βουβὰ τὸ στῆθος της.

— Ἐπέταξε ἀπ' τὴ χαρὰ της, συλλογίσθηκε ὁ Θεόφιλος. Τρέχει τώρα νὰ παίξῃ μὲ νέα ὄνειρα.

Ἡ ἐσπερὶς τῆς κ. Μυριανθέως, τῆς ποιητρίας, πολὺ ζωηρά.

Ἡ οἰκοδόποινα, νέα χαριτωμένη καὶ καλ-λιεργοῦσα τὰς μούσας, ἐσχημάτισεν ἓνα κύκλον ὀλιγώτερον σχολαστικὸν καὶ ὀλιγώτερον κα-κολόγον.

Ὀλίγη μουσικὴ καλὴ, ὀλίγη ἀπαγγελία, τὰ μικρὰ χαρτάκια. Μία ἡ δύο θεατρικαὶ παραστά-σεις, ἐξορία τῶν χαρτιῶν καὶ ὀλίγος χορός. Ὅλα αὐτὰ ἀντὶ, ὅπως ἐπίστευε καὶ αὐτὸς ὁ κ. Μυριανθεύς, ἀντὶ νὰ διώξουν τοὺς φίλους, τοὺς ἐκο-σκίνισαν μόνον καὶ ἔμειναν ὀλίγοι εὐθυμοὶ, ἔξυ-πνοι καὶ ζωντανοὶ θαμῶνες.

Ἡ σημερινὴ ἐσπερὶς ὑπέσχετο καὶ ἓνα διήγημα ἀγνώστου συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ παρου-σιασθῇ στὸν κύκλον τῶν ἐκλεκτῶν (ὅπως τὸν ὠνόμαζεν ἡ κ. Μυριανθέως) πρῶτα πρῶτα... πρὶν ν' ἀπαντήσῃ καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κριτικὴν τῶν κριτικῶν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ δημοσίου.

Ἡ κ. Θεοφίλη Μυριανθέως ἔλαμπεν ἀπὸ εὐ-μορφίαν καὶ χάριν μέσα στὴν τριανταφυλλιά φο-ρεσιά της.

Μὰ εἶχε καὶ μελαγχολικόν, καὶ φαρμακευ-μένον στὸ πρόσωπό της.

Ὁ σύζυγός της τῆς εἶπε — πῶς θέλει νὰ με-θύσῃ μὲ τοὺς θριάμβους της. Κ' ἐκείνη, ὅπως ὑπακούει ἡ μητέρα στὰ νεύματα τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ της, ὑπήκουσε, γιατί ἔβλεπε πῶς ἔτρωγε μυστικὴ λύπη τὸν ἀγαπημένον της.

— Ὅλοι μιλοῦν, διασκεδάζουν, γελοῦν... μόνον ἡ Λητώ παίζει μὲ τὰ ὄνειρά της τὰ ἀνίερα. Ἴσως τώρα ποῦ ἔκλεισε τὰ μάτια της φαντάζεται πῶς εἶναι μεθυσμένη, ἔλεγεν ὁ Θεό-φιλος μέσα του, ἐνῶ ἀπαντοῦσε στὰ χαριτολο-γήματα τῆς νύμφης του.

Ἡ κ. Μυριανθέως μὲ τὴν ἥρεμον φωνήν της ἤρχισε τὴν ἀνάγνωσιν. Ὅλοι ἀκολουθοῦσαν προσε-κτικά. Ἡ διήγησις μὲ μεγάλην ψυχολογικὴν ἀνα-λυτικότητα ἐδέσμευσεν ἀμέσως. Ὁ τίτλος ἦτο «Σελίδες ἐκ τοῦ ἡμερολογίου μου».

Ὁ Θεόφιλος ἐπετάχθηκε, ἀλλὰ κρατήθηκε. Δὲν κατῴρθωσε νὰ προσέξῃ, τόσον ἡ ταραχὴ τοῦ ἦτο μεγάλη. Ναί, αὐτὰ τὰ ἔγραψεν ἡ σύζυγός του· ἦτο διήγημα; ἀδικα τρόμαξε; Μόνον στὸ τέλος τέλος ἡ ἥρεμος φωνὴ τῆς κ. Μυριαν-θέως ἐψιθύριζε παραπονετικά:

«Ἐπέρασαν χρόνια πολλὰ καὶ μιὰ νύκτα μιὰ ἀγνώστος σταμάτησε στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο καὶ ἔβλεπε μέσα, ἐνῶ λυγμοὶ ἀνεσθῆκωναν τὸ στῆ-θος της».

— Καὶ γιὰ ποιοὺς προσεύχεσαι τὸ βράδυ;

«Ἐλεγε μιὰ φωνὴ ξένη.

«Μιὰ παιδικὴ φωνὴ εἶπε μὲ παράπονον:

«Πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴ μητέρα μου ποῦ εἶναι στὰ χῶματα· ὕστερα γιὰ τὸν πατέρα μου ποῦ εἶναι ἀρρώστος τώρα τόσα χρόνια· ὕστερα γιὰ ὅλον τὸν κόσμον».

«Ἡ ξένη γύρισε τὸ κεφάλι της καὶ εἶπε:

«Ἐγὼ πέθανα... εἶμαι στὰ χῶματα».

Καὶ ἔλεγεν ἡ κ. Μυριανθέως, μὰ ὁ Θεόφιλος δὲν ἄκουσε τίποτε. Ἦταν διήγημα... δὲν ἦταν δικοὶ της λογισμοί;

Ἡ πρώτη του ἰδέα ἦταν νὰ τρέξῃ καὶ νὰ φι-

λήσῃ τὸ χεράκι ποῦ τὰ ἔγραψε, ὅχι ποῦ τὰ εὑ-ρισκε τέλεια... ἐκεῖνος οὔτε τὸ καλοπρόσεξε... μὰ μόνον ποῦ δὲν ἦταν δικοὶ της λογισμοί.

Κρατήθηκε.

— Ἄ, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ μάθῃ ἡ Λητώ μου, ποῦ πάντα νομίζει πῶς τὴν ἀγαπῶ μόνον ἀπὸ ἐκτίμησιν... πῶς τὴν ἀγαποῦσα καὶ ὅταν τὴν ἐνόμιζα ἀμαρτωλὴν... σιγὰ... σιγὰ... νὰ μὴν τὸ μάθῃ.

— Ἀλλάξαι ἰδέα, τῆς εἶπε μέσα στὸ ἀμάξι... Μένουμε στὴν ἐξοχὴ.

— Ἄ... τὸ ἥξευρα πῶς γρήγορα θὰ σὲ κού-ραξῃ ὁ θόρυβος.

Ἀρχισε νὰ κλαίῃ πικρά...

— Τί ἔχεις;

— Ἀχ... θάρρεψα πῶς δὲν μ' ἀγαπᾷς πειά... πῶς ἔτρεχε στὸ θόρυβο νὰ ζητή-σῃς τὴν εὐτυχία ποῦ δὲν εὑρίσκες πειὰ σὲ μένα. Τί πόνος, τί φαρμάκι... καὶ ὅμως, παράξενον, ἐνῶ σ' ἐνόμιζα ἀπιστον, σ' ἀγαποῦσα... Τί χαρὰ, τί εὐτυχία, ποῦ μένομε στὴν ἐξοχὴ... Μ' ἀγαπᾷς;

— Ναί, σ' ἀγαπῶ, εἶπεν ὁ Θεόφιλος, καὶ μέσα του ἐσυλλογίσθηκε.

— Νὰ φανῶ καὶ ἐγὼ εἰλικρινής;... Ἄ ὅχι... καλλίτερα...

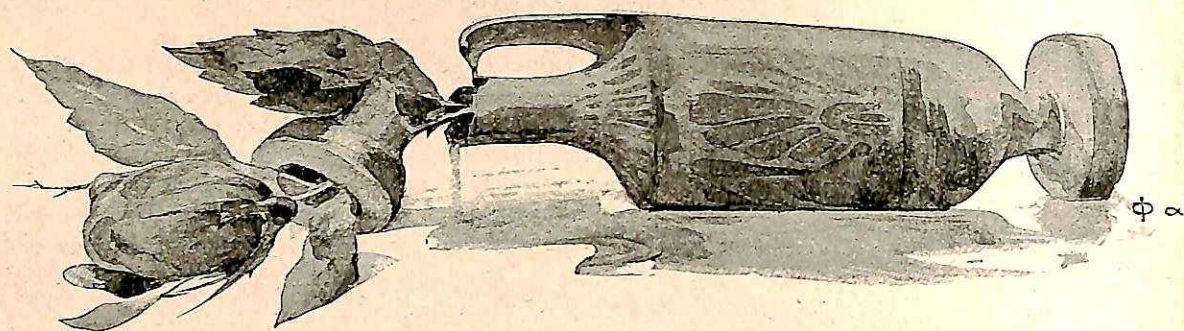
— Πῶς σοῦ φάνηκε τὸ διήγημα;

— Τὸ διήγημα; Δὲν τὸ πρόσεξα. Μ' ἐκού-ραξε τὸ φῶς, ὁ θόρυβος, ἡ φωνὴ τῆς νύμφης μου, ὅλα... καὶ λογάριζα νὰ φύγω...

Ἐκείνη πικράθηκε λιγάκι ποῦ ἔχανε τὴν δά-φνην καὶ παρηγορήθηκε πολὺ ποῦ ἐπανέβρισκε τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοφίλου της.

Ὁ Θεόφιλος μέσα στὴ γαλήνη τῆς νυκτὸς ὡμολόγησε: «Πῶς ἂν ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἐμπι-στοσύνη δὲν εἶναι δυστυχῶς ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀγάπην, εἶναι ὅμως τῆς ψυχικῆς γαλήνης τὰ θεμέλια καὶ ἐπομένως τῆς εὐτυχίας» καὶ μ' αὐτὸν τὸν τελευταῖον συλλογισμόν κοιμήθηκε γλυκὰ γλυκὰ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Αἰῶνες τώρα τρέχει
Χωρὶς νὰ σταματήσει,
Ζητεῖ μὴν ἄλλη φύσι,
Γυρεύει ἄλλη ζωή.

Ἀπ' ἄστρο σ' ἄστρο τρέχει,
Κάπου ζητεῖ νὰ φθάσῃ
Τὸν ἥλιο θὰ περάσῃ
Καὶ κάπου θὰ σταθῇ.

Στὸν κεραυνὸ τὴ βλέπεις
Τρομαχτικὴ κι' ὠραία,
Τὴ βλέπεις Προμηθεά
Νὰ σέρνεται σιτὴ γῆ,

Κ' ἐλεύθερα τὸ μάτι
Γελῶντας τὴν ξανοίγει
Στὰ μνήματα π' ἀνοίγει
Νὰ κρύβονται οἱ θεοί.

ΜΗ ΜΕ ΓΝΩΡΙΣΗΣ

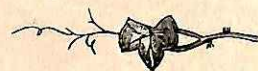
Μὴ θές, χρυσὴ παρθένα,
Μὴ θές νὰ μὲ ξανοίξης,
Κ' ἐὼν θὲ νὰ ρουφήξης
Φαρμάκι τῆς ὀχιάς.

Μὴ μὲ γνωρίσης, κόρη,
Σὺ σ' ἄλλον κόσμον ἀνήκεις·
Θὰ ἰδῆς σημάδια φρίκης,
Αὐλάκια δυστυχιάς.

Τῆς ὄψης μου τὰ σκότη
Τρανὰ φωτίζει ἡ ἰδέα,
Τὸ φῶς τοῦ Προμηθεά
Ἄγρια στὰ μάτια κλειῶ.

Μὴ θές, χρυσὴ παρθένα,
Μὴ θές νὰ μὲ γνωρίσης,
Σ' ἐμένα θ' ἀντικρύσης
Τὸ πλεῖο φρικτὸ θεοῖο.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΛΠΙΔΕΣ ΚΑΙ ΟΝΕΙΡΑ

Ἐπίλογος τῶν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ διαλέξεων Περί Ἀγίας Σοφίας¹.

Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, τὸ λαμπρὸν κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ναὸς, ἐν ᾧ ἐπὶ αἰῶνας ἐλατρεύθη ἡ Ἀγία τοῦ θεοῦ Σοφία, φέρει τὴν ἡμισέληνον ἐπὶ τοῦ τρούλλου αὐτοῦ καὶ μεγάλα μεγαλωστὶ ἐπιγράφονται ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν τοίχων αὐτοῦ τὰ ῥήτὰ τοῦ κόρανιου. Ἡ ἐκκλησία ἐκείνη, ἐν ᾗ ἐπανηγυρίσθησαν θριαμβευτικῶς νίκαι ἐθνικαὶ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Ῥώσων, τῶν Βουλγάρων καὶ ἄλλων πολέμιων τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἐπομπεύθη ὑπὸ τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Καθ' ἐκάστην Παρασκευὴν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας μὲ τὸ ξίφος γυμνὸν ὑπεμνησκε τοὺς ἐν αὐτῇ προσευχομένους πιστοὺς τὸν κατακτητὴν, τὸν Μωάμεθ, τὸν μεταβαλόντα εἰς ὀθωμανικὸν τέμενος τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας τοῦ θεοῦ Σοφίας. Παρὰ τὸν Βόσπορον δὲν ναυλοχοῦσι πλέον αἱ πυρφόροι τριήρεις τοῦ Βυζαντίου αἱ ἐνσπείρασαι τὸν ὄλεθρον εἰς τοὺς Σαρακηνούς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἡ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης δὲν κρύπτουσι πλέον τοὺς τάφους τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐξέλιπον τὰ μνημεῖα τῶν πατριαρχῶν. Τὸ πατριαρχεῖον δὲν ἔχει πλέον τὴν παλαιὰν αὐτοῦ αἴγλην, τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ δόξαν, καὶ ἐν μέρει ζῇ ἀπὸ τῆς στοργῆς καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ ἐλέους τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρητημένου χριστιανικοῦ ποιμνίου. Ἀλλ' ὁ ἐλληνισμὸς κινεῖται καὶ δρᾷ καὶ ἀνησυχεῖ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει, ὅπου ἐλληνικὴ ἀκόμη εἶνε τὸ πλεῖστον ἡ ζωή. Καὶ ὅμως τὰ πάντα καλύπτει ἡ σκιά τοῦ κολοσσοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὡς ποτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἡ μεγάλη ἐκείνη Βαβυλὼν ὑπενομεύετο ἐν ταῖς κατακόμβαις ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ ἄνω πολυκύμαντος πόλις ὑπὸ τῆς κάτω πόλεως τῶν κρυπτόμενων καὶ τῶν νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡ σκιά ἐκείνη τοῦ τουρκικοῦ κολοσσοῦ ἀποκρύπτει ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν ἐλληνισμόν. Ἡ δὲ μεγάλη ἐκείνη ἐκκλησία, ἣτις εἶδεν ἄλλοτε τοσαύτην δόξαν καὶ διατηρεῖ ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς δουλείας τοσοῦτον πλούτον, περιφρουρεῖται μέχρι καὶ τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν λαμπροτάτων ἀναμνήσεων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς ζῇ, ἔλεγεν ὁ Μάξ Νορδάου πρὸ ὀλίγου χρόνου, μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Προσεπαθήσαμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους τῷ 1821 νάναστήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων καὶ ἐντυπώσεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Βλέποντες ἐνώπιον ἡμῶν τοὺς ἀλησμόνητους πάππους, προσεπαθήσαμεν οἰοῦναι ἐξιστάμενοι νὰ λησμονήσωμεν τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἀνεθεματίσαμεν αὐτοὺς μετὰ καὶ τῆς Δύσεως πολλάκις, μὴ ἐννοοῦντες ὅτι ὁ λίθος ἐκείνος τοῦ ἀναθέματος ἦτο ἄδικος πολλαχῶς.

Ἀλλ' εἶνε καιρὸς νάναστήσωμεν πρὸς τῇ λατρείᾳ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἄς παρακολουθήσωμεν τὰς ἀναμνήσεις, τὰς ἐντυπώσεις, τὰ ὄνειρα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις φαντάζεται, ὅτι δὲν ἀπεμαράνθησαν τὰ πάντα, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν μετεβλήθη ἀποτόμως, ὅτι ἔχομεν ἀκόμη νάναγνώσωμεν φαιδράς ἱστορικὰς σελίδας τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ ὅτι μετὰ αὐτῶν θὰ παρουσιασθῇ καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Πράγματι ζωηρόταται καὶ συγκινητικώταται εἶνε αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως, οἱ πόθοι, αἱ ἐθνικαὶ ἐλπίδες, τὰ ὄνειρα, τὰ ὅποια συνδέσεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ ἐλληνικὸς λαὸς πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα¹.

Ἀλειτούργητος ἄρα ἔμεινεν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἀφ' οὗ χρόνου ἐπετέθη ἐπὶ τῶν θόλων αὐτῆς ἡ ἡμισέληνος; Ὁχι· ὄχι, λέγουσιν αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις. Δὲν το πιστεῖται ὁ ἐλληνικὸς λαός. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυριευθῇ ἡ Πόλις. Ἦτο τότε ἀπίστευτον, ὅτι θὰ κατελάμβανον οἱ Τοῦρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ἡ αἴσθησις ἡ κατέχουσα τότε τοὺς συγχρόνους κατέχει καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τῶν αἰῶνων τὸ ἐλληνικὸν σύμπαν. Αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς οἱ διηγούμενοι τὰ τῆς ἀλώσεως προσθέτουσιν, ὅτι οἱ ὕστατοι ἀμύντορες τῆς μετ' ὀλίγον πειπτώσεως πόλεως δὲν ἐπίστευον, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κυριευθῇ ἡ Κωνσταντινού-

¹ Αἱ παραδόσεις αὗται πολλῶν μὲν εἴλυσαν τὴν προσοχὴν, ἀλλὰ μάλιστα ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ συναδέλφου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Γ. Πολίτου.

πολις. Ἐπίστευον, ὅτι θὰ εἰσέρχοντο οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Πόλιν, ὅτι θὰ προσχώρουν, ἀλλ' ὅτι, ὅτ' ἐμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ταύρου ἢ, κατ' ἄλλους χρονολογούς, ὅτ' ἐμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν κίονα τοῦ Κωνσταντίνου, θὰ ἔπαυεν ἡ ἀντίστασις, διότι ἐπὶ τοῦ κίονος ἐκείνου εὐρίσκειτο ἀνὴρ ἐπαίτης, βασιλεὺς λησμονημένος, ὅστις ἀνιστάμενος θὰ ἐλάμβανε ρομφαίαν παρ' ἀγγέλου αἰφνης παρουσιαζομένου καὶ θάπεδιώκε τοὺς εἰσελάσαντας εἰς τὴν πόλιν Τούρκους καὶ θὰ κατεδίωκεν αὐτοὺς μέχρι τῆς πατρίδος τοῦ Μωάμεθ, μέχρι τοῦ Μονοδένδριου. Ποῦ εἶνε τὸ Μονοδένδριον, ἡ πατρίς ἡ ὑποτιθεμένη τοῦ Μωάμεθ, μέχρι τῆς ὁποίας θὰ καταδιώξη, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ φύλακος ἀγγέλου, ὁ ἐπαίτης καὶ πενιχρὸς καὶ λησμονημένος βασιλεὺς, ὁ πτωχολέων, ὡς ὀνομάζουσιν αὐτὸν ἄλλαι παραδόσεις, τοὺς τολμήσαντας νὰ εἰσελάσωσιν εἰς τὴν πόλιν, ἧς ἐν μέσῳ ἴστατο ἡ Ἁγία τοῦ Θεοῦ Σοφία;

Τὸ Μονοδένδριον τῶν ἡμερῶν τῆς ἀλώσεως εἶνε ἡ Κόκκινη Μηλιά τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἐν ἀγνώστῳ μέρει τῆς Ἀσίας ὑπάρχει μὴλέα παράγουσα μῆλα κόκκινα, καὶ ἕως αὐτῆς θὰ διώξη τοὺς Τούρκους ὁ ἀνιστάμενος καὶ πάλιν ἐλληνισμός. Τὸ ἐν τρίτον ἐξ αὐτῶν θὰ βαπτισθῇ, λέγει ἡ παράδοσις, τὸ ἄλλο τρίτον θὰ φονευθῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τρίτον θὰ ἐπιζήσῃ, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Μωάμεθ, εἰς τὸ Μονοδένδριον τῶν Βυζαντινῶν, εἰς τὴν Κόκκινην Μηλίαν τῶν παραδόσεων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ δὲν θὰ εἶνε ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ἔκτοτε θάνοιχθῶσιν αἱ πύλαι τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μυστικῶς δις ἠνοίχθησαν κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Τῷ 1522, διηγείται χρονικόν τι, ἐν ᾧ μετέβαινον οἱ δερβίσαι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἱεροσύλως, ἤκουσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ψαλμωδίας, τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, καὶ εἶδον φῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μέγα καὶ εὖρον τὰς πύλας αὐτῆς ἀνεωγμένας. Ἐμφοβοὶ ἀνήγγειλαν τὸ θαῦμα εἰς τὸν σουλτάνον, ὅστις σπεύσας ἐπὶ τόπου ἀνεβίβασεν ἄνδρας εἰς τὸν γυναικωνίτην, ἵνα ἴδωσι πόθεν ἤκουετο ἡ ψαλμωδία καὶ πόθεν τὸ φῶς προήρχετο, διότι ὑπέθετεν ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀνθρώπινα ἔργα. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἐπέισθησαν, ὅτι δὲν προήρχοντο ἐκ τῶν Χριστιανῶν, καθ' ὧν ἕνεκα τούτου ἐξεμάνησαν. Μετὰ διακόσια δὲ τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη, τῷ 1764, Ἀγγλος περιηγητής, ὁ Chandler, διηγείται, ὅτι ἐφάνη αἰφνης μαγικὸν μετέωρον ὑπὲρ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τούρκοι καὶ Ῥῶσοι εὐρίσκοντο τότε ἐν διαστάσει καὶ αἱ στασιαστικαὶ κινήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Γεωργίας

ἐν Ἀσίᾳ παρέσχον εἰς τοὺς ἀνεπτυγμένους τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ μετέωρον ἐκεῖνο ἦτο προαγγελία ἐλευθερώσεως, ἡ δ' ἐνθάρρυνσις αὐτῶν εἶχε μεταδοθῇ ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἑλλήνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' εἰς ἅπαντας τοὺς Ἑλλήνας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὡς δὲ τότε ἄγνωστοι μελωδίαὶ ἠκούσθησαν καὶ φῶς μὴ ἀφθὲν ὑπὸ χειρὸς ἀνθρώπου ἐφώτισε τοὺς θόλους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, οὕτω πιστεύει ὁ ἐλληνικὸς λαὸς, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀνοιχθῇ ἡ μυστικὴ θύρα καὶ θὰ ἐξέλθῃ πάλιν ὁ ἱερεὺς ὁ ἀφήςας ἀσυντέλεστον τὴν τελευταίαν λειτουργίαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Μωάμεθ, λέγει ἡ παράδοσις, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, παρέλαβεν ὁ λειτουργῶν ἱερεὺς τὸ δισκοπότηρον καὶ ἐκρύβη διὰ θύρας μυστικῆς, ἥτις ἐκλείσθη ὀπισθεν αὐτοῦ διὰ λιθίνου τοίχου. Ἐπὶ αἰῶνας ἐδείκνυνον αὐτὴν οἱ Τούρκοι, καὶ, ὅτε κατὰ τὰ ἔτη 1847-1849 ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ἀβδούλ Μετζίτ ἔγειναν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ αἱ ἐπισκευαὶ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Φοσσάτη, τότε ἡ θύρα ἐκείνη ἀνοίχθεισα εὐρέθη ἄγουσα εἰς μικρὸν παρεκκλήσιον καὶ κλίμακα μεστὴν ἐρείπιων.

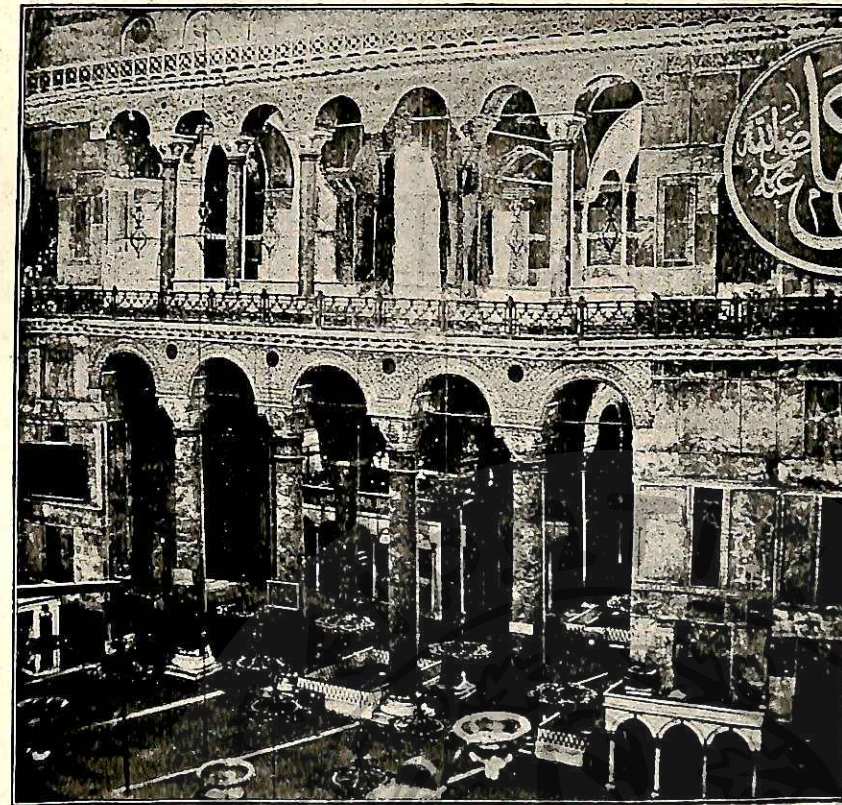
Ὁ ἱερεὺς δὲν ἐξῆλθεν ἔκτοτε πλέον κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς θύρας ἐκείνης, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀντικαταστήσῃ τὴν ἡμισέληνον ὁ σταυρὸς, τότε θὰ ἐξέλθῃ καὶ πάλιν ὁ κεκρυμμένος λειτουργὸς τοῦ ὑψίστου καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν διακοπεῖσαν λειτουργίαν.

Οὐδ' ἐκρύβη οὕτω κατὰ τὰς παραδόσεις μόνος ὁ λειτουργῶν ἱερεὺς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος σώζονται ἀνάλογοι παραδόσεις. Ἡ ἱστορία διηγείται ἀληθῶς, ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ἔπεσε τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἔκειτο ἄταφος καὶ ἀδιάγνωστος μεταξὺ τῶν πεσόντων, τότε δὲ ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ εὐρεθῇ τοῦ αὐτοκράτορος τὸ πτώμα. Ὁ δὲ ἠγαπημένος χρονολογὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Φραντζῆς, λέγει, ὅτι τρεῖς ἐκράτουν περὶ τοῦ βασιλέως διαδόσεις. Τινὲς μὲν ἔλεγον, ὅτι ἐφονεύθη μαχόμενος ὁ Κωνσταντίνος, ἄλλοι διέδιδον, ὅτι εἶχε φύγει, καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπίστευον, ὅτι ἦτο κεκρυμμένος πού ἐν τῇ πόλει. Ἐν τούτοις μαρτυρεῖται, ὅτι ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἐξετασθῶσι τὰ πτώματα, ὅπως διαγνωσθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Διεγνώσθη δ' ἐκ τῶν ἐρυθρῶν βασιλικῶν πεδίων, ἅτινα ἔφερον τοὺς χρυσοὺς ἀετούς. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ προσήχθη κατὰ τὸν Δούκαν τὴν ὥραν καθ' ἣν συνεζήτει μετὰ τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ ὁ Μωάμεθ. Δύο γενί-

τσαροὶ παρουσιάσθησαν καὶ ἀντιδιετίνοντο χάριν ἀμοιβῆς ὅτι αὐτοὶ εἶχον φονεύσει τὸν βασιλέα. Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ φέρωσι πρὸς αὐτὸν ἀποτετμημένην τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ πτώματος. Ἦλθη δὲ αὕτη πρὸς τὸν σουλτάνον, ὁ δὲ Λουκᾶς Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι προὔχοντες ἀνεγνώρισαν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν πείθεται, ὅτι ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς.

Πέπλος μυστηρίου, ἄλυσις συνεχείας τῶν παραδόσεων τούτων πρὸς ἀρχαιοτέρους ἢ συγγενεῖς μύθους παρέχει εἰς αὐτοὺς ἀλησιμόνητόν τινα γοητείαν, ὡς γοητείας πληροῦνται πᾶσαι αἱ παραδόσεις αἱ συνδεόμεναι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως, πρὸς τὰ ὄνειρα τῆς ἀναστάσεως.

Ἡ μὴ πιστεύει καὶ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς, ὅτι ἐχάθη ἡ κατεστράφη ἢ ὅτι ὑπάρχει ἡ ἁγία τρά-

Ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Καὶ δὲν δύναται μὲν νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔφυγεν, ἀλλὰ νεκρὸν δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ αὐτόν.

Ὡς πολλοὶ τῶν μύθων παριστάνουσι τοὺς μεγάλους ἄνδρας μέλλοντας νᾶναστηθῶσιν, ὡς οἱ Γερμανοὶ μυθολογοῦσι περὶ τοῦ Βαρβαρόσσα, ὅτι κοιμᾶται ἀναμένων καλλίτερον χρόνον ἵνα ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν καὶ παραμένει αὐξομένης τῆς γενειάδος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν τράπεζαν τὴν λιθίνην, οὕτω καὶ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος διὰ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν δὲν εἶνε νεκρὸς, ἀλλὰ κεκρυμμένος, ἡ μετεμορφώθη εἰς τὸν πτωχολέοντα ἐκεῖνον τῶν ἀρχαιοτέρων μύθων, καὶ ἀναμένει βελτίονας χρόνους ἵνα ἀναστηθῇ ὁ μαρμαρωμένος, ὁ ἀναμενόμενος βασιλεὺς.

πέτρα τῆς Ἁγίας Σοφίας; Ὡς ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἔμεινε κεκρυμμένος ἡ ἀγνώστος ἡ μαρμαρωμένος, ἵνα ἀναστηθῇ μίαν ἡμέραν χάριν τοῦ γένους, οὕτω καὶ ἡ ἁγία ἐκεῖνη τράπεζα δὲν κατωρθώθη νὰ μετενεχθῇ εἰς Βενετίαν ἢ ἄλλαχού κατὰ τὰς παραδόσεις, ἀλλὰ τὸ μεταφέρειν αὐτὴν πλοῖον ἐναυάγησε καὶ ἔπεσεν ἡ ἁγία τράπεζα εἰς τὴν θάλασσαν κάπου τῆς Προποντίδος. Καὶ ὅταν μακίνηται ὁ βορρᾶς καὶ ἀφρίξῃ τὸ κύμα, μόνον ἐν μέρος μικρὸν τῆς θαλάσσης ἐκείνης διαμένει πάντοτε γαλήνιον. Καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἔχει πέσει ναυαγήσασα ἡ ἁγία τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔρχονται τὰ περάματα εἰς τὸ γαλήνιον ἐκεῖνο μέρος τῆς Προποντίδος, ἐν ὥρᾳ τρικυμίας,

καὶ λαμβάνουσιν εὐλαβῶς ἀγίασμα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐκείνης, ἥτις ἀποπνέει μύρον καὶ εἶνε θαυματουργός. Τόσον ὥραιαι εἶνε αἱ παραδόσεις, δι' ὧν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς περιβάλλει πᾶσαν ἀνάμνησιν σχετιζομένην πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὴν ἀναμενομένην ἀνάστασιν.

Ἀληθῶς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως δὲν ἐπίστευον εἰς τὸ συμβησόμενον μέγα κακόν. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι θὰ ἐκυριεύετο ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὅτι θὰ περιήρχετο εἰς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἡ Ἀγία Σοφία.

Ὁ καλόγηρος ἡ ἡ καλογραῖα τοῦ Μπαλουκλῆ ἐτηγάνιζον ἰχθῦς. Ἐρχεται ὁ παραγιὸς καὶ λέγει εἰς τὸν καλόγηρον· Ἄφες τὸ τηγάνιον καὶ τὰ ψάρια, διότι οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Οὐδ' ἐκεῖνός το ἐπίστευσεν, ὅτι θὰ ἐκυριεύετο ἡ Πόλις, καὶ λέγει πρὸς τὸν παραγιόν· Ἄν ἦτο δυνατὸν οἱ ἰχθῦες αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ τηγανίου νὰ πηδήσωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ τὸ ἀγίασμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τότε θὰ ἐκυριεύετο ἡ Πόλις. Καὶ ὦ τοῦ θαύματος! τὰ ψάρια τινάσσονται ἀπὸ τοῦ τηγανίου καὶ πίπτουσιν εἰς τὸ ἀγίασμα. Ἦσαν ἐπτα ἔν ὧν ψημένα μόνον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους· πλέουσι δ' ἔτι καὶ σήμερον ἡμίονα ἐντὸς τοῦ ἀγιάσματος, ἀναμένοντα τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, ὅτε θὰ ἐγερθῇ ὁ καλόγηρος τοῦ Μπαλουκλῆ καὶ θὰ θέσῃ πάλιν αὐτὰ εἰς τὸ τηγάνιον, ὅπως ψηθῶσι καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους.

Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρεται τὸ ἐπομένον δημῶδες ᾄσμα·

Καλόγηρα μαγείρεε ψάρια ἔς τὸ τηγάνι, καὶ μίαν φωνὴν, ψιλὴ φωνὴ ἀπάνωθε τῆς λέγει· «Πάψε, γρηῃ, τὸ μαγειρεῖο καὶ ἡ Πόλις θὰ τουρκέψῃ». — «Ὅταν τὰ ψάρια πεταχθοῦν καὶ βγοῦν καὶ ζωντανέψουν, τότες κι' ὁ Τούρκος θενὰ μπῇ καὶ ἡ Πόλις θὰ τουρκέψῃ». Τὰ ψάρια πεταχθήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν κι' ὁ ἀμπερᾶς εἰσέβηκεν ἀτὸς τοῦ καβαλλάρη.

Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἐνεπνεύσθη καὶ ὁ Βιζυηνός¹, οὗ δυστυχῶς ἡ δάφνη ἡ κοσμοῦσα τὴν ποιητικὴν κεφαλὴν ἐπέπρωτο νὰ ξηρανθῇ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τῶν παραφρόνων. Τὰ ψάρια τοῦ Μπαλουκλῆ, τοῦ ἀγιάσματος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶνε μία τῶν ὠραιωτάτων παραδόσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς θλιβεράς ἐκείνας ἡμέρας καὶ ὑπεκκαουσῶν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι παραδόσεις διαδεδομέναι πανταχοῦ τοῦ ἐλληνισμοῦ. Παραδίδεται δ' εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἂν ἐκυριεύετο ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἀγία

Σοφία, ἂν ἐπεσεν ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, πάντα ταῦτα θὰ παρέλθωσι καὶ θὰ φαιδρυνθῇ ἡ ὕψις τῆς θρηνοῦσης Θεοτόκου.

Ἦσαν τὴν Πόλιν, Ἦσαν τὴν, Ἦσαν τὴν Σαλονίκη, Ἦσαν καὶ τὴν Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, πούχε τριακόσια σήμαντρα καὶ ἐξήντα δυὸ καμπάναις, καὶ καμπάνα καὶ παπᾶς, καὶ παπᾶς καὶ διάκος. Σιμὰ νὰ βγοῦν τὰ ἄγια κι' ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου φωνὴ τοὺς ἦεθ' ἐξ οὐρανοῦ ἀγγέλων ἀπ' τὸ στόμα· «Ἀφῆτ' αὐτὴ τὴ ψαλμωδιὰ, νὰ χαμηλώσουν τάγια, καὶ στεῖλτε λόγος τὴ Φραγκιά νᾶρτουνε νὰ τα πάρουν, νὰ πάρουν τὸ χρυσὸ σταυρὸ καὶ τᾶγιο τὸ βαγγέλιο καὶ τὴν ἁγία Τράπεζα νὰ μὴν τὴν ἀμολύνουν». Ὅταν τᾶκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρύζουν οἱ εἰκόνες. «Σώπασε, κυρά Δέσποινα, μὴν κλαίγης, μὴν δακρύγης»· πάλαι μετ' ἐχρόνους, μετ' ἐχρόνους, πάλαι δικὰ μας θὰ εἶνε.

Τοῦ ποιήματος τούτου ἔχομεν πολλὰς παραλλαγὰς ἐκ διαφορῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Τούτων ὥραιον εἶνε τὸ τραπεζούντιον ποίημα, ἐν ᾧ λέγεται περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως·

Ὡς τὴν ἔμπαν τοῦ ἡλίου μου στέκει ὁ βασιλεὺς, ὥς τὴν ἔδωκεν τοῦ ἡλίου μου στέκει ὁ πατριάρχης, ὁ βασιλεὺς, ὁ βασιλεὺς, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος· φάλλουν τὸ Ἅγιος ὁ Θεὸς καὶ τὴν Τιμιωτέραν.

Αἰφνης πουλὶ φέρει θλιβερόν μῆνυμα. Ἡ μία πτέρυξ τοῦ πτηνοῦ εἶνε βεβαμμένη εἰς τὸ αἷμα, ἡ ἑτέρα κρατεῖ χαρτὴν γεγραμμένην, ὅπερ οὐδεὶς κατορθώνει νὰ ναναγνώσῃ.

Καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ ᾄσμα·

Ὁ βασιλεὺς, ὁ βασιλεὺς παρηγοριὰν κι' ἐπεί, ἐπῆρεν τέλαφρον σπαθὶν, τέλλενικ ν' κοντάριν· τοὺς Τούρκους κρούει ὁ σπαθὶν, τῇ Τούρκους ὁ κοντάριν. Τριακότους Τούρκους ἐκοψε καὶ δεκατρεῖς πασιὰδες, τζαχῶθεν τὸ σπαθὶν αὐτοῦ καὶ ἐσκίεν ἰ τὸ κοντάριν, κι' ὅταν ἐκαλοτέρεσεν 2 ἀπὸς 3 τῇ Τούρκ' ἐπέμνευ, κι' ὅταν ἐκαλοτέρεσεν καὶ μοναχὸς ἐπέμνευ κι' αὐτὴν 4 ἀτόναν 5 ἔθαψαν ὥς τὸ χλοερὸν τουσεκίν 6.

Θὰ ἦτο μακρόν, ἂν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλώσεως, τὰς τελευταίας ὥρας τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐθνικῆς ἀναστάσεως παρηκολουθοῦμεν περαιτέρω διὰ τῶν ἐξόχων ἡμῶν δημοτικῶν ᾄσμάτων.

Ἀλλὰ δὲν δύναμαι εἰμὴ, ὥς ἤρχισα τὰς διαλέξεις μου διὰ τῶν στίχων τῆς τελευταίας λειτουργίας τοῦ Παράσχου, νὰ περατώσω αὐτὰς διὰ τῶν ὠραίων στίχων τοῦ Βιζυηνοῦ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν ὠραιωτάτων ποιημάτων τοῦ νέου ἐλληνικοῦ Παρνασσοῦ⁷. Οἱ μουσικώτατοι οὗτοι στίχοι, οὓς ἐφιλοτέχνησεν ὁ ποιητής, δύνανται

¹ ἐσχίσθη. — ² ἐκαλοτέρησε, παρετήρησε καλῶς. ³ ἐντὸς. — ⁴ αὐτοί. — ⁵ αὐτόν. — ⁶ στρώμα.

⁷ Ἀθθίδες αὔραι σ. 59 κ. ἐ. Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος.

¹ Ἀθθίδες αὔραι σ. 76· Τὸ Μπαλουκλῆ.

νὰ θεωρηθῶσιν αὐτόχρημα διερμηνεύοντες τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων.

— Τὸν εἶδες μετὰ τὰ μάτια σου, γιαιᾶ, τὸν βασιλέα

ἢ μήπως καὶ σὲ φάνηκε ὅταν ὄνειρο νὰ ποῦμε

ὅταν παραμῦθι τάχα;

— Τὸν εἶδα μετὰ τὰ μάτια μου, ὡσαν καὶ σένα νέα,

— ὅταν νάταν χθὲς μονάχα.

— Καὶ θάρθῃ, ναι, γιαιᾶ μου; — Θάρθῃ, παιδί μου, θάρθῃ.

Καὶ ὅταν ἔρθῃ, τί χαρὰ ὥς τὴ γῆ, ὥς τὴν οἰκουμένην

ὅποιους θὰ ζοῦνε τότε!

Διπλὸ τοιπλὸ θὰ πάρωμε αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐπάρθῃ,

καὶ ἡ Πόλις καὶ ἡ Ἀγία Σοφία δική μας θενὰ γένη.

— Πότε, γιαιᾶ μου; Πότε;

— Ὅταν τρανέψῃς, γιαιᾶ μου, κι' ἀρματωθῇς, καὶ κάμῃς

τὸν ὄρχο ὥς τὴν Ἑλευθερίαν, σὺ καὶ ἡ νεολαία,

νὰ σώσετε τὴν χώρα.

Τότε θὰ νάρθῃ ὁ ἄγγελος κι' ἀγγελικαὶ δυνάμεις

νὰ μδοῦνε, νὰ ζυπνήσουνε, νὰ ποῦν ὥς τὸν βασιλέα

πῶς ἦλθε πιά ἡ ὥρα!

Κι' ὁ βασιλεὺς θὰ σηκωθῇ τὴν σπάθα του νὰ δράξῃ

καὶ, στρατηγός τας, θενὰ μὲν ὥς τὸ πρῶτό του βασιλεῖο

τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσῃ.

Καὶ χτύπη χτύπα, θὰ τὸν πᾶ μακρὰ νὰ τον πετάξῃ,

πίσω ὥς τὴν Κόκκινην Μηλιά, καὶ πίσ' ἀπὸ τὸν ἥλιο

ποῦ πιά νὰ μὴ γυρίσῃ.

Με πόθους ἐθνικῶν ὀνείρων, με ἀραχνιάς

ἀναμνήσεων γλυκυτάτων εἶνε ὡς διὰ ψηφιδωτοῦ

συνυφασμένον τὸ ποίημα τοῦ Βιζυηνοῦ.

Διὰ τί τὰ λεπτὰ νήματα τῆς ἀραχνιάς τοσοῦ-

των ὠραίων ἀναμνήσεων νὰ μὴ περιπλεχθῶσι

περὶ τὴν ἡμετέραν καρδίαν;

Διὰ τί καὶ ἡμεῖς, ὡς ὁ νεαρὸς ἔγγονος τῆς

φιλομύθου γράφας τοῦ Βιζυηνοῦ, νὰ μὴ θελή-

σωμεν νάναχθῶμεν διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν

ἀπόκεντρον συνοικίαν τῶν σκυτοτόμων καὶ σαγ-

ματοποιῶν, εἰς τὸ Βεφά-Μεῖδαν ἐκεῖνο τῆς

Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου λέγεται σωζόμενος καὶ σήμερον ὁ πτωχότατος τάφος τοῦ τελευταίου βασιλέως, ἐφ' ὃν ῥίπτει ἀκόμη τὰ ἄνθη τῆς ἡ φρουρὸς ἀκακία, ὁ μυστικὸς τάφος, ὃν φωτίζει κρυφὰ τὸ ἔλαιον φιλίστορος καὶ φιλέλληνος πατριώτου, ἀγνώστου τῆς πέριξ συνοικίας ὀνειροπόλου¹;

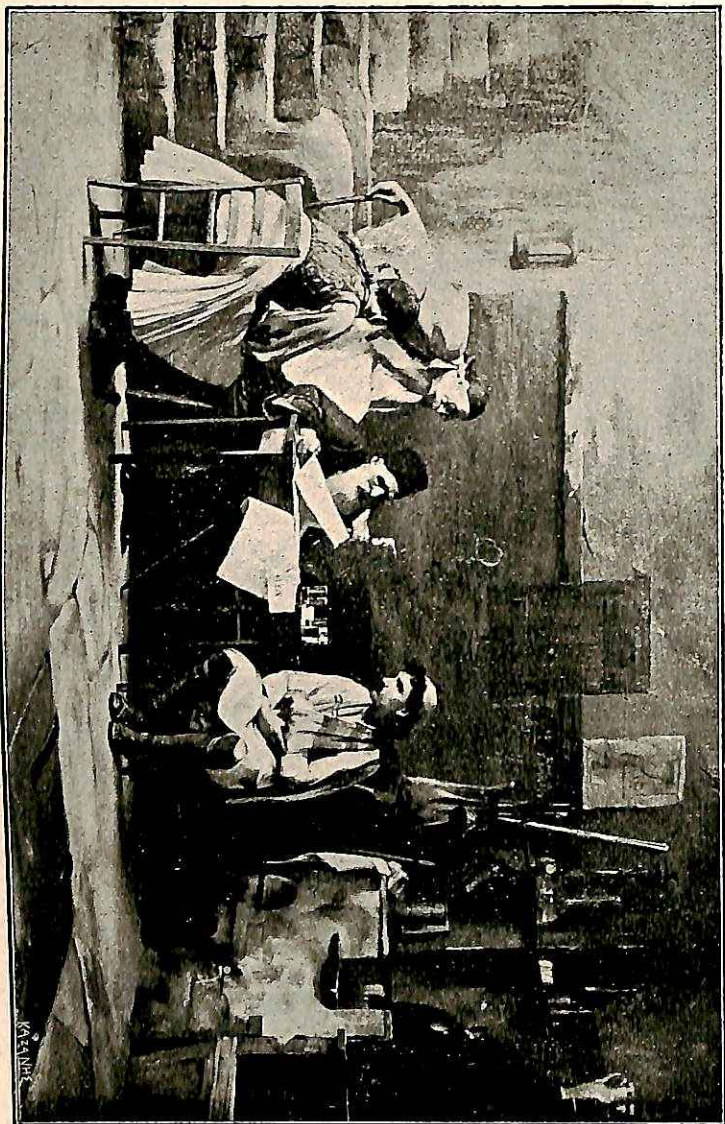
Διὰ τί νὰ μὴ ἐντροφώσωμεν εἰς τὰς πεποιθήσεις, ἃς ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς ὁ φιλόπατρις ποιητὴς οὗ ἀνέγνων τὸ ποίημα; Διὰ τί νὰ μὴ ἐλπίζω κάγω, ὁ τιμηθεὶς ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας ὑπὸ τῆς πατριωτικωτάτης ὑμῶν ὁμηγύρεως, διὰ τί, λέγω, νὰ μὴ ἐλπίζω, ὅτι αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις εἰς ἃς ἐντροφώσωμεν ἐνταῦθα θὰ μεστώσωσιν ὁρμῆς ἐθνικῆς ἐκείνους εἰς οὓς ἐπιβάλλεται νὰ ἐκπληρώσωσιν εὐόρκως ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους τοὺς προαιωνίους πόθους τοῦ ἐλληνισμοῦ; Διὰ τί νὰ μὴ φαντασθῶ, ὅτι μεταξὺ τῶν παρακολουθησάντων τὰς διαλέξεις ταύτας κρύπτεται ἴσως καὶ ὁ εἰς ἐκεῖνους, οὗ ἔχει ἀνάγκην ἡ ἐλληνικὴ πατρίς, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν τρυφερῶν παρθένων, αἵτινες ἐφοίτησαν ἐνταῦθα, κρύπτεται ἐκείνη, ἥτις θὰ δυνηθῇ νὰ καυχῇθῃ μίαν ἡμέραν, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τοῦ ἀποδώσαντος εἰς τὸν ἐλληνισμόν τὰ ὄνειρα ἐκείνα, τοὺς πόθους ἐκείνους, τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην, ὃν σύμβολον εἶνε ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ ἀποτελέσασα τῶν ἡμετέρων διαλέξεων τὸ θέμα;

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

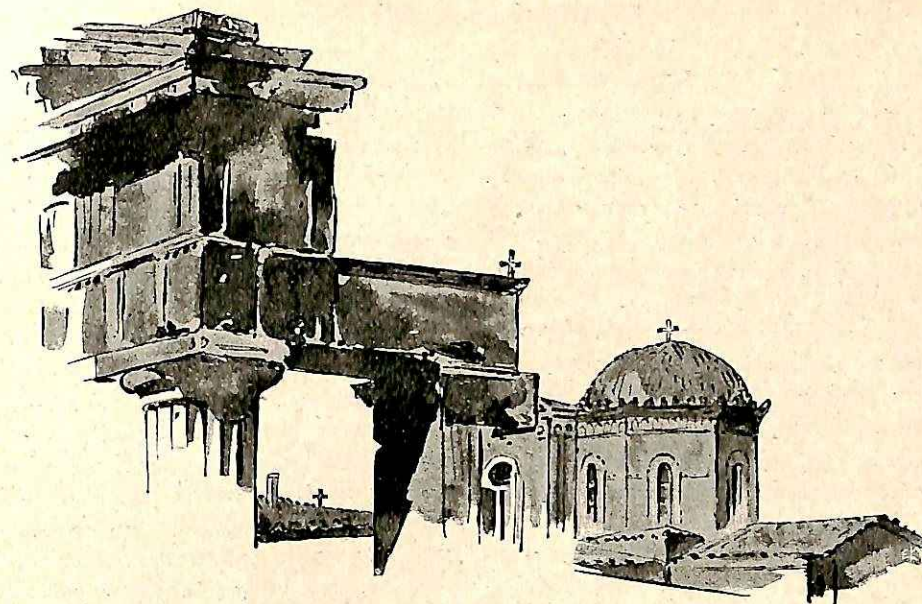
¹ Κ. Ζησίου Ὁ τάφος τοῦ Παλαιολόγου ἐν τῇ «Ἐβδομάδι» τῆς 2 Ἰουνίου 1890.

Βαούτιμον βυζαντινὸν δισκοπότηρον, πεθαρῶς ἐκ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν Ἀγίῳ Μάρκῳ τῆς Βενετίας.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΛΩΤΕΧΝΙΑ

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΠΡΟ 66 ΕΤΩΝ

Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων — τῶν πλείστων σπουδαιωτάτων καὶ διευκρινιζόντων πλείστα σκοτεινὰ σημεῖα τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας — λογίου Κρητὸς πρὸ ἐτῶν ἀποθανόντος, ἀνευρέθησαν καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1834 ἐπισκεφθέντος τὰς Ἀθήνας Γάλλου περιηγητοῦ Thomas Abbet-Grasset, περιέχουσαι ἐνδιαφερούσας πληροφορίες περὶ τῆς ἀναγεννωμένης ἐκ τῶν ἐρείπων τῆς πόλεως. Μίαν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἀπευθυνομένην πρὸς συμπατριώτην τοῦ γράφοντος κόμητα καὶ χρονολογουμένην ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1834, δημοσιεύομεν κατωτέρω παραχωρηθεῖσαν ἡμῖν ὑπὸ συγγενοῦς τοῦ λογίου Κρητὸς κυρίας.

Κύριε κόμη,

Καὶ τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην γράφω ὑμῖν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς ἱερᾶς τῆς Παλλάδος πόλεως. Παρητήθην τοῦ σχεδίου τοῦ νὰ ἐκδράμω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀττικῆς διὰ λόγους οὓς θὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω ὑμῖν κατωτέρω.

Τῷ ὄντι μεγάλη θέλησις ἀπαιτεῖται ὅπως δεχθῇ τις ὅτι τὸ ἄθλιον καὶ ἡρειπωμένον χωρίον, ὅπερ ἀπὸ δώδεκα ἤδη ἡμερῶν κατοικῶ, εἶναι ὁ οἰκτρὸς ἀπόγονος τῆς ἐνδόξου πόλεως, ἡ ὁποία ἐκυριάρχησε διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἐὰν ἔλειπεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἡ Ἀκρόπολις, κατεστραμμένη καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ χρόνου, διασφύζουσα ὅμως τὸ ἀπείρως ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖόν της, πᾶσα ἀμφιβολία θὰ ἦτο ἐπιτετραμμένη.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς μου ἐπεδόθην εἰς μελέτην τῆς πόλεως. Καὶ βεβαιώθητε ὅτι ἡ ἀσχολία αὕτη οὔτε δύσκολος οὔτε ἐπιπόνος εἶναι. Κυρίως αἱ Ἀθηναὶ τῆς σήμερον ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς ἀγορᾶς, μιᾶς ὁδοῦ, καὶ

τριῶν κατεσπαρμένων καὶ ἀπορμεμακρυσμένων ἀλλήλων συνοικιῶν. Μεταξὺ ὧν τούτων, τάφροι καὶ χάνδακες καὶ ἀγροὶ χέρσοι, μελανοὶ ἐκ τῶν πυρῶν, τὰς ὁποίας ἀσυνειδήτως ἤναπτον οἱ χησινὸι κύριοι, οἱ Τούρκοι, καθιστῶσι τὴν συγκοινωνίαν ἥκιστα εὐχερῆ εἰς τοιαύτην μάλιστα ὥραν τοῦ ἔτους. Παρ' ὀλίγον ὅμως νὰ λησμονήσω τὰ προάστεια. Ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐκλεγείσαν ἤδη ὡς πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι καὶ τὰ προάστεια. Ἀθλοὶ καὶ πτωχοὶ συνοικισμοί, ἐστερημένοι καθ' ὅλοκληρίαν ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως, μαρτύρια μακρᾶς καὶ καταθλιπτικῆς δουλείας, ἄκρα ἀντίθεσις πρὸς ἐν καὶ μόνον τουρκικὸν κτῆμα, εὐρὺ καὶ καλῶς διατηρούμενον, ἀνῆκον δὲ εἰς πλούσιον τοποτηρητὴν τούρκον.

Ἀρχίζω ἤδη ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Εἰς τὴν γραμμὴν ξύλινα παραπήγματα, ὧν αἱ ἐπίσης ξύλιναι στέγαι προέχουσιν, ἀσθενῶς προφυλάττουσαι ἀπὸ τῶν καυστικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου

καὶ ἀπὸ τῶν βροχῶν, εἶναι θαῦμα πῶς ἀνθίστανται εἰς τὸν ἀνέμον καὶ εἰς τὸ ψῦχος. Οἱ πωληταὶ κάθηνται σταυροποδητὶ κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν, καὶ διαλέγονται χαμηλοφώνως μεταξύ των. Εἶναι ὅλοι ἄσχημοι ἄνδρες, πλατυπρόσωποι καὶ δυσκίνητοι, καὶ ἐὰν δὲν ἔβλεπον τοὺς ἐκαστοτε ἐνταῦθα ἀφικνουμένους πολεμιστάς, ἀρριπρεπεῖς καὶ ζωηροὺς ἄνδρας, θὰ ἠδυνάμην νὰ ὀρκισθῶ ὅτι παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτὶ καὶ ἄνευ ἔχρους ὁ ὠραίος Ἑλληνικὸς τύπος τῆς παραδόσεως. Ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν κίνησις εἶναι ἐλαχίστη. Δεσπόζει ἀκόμη αὐτῆς βαρὺ καὶ ἄρρυθμον τουρκικὸν τζαμίον καὶ φαίνεται ὅτι ἡ σκιά του ἀκόμη ἀπειλεῖ τὴν μόλις ἀποσείσασαν τὰς ἀλύσεις πόλιν. Γυναῖκες οὐδαμοῦ φαίνονται. Μόνον εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἄθλια αὐτὰ παραπήγματα ἀνεκάλυψα πωλήτριαν ὥριμον γυναῖκα, χήραν ὡς μοῦ εἶπον πολεμιστοῦ, πωλοῦσαν βαρύτατα μάλλινὰ σκεπάσματα. Ἡ Ἀθηναία πωλήτρια ἐκράτει διαρκῶς καταβιβασμένην τὴν κεφαλὴν, ἥτις ἄλλως τε ἥκιστα ἐφαίνετο, περιτυλιγμένη ὡς ἦτο εἰς μακρὸν μαῦρον μανδήλιον κατερχόμενον μέχρι τῶν ὠτων καὶ περικλείον καὶ τὴν σιαγόνα.

Τίποτε λοιπὸν δὲν ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἀγορὰν τὴν κατακλυζομένην ἀπὸ τὰς ἐλευθέρας γυναῖκας, τὴν πλήρη ἀπὸ ἀνθοπωλίδας, τὸν λάλον καὶ φαιδρὸν τόπον, ἐν ᾧ οὐχὶ σπανίως ὁ ἐπιδέξιος δημαγωγὸς ἔσπειρεν ιδέας καὶ σκέψεις, ἀφορώσας τὴν τύχην τοῦ λαοῦ ὅλην!...

Σὰς εἶπον ἤδη ὅτι τὴν πόλιν ἀποτελεῖ καὶ μία ὁδός. Ἡ ὁδὸς στενὴ καὶ ἀμβλεία ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον καὶ ἀνεπίγραφον τάφον τὸν εὐρισκόμενον πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Φιλίππου μέχρι τοῦ τουρκικοῦ τζαμίου, τὸ ὁποῖον προανέφερα. Εἰς τὸν δρόμον τοῦτον ὑπάρχουν σχετικῶς τὰ καλλίτερα καταστήματα δύο ἢ τρία τὸν ἀριθμὸν καὶ δύο οἰκίαι, ἐν ταῖς ὁποῖαις πρόκειται νὰ ἐγκαταστῶσι τὰ ὑπουργεῖα τοῦ νέου κράτους. Ἡ μία τῶν οἰκιῶν τούτων εἶχε καὶ καφάσια, τὰ ὁποῖα καταγίνονται ἀπὸ χθὲς νὰ ἐξαφανίσωσι δύο στιβαροὶ ἐργάται. Ἡ χαρά των εἶναι ἀπερίγραπτος. Δὲν ἠξέφουν εἰς τί θὰ χρησιμεύσῃ ἡ οἰκία. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τοὺς ἀρκεῖ. Εἶναι μεταβολὴ ἀποδεικνύουσα τὴν δύσιν τῆς ἡμισελήνου.

Εἰς τὰνατολικά τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ μικροῦ μοναστηρίου, ἐν ᾧ μονάζει γέρων τις καὶ μία γραῖα, ἀμφοτέροι ἴσως ἑκατοντοετίδες, ὑπάρχει μικρὸν σύμπλεγμα ἀθλίων οἰκίσκων, ὧν προσέχει τὸ τουρκικὸν διοικητήριον. Εἰς ἓνα τῶν οἰκίσκων τούτων καθήμεθα ἐγὼ καὶ ὁ γνωστός σας ἀξιώματικός Coliquet, φιλοξενῶν

τὰς ἡμέρας ταύτας πλὴν ἐμοῦ καὶ τὸν ἐρχόμενον νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν συνάδελφόν του καὶ συμπατριώτην μου κ. Μπερνούα.

Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἰς τὴν ἡρεσιωμένην ταύτην πόλιν ἡ διαμονὴ μας δὲν εἶναι ἀπολύτως πληκτική. Ἀπέναντι ἡμῶν εἰς οἰκίσκον οὐχὶ τοῦ ἰδικοῦ μας πλουσιώτερον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο δωματίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσελεύεται ἄγριος ὁ βορρᾶς, κατοικεῖ διακεκριμένος Ἑλληνας, ὁ Ρίζος Ραγκαβῆς, ἀνὴρ ἐπὶ μακρὸν ζήσας ἐν Βλαχίᾳ, ὅπου κατέλαβε μεγάλα ἀξιώματα, φιλόξενος, καὶ οὐτινος ἡ συναναστροφὴ εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Παρ' αὐτῷ τὴν ἐσπέραν ἐγνώρισα διακεκριμένα πρόσωπα τοῦ τόπου, ὧν θὰ σὰς ἀναφέρω τὰ ὀνόματα, διὰ νὰ ἰδῆτε ὅτι δὲν ἔχουσι τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὰ πατρωνυμικά τῶν ἀρχαίων. Ἐκ τῶν πρώτων συνήντησα ἐκεῖ τὸν γέροντα Χατζηλουκᾶν, δημογέροντα ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἱκανὸν καὶ σεβαστὸν ἄνθρωπον, πατέρα ὠραίας κόρης, ἡ ὁποία ἀκούσασα ἡμᾶς διαλεγόμενους γαλλιστί, ἐξέφρασε ζωηροτάτην ἐπιθυμίαν νὰ μάθῃ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν. Ὅταν εἶπομεν ὅμως ὅτι ἀπαιτεῖται τούλάχιστον δύο ἐτῶν σπουδὴ διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν ὁμιλῇ, ἡ ἀπλοϊκὴ Ἀθῆς ἐμόρφωσε καὶ ἀπήντησε:

— Δύο ἔτη! Ἀ! δὲν σὰς θυσιάζω δύο ἔτη!

Ἐπίσης παρὰ τῷ κ. Ραγκαβῇ ἐγνώρισα τὸν Διομήδην Τζάλην, μεγάλης οἰκογενείας ἐκ Φθιώτιδος, σεβαστὸν γέροντα, ἀφελέστατον, ἀπομυττόμενον μὲ τὰς δύο του χεῖρας, ὑπερήφανον διὰ τὴν καταγωγὴν του, ὑπερήφανον διὰ τὰς ὑπηρεσίας του. Ὁ πρόξενός μας, τυχὼν ποτε εἰς τὸν οἶκόν του, τῷ εἶπεν ὅτι ἡ Γαλλία εἶναι τὸ ἔθνος τὸ πλησιάζον μᾶλλον κατὰ τὰς μεγάλας παραδόσεις τὴν Ἑλλάδα.

— Τοὺς παλαιούς Ἑλληνας, εἶπεν ὑπερηφάνως ὁ Τζάλης, μπορεῖ νὰ τοὺς φθάσετε, τοὺς νέους ὅμως ἀδίκως θὰ κοπιᾶσετε. Τὸ πολὺ πολὺ ὁ δικός σας ὁ Μποναπάρτης μπορεῖ νὰ ἦταν ἑξυπνὸς ἄνθρωπος!

Ἄλλο ὄνομα ἐπίσημον ὅπερ ἔχω ν' ἀναφέρω ἐκ τῶν συναναστροφῶν τοῦ Ρ. Ραγκαβῆ εἶναι τὸ τοῦ Ἑλληνοβλάχου (;) εὐπατρίδου Μουρούζη ἐκ τῆς μεγάλης ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, ἥτις ἐδέσποσε τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Εἶναι δὲ οὗτος ὠραίος ἀνὴρ, ἑλληνικωτάτης φυσιογνωμίας, λίαν ἀνεπτυγμένος, ἱκανὸς εἰς τὰρχαῖα κείμενα καὶ καταγινόμενος ἤδη εἰς τὴν ἀντιγραφὴν διχοφύρων ἐπιγραφῶν, αἵτινες εὐρέθησαν εἰς θέσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως, εἰς τουρκικὸν κτῆμα καλούμενον «Ἀγᾶ-Βρύση». Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀντίγραφον ἐγκαίρως θέλω ἐπιστεῖλαι ὑμῖν.

Εἰς τοῦ Ραγκαβῆ καθ' ἐκάστην ἐσπέραν συναθροίζομεθα καὶ προσπαθοῦμεν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον εὐχαρίστως νὰ διέλθωμεν τὰς ἀνιάρκας ὥρας τῶν μακρῶν χειμερινῶν νυκτῶν. Μετὰ τὰς ὁμιλίας περὶ τῶν ἀραιῶν καὶ ἀσημάντων γεγονότων τῆς ἡμέρας, μετὰ ζωηροτάτας τῶν Ἑλλήνων συζητήσεις περὶ τῆς ἐκρύβου καὶ ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως, ἥς ἡ ἀπήχησις φθάνει εἰς τὴν ἔρημον καὶ κατεστραμμένην πόλιν ἐκ Ναυπλίου, ἐπιιδιδόμεθα εἰς μουσικὴν ἢ εἰς χαρτοπαζίαν. Κύμβαλον δὲ ὑπάρχει ἀκόμη ἐνταῦθα καὶ μόνον εἰς ἄθλιος αὐλὸς τοῦ νέου Καλλιμάχη μᾶς ξεσχιζοῖ τὰ ὦτα, ψάλλει δὲ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ πρὸ πάντων Γερμανικὰ ἄσματα καὶ παιδικὰ τινα τῆς Αὐστρίας, τὰ ὁποῖα ἔμαθε σπουδάζουσα εἰς παρθεναγωγεῖον τῆς Βιέννης. Εὐτυχῶς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πείθεται ἡ ὠραία κόρη τοῦ Χατζηλουκᾶ καὶ ψάλλει ἐντόπια ἄσματα, τὰ ὁποῖα μετ' ὅλον τὸ βαρὺ καὶ μελαγχολικὸν των περιέχουσι τούλάχιστον τὸ ἄρωμα λαϊκῆς μουσικῆς.

Εἰς μίαν τῶν ἐσπερινῶν αὐτῶν διασκεδάσεων ὁ Ρ. Ραγκαβῆς ὑπέκρινεν εἰς τὰς προτροπὰς μας, ὑπεχρέωσε μαῦρον τινα ὑπηρετήν, λείψανον τῆς ἀποικορμένης τουρκοκρατίας, νὰ ψάλλῃ ἓν ἄσμα τουρκικόν. Ὁ ἄραψ ἐμεθύσθη καὶ ἤρχισε, δὲν ἐπέθετο ὅμως κατόπιν νὰ παύσῃ καὶ ἐδέσσει νὰ ἐγερθῇ ἀπειλητικῶς ὁ πελώριος ἀγρότης Μαρτζός, διὰ νὰ σιωπήσῃ ἐπὶ τέλους ὁ μαῦρος τρουβαδοῦρος.

Εἶδομεν δὲ καὶ χορὸν Ἑλληνικόν. Πρότινων ἡμερῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πιθαρά Ἀναγνώστη—ἂν ἐπιμένω εἰς τοιαύτας λεπτομερείας, κ. κόρη, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἰδικόν μου—ἔτελειτο ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς τοῦ Εἰρηνοῦλας μετὰ τοῦ ἐξ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν νέου Παναγιώτου Πετράκη. Ἡ οἰκογένεια Πιθαρά εἶναι πλουσία οἰκογένεια τοῦ τόπου μὲ εὐρείας σχέσεις, καὶ ὁ γάμος ἐγένετο πανηγυρικὸς. Οἱ νυμφῖοι μετέβησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐνῷ ὅλα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν προῖκα τῆς κόρης μετέφερον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐπὶ ὄνων, εἰς μακρὰν σειρὰν, περιφρουρουμένων ὑπὸ δύο στοίχων ὀπλοφόρων, οἵτινες ἐπυροβόλουν καὶ ἔψαλλον. Εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας Πιθαρά, ἐστήθη χορὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος τὰ κοράσια καὶ αἱ νεάνιδες τῆς μεγάλης οἰκογενείας, συγγενεῖς καὶ φίλοι. Παρετήρησα εὐχαρίστως ὅτι ἡ παρουσία μας δὲν ἔβλαψε τὴν ἐορτὴν καὶ μοι ἐδόθη ἀκόμη μίαν φορὰν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσω τὸ φιλόξενον καὶ ἀνεπτυγμένον τοῦ λαοῦ. Δυστυχῶς εἰς ἐκάστην στrophὴν προσεφέρετο εἰς

ἡμᾶς εἶδος τι ἀηδοῦς καὶ πικροῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ὑποχρεωμένοι νὰ πῖωμεν, καὶ τοῦτο ἡνάγκασε καὶ ἐμὲ καὶ τὸν Μπερνούα νὰ φύγωμεν πρόωγως, θυσιάζοντες τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ γραφικωτάτου χοροῦ εἰς τὸν φόβον ἐξαντλητικῆς μέθης.

Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ μοῦ ἔκαμε μεγίστην ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου εἶναι τὸ ἐξῆς γεγονός.

Συνέπεσε νὰ διέρχεται ἐξ Ἀθηνῶν, μεταβαίνων εἰς Ναύπλιον, πρόκριτος ἐξ Εὐβοίας, Κριεζώτης τὸ ὄνομα, μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας παλληκαριῶν του. Συγχρόνως ἐφθασεν ἐκ Κορίνθου ὁ γηραιὸς εὐπατρίδης τῆς πόλεως ταύτης Νοταρᾶς, τελευταῖος γόνος μεγάλης καὶ ἐνδόξου οἰκογενείας, μεταβαίνων εἰς Λαύρειον. Ὁ Νοταρᾶς εἶχεν ἐκκινήσει ἀπὸ τὴν πόλιν, ὅτε ἐφάνη μακρόθεν ἡ συνοδία τοῦ Κριεζώτη. Ἀκόλουθος τοῦ Νοταρᾶ ἀνεχώρησε ταχὺς ὡς βέλος καὶ ἐπληροφόρηθη τίς ἦτο ὁ ἐρχόμενος, ἀνήγγειλε δὲ ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἠκολούθει ἤτο ὁ ἄρχων Νοταρᾶς.

Ὅταν ἐπλησίασαν εἰς πεντήκοντα βημάτων ἀπόστασιν αἱ δύο συνοδῖαι, ἐστάθησαν καὶ προὔχωρησαν μόνον οἱ ἀρχηγοί. Οἱ δύο ἵπποις ἐπλησίασαν, ἀνέσπασαν τὰ ξίφη, τὰ ὑψωσαν ὀριζοντίως ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς καὶ μετὰ τὸν ὠραῖον αὐτὸν χαιρετισμὸν τὰ ἔθηκαν πάλιν εἰς τὴν θήκην. Ἐπειτα ταχὺς ὁ Κριεζώτης ἀφιππεύει καὶ προσελθὼν ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ Νοταρᾶ, ὅστις τὸν εἴκυσε καὶ τὸν ἠσπάσθη εἰς τὰς παρειάς. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ οἱ ἑκατὸν ἀκόλουθοι ἀμφοτέρων τῶν ἀρχηγῶν ἴσταντο σοβαροὶ ἐπὶ τῶν ἵππων των. Ὅταν ὁ ἀσπασμὸς ἐτελείωσεν, ἑκατὸν καὶ πλέον πυροβολισμοὶ ἐχαίρετσαν τοὺς δύο ἀρχηγούς.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ θέαμα ἐκεῖνο μοῦ ἔκαμε βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Ἦκουσα πολλὰ τὰ δυσάρεστα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπῆρξαν πολλοὶ οἵτινες μοι τοὺς παρέστησαν ὑποούλους, φιλέριδας, ἀπίστους. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμήσω τὸ συζητητικὸν καὶ τὸ φίλερι αὐτῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ αἰμοδιψεῖς πολεμισταὶ ἔστρεψαν κατ' ἀλλήλων τὰ ὅπλα καὶ ἡ χώρα, ἥτις ἐποτίσθη δι' αἵματος ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέπιε καὶ ὅχι ὀλίγον χυθὲν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ δι' Ἑλλήνων. Δὲν διστάζω ὅμως καὶ νὰ ὁμολογήσω τὴν ἐκτακτὴν φιλοτιμίαν, τὸ φιλόξενον, τὴν εὐφρίαν, ὅλα τὰ δείγματα τῆς ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς τοῦ λαοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀπὸ πέντε ἡδὴ ἐβδομάδων ζῶ.

Ἐλπίζω ὅτι πολὺ ταχέως αἱ σημειώσεις ἃς ἤδη χαράττω ἐπὶ τοῦ χάρτου ὅπως εὐχαριστήσω

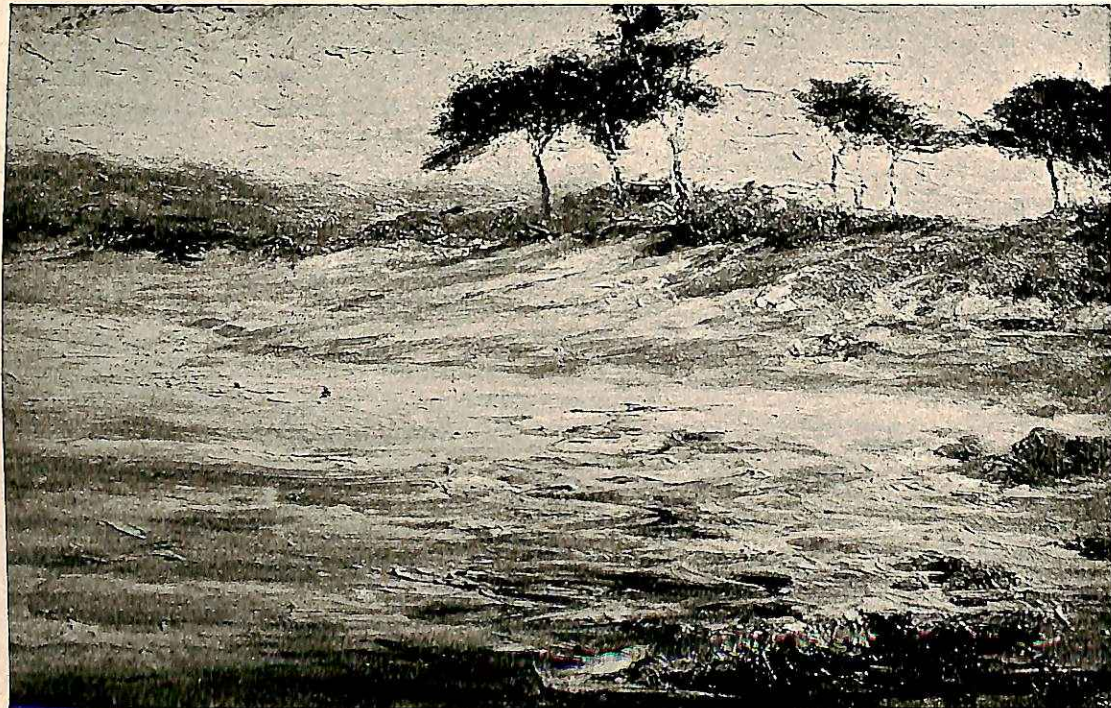
τὴν εὐγενῆ σας περιέργειαν, θὰ μὲ ἐξωθήσωσι νὰ τὰς συστηματοποιήσω καὶ ἴσως γίνετε ἀφορμὴ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς βιβλίον, ὅπερ θὰ εἶναι ἴσως τὸ πρῶτον εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων μόνον τὰ δεινοπαθήματα ἐξυμνήθησαν, ὅχι ὅμως καὶ ὁ ἀγαθὸς χαρακτήρ καὶ ἡ καλὴ φύσις.

...Καὶ ἤδη τελευτῶν ὀφείλω νὰ δικαιολογήθω διαπὶ δὲν ἐπιχειρῶ τὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκδρομὴν, ἥτις θὰ ἀπέφερεν ἴσως πλουσιώτε-

ρον ἀμνητὸν σημειώσεων. Δυστυχῶς τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ὅλας τὰς ἐπαρχιακὰς ὁδοὺς λυμαίνεσθαι ληστεία τρομερά. Ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ ἐξοδος καὶ εἰς πολυανθρώπους ἀκόμη συνοδίαις, διότι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Προκρούστου καὶ τοῦ Σκίρωνος οὐδενὸς φείδονται. Ἀς ἀναμείνωμεν λοιπὸν εὐθετώτερον καιρὸν, ἐάν ποτε καὶ πάλιν ἡ τύχη μὲ φέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος θεράπων πρόθυμος
ΘΩΜΑΣ ΑΜΠΕ - ΓΚΡΑΣΣΕ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

Ἐλαιογραφία: Ἀδὸς Σοφίας Λασκαρίδου.

ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΙΓΙΔΟΣ

Ἀπὸ τὴν Ἐκθεσὶν τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φιλοτέχνων».

Φωτογραφία Σπ. Κοιμώλη.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Ἡ Εὐρώπη ἐξαμερικανίζεται. Ἐντὸς ἐνὸς αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1889, ἐξέπεμψεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς βορείου Ἀμερικῆς ὑπὲρ τὰ δεκαπέντε ἑκατομμύρια μεταναστῶν. Μέχρι τοῦ 1860 κατεπλημύρισε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας διὰ τῶν βιομηχανικῶν τῆς προϊόντων, ἐπέβαλεν εἰς αὐτὰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς καὶ τὰς ιδέας τῆς, τὰς τέχνας καὶ τοὺς καλλιτέχνους τῆς, τοὺς συρμούς καὶ τὴν καλαισθησίαν τῆς. Ἡ νέα αὕτη χώρα ὁμοία πρὸς ἔδαφος κατάξηρον καὶ ἀμυῶδες κατέπτε τὰ πάντα καὶ ἀφωμοίωσε τὰ πάντα, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, τὰ καθαρὰ ὕδατα καὶ τὰ ὕδατα τὰ ρυπαρά. Ἐκ δὲ τῶν διαφορῶν τούτων στοιχείων, ἡ ἰδιοφυΐα τῆς φυλῆς, ἡ ἐπίδρασις τοῦ κλίματος, ἡ ἐλευθέρα διαμόρφωσις, ἡ πνευματικὴ, θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνάπτυξις παρήγαγον νέον πολιτισμόν, ἔχοντα φυσικὰς τινὰς ἀναλογίας πρὸς τὸν εὐρωπαϊκόν, ἀλλὰ καὶ ἀπροσδοκῆτους ἀντιθέσεις.

Ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ἀφ' ἑτέρου, ἀπηγεῖ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν κατὰ σμῆνιν ἐπισκέπτονται οἱ περιηγηταὶ τῆς, ὅπου οἱ νομάδες ἑκατομμυριοῦχοι τῆς ἀνταλλάσσουν τὴν σκηνὴν τῶν μετὰ περιλαμπρὰ μέγαλα, ἀμιλλώμενοι ὡς πρὸς τὴν κομψότητα καὶ τὴν πολυτέλειαν πρὸς τὴν ἐκ καταγωγῆς ἀριστοκρατίαν, τὴν φθίνουσαν, τὴν ὁποίαν ζηλεύουν, καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πλούτου, τὴν ὁποίαν συντρίβουσι διὰ τοῦ ὀλθου τῶν. Μᾶς καθιστῶσι δὲ γνωστὰ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμά τῶν καὶ τὰς ιδέας τῶν, οὐχὶ δειλῶς ὡς ὀψίπλουτοι διστάζοντες καὶ φοβούμενοι τὸ γελοῖον, ἀλλ' ὡς ἄνθρωποι φθάσαντες εἰς τὸ ποθοῦμενον τέρμα, μειδιῶντες διὰ τὰς προλήψεις ἡμῶν, ἄνθρωποι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀποκτηθεῖσα πείρα ἔδωκε τὴν πεποίθησιν, ἥτις ἐπιβάλλεται.

Οἱ πολιτισμοὶ ἔχουσι τοιοῦτους ἀντικτύπους. Ἐπιδρῶσιν οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, μεταβαλλόμενοι ἀμοιβαίως ταχύτερον ἢ βαθύτερον κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὰ μέσα τὰ τιθέμενα εἰς ἐνέργειαν. Ἡ ἀρχαιότης δύο τοιαῦτα μέσα ἐγνώρισε· τὴν κτηνώδη κατάκτησιν καὶ τὴν πνευματικὴν κατάκτησιν, τὴν δύναμιν τῶν ὀπλῶν καὶ τὴν γοητείαν τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς τέχνης. Ἀμφότερα ταῦτα ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους· ὁ πόλεμος ἔγινε φονικώτερος γενόμενος μεθοδικὸς καὶ σοφός· τὸ βιβλίον καὶ ἡ ἐφημερίς ἀντικατέστησαν τὸ στενὸν διὰ πολυάριθμον ἀκροατήριον βῆμα· τώρα ὁμιλοῦμεν ὀλιγώτερον καὶ γράφομεν περισσότερον. Εἰς τὰ

μέσα δὲ ταῦτα τῆς διαδόσεως προσετέθη καὶ ἓν ἄλλο, ἄγνωστον ἄλλοτε ἢ περιφρονούμενον, ἀθωροβώτερον ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερον τῶν ἄλλων· ἡ ἐπίδρασις τῆς γυναικός.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ γυνὴ ὑπῆρξεν ἀσήμαντον πρᾶγμα· ἀπλοῦν ἐπεισόδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· σήμερον κατέστη παράγων ἄξιος λόγου· ἱστορικοὶ δὲ καὶ περιηγηταί, φιλόσοφοι καὶ ἠθικολόγοι, ἀπορρίπτοντες τὰς πεπαλαιωμένας μεθόδους, δὲν ἐξετάζουσι μόνον, ὅταν μελετῶσιν ἐν ἔθνος, τὰς πολιτικὰς τάσεις, τὸν διοικητικὸν μηχανισμόν, τὴν οικονομικὴν κίνησιν, ἀλλ' ἐπίσης, καὶ πρὸ πάντων, τὸν κοινωνικὸν βίον, τὸ περιβάλλον ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῦ κέντρον εἶνε ἡ γυνή, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπερέχει ἡ δρᾶσις τῆς, σχηματίζουσα ἐνίοτε τὰ μεγάλα ρεύματα τὰ παρασύροντα τοὺς λαούς.

Εἴτε ἐπιδοκιμάζει τις εἴτε ὅχι τὴν ἑκτασιν ταύτην τῆς γυναικείας ἐπιδράσεως, οὐδεὶς δύναται νὰ τὴν ἀρνηθῇ. Ναπολέον ὁ Α', ὅστις βαρέως ἔφερε τὴν ἀνάμιξιν τῶν γυναικῶν εἰς τὰ ἀλλότρια, ἐπέπληξε τραχέως τὴν κυρίαν Στάελ ὡς ἐνασχολουμένην εἰς τὰ δημόσια πράγματα.

— Δὲν ἠμπορεῖτε, ἀπήντησεν αὕτη, νὰ καταδικάσετε τὰς γυναῖκας ὅτι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πολιτικὴν εἰς χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῆς πολιτικῆς κόπτεται ἡ κεφαλὴ τῶν.

Ἡ γυνὴ ἀφίνει τὴν φαινομένην ἐνέργειαν εἰς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' εἶνε τὸ ἐλαττήριον τὸ κινεῖν αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν, ἐκ τοῦ βαθμοῦ δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῆς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ κοινωνίας τινός· ὁ πολιτισμὸς ἀνέρχεται ὅπου εἶνε καταφανὴς ἡ γυναικεία ἐπίδρασις, κατέρχεται ὅπου εἶνε ἀσθενὴς ἡ λείπει παντελῶς. Ὅπως δὲ ὅλαι αἱ νέαι δυνάμεις, ἔχει αὕτη τοὺς φανατικούς ὑπερμάχους τῆς καὶ τοὺς ἀμειλίκτους διώκτας τῆς, ἀσυνέτους ἐχθροὺς οἵτινες ἐργάσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς περισσότερον τῶν μάλιστα ἀφωσιωμένων φίλων τῆς.

Εἶχον προῖδη ἄρ' ἔτι τὸ μέλλον αὐτῆς μεγάλειον οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι νομοθέται καὶ φιλόσοφοι, οἵτινες καταδικάζοντες τὴν γυναῖκα εἰς τὴν δουλείαν τὴν ἐμμέφοντο ὡς ἔχουσαν δουρικὰ ἐλαττώματα· οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες τὴν θεώρουν ὡς ἀντίπαλον, οἱ σοφοὶ τῶν ὁποίων ἐτάραττε τὴν λογικὴν καὶ οἵτινες τόσον τὴν ἐκακολόγησαν· ὁ Πλάτων ὅστις ἐβεβαίουν ὅτι ὁ ἀμαρτάνων θὰ μεταβληθῇ εἰς γυναῖκα

κατὰ τὴν δευτέραν γέννησίν του; ὁ Ἰπποκράτης, ὅστις ἡρώτα τί εἶνε ἡ γυνή; καὶ ἀπεκρίνετο: νόσος. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ὅστις τραχύτερος ἐστὶ ἔλεγε: «ἡ γυνή εἶνε φρικώδης ταινία ἐδρεύουσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνδρός»; Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὅστις ἀνεφώνει: «εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ, ἡ αἰτία τῆς ἀμαρτίας, ἡ ἐπιτάφιος πλάξ, ἡ θύρα τῆς κολάσεως, ἡ εἰμαρμένη τῆς συμφορᾶς μας»; Ὁ Ἑρασμος ὅστις ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἄλογον καὶ ἄφρον ζῶον ἄλλ' εὐάρεστον καὶ χαριτωμένον;

Τόμους ὁλοκλήρους ἠδύναντο νὰ γεμίσωσιν αἱ ὕβρεις, τὰς ὁποίας ἐσώρυσαν κατ' αὐτῆς. Ἡ μεγαλύτερα βιβλιοθήκη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ὅσα ἐγράφησαν περὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου τοῦτου θέματος, ἕκαστον δ' ἔτος χιλιάδες τόμων ἐκδίδονται, μυθιστορήματα, δράματα ἢ παντοῖα ἄλλα ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ γυνὴ θεοποιεῖται ἢ κομηνίζεται εἰς τὰ τάρταρα. Ἀλλ' εἴτε εἰδῶλον εἶνε εἴτε θῦμα θριαμβεύει. Μὲ ποῖαν περιφρονητικὴν ἀταραξίαν ἐδέχθη τοὺς φοβεροὺς σχηματοὺς τοῦ κατ' ἐξοχὴν μισογύνου τῶν φιλοσόφων! Ὁ Σοπενχάουερ ἐρωτᾷ ποῦ ἔγκειται τὸ μυστηριώδες γόητρον τῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον φέρει ἄνω κάτω τὰ μεγαλείτερα πνεύματα, τὸ ὁποῖον εἰσολισθαίνει εἰς τὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις παρεμβάλλον ἐρωτικὰ γράμματα ἢ βοστρύχους εἰς τὰ χαρτοφυλάκια τῶν πολιτικῶν καὶ συνταράττει τὰ πάντα; Ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ φύλου τοῦ ἔχοντος «εὐρεῖς γλουτοὺς μακρὰν κόμην καὶ βραχείας ἰδέας». Ἀντὶ νὰ τὸ χαρακτηρίζωμεν ὡς ὠραῖον, λέγει, ἔπρεπε ν' ὀρθότερον νὰ τὸ ἀποκαλῶμεν καλαισθητικῶς ἄχαρι (unästhetisch). Τοῦτο ὡς πρὸς τὸ φυσικόν ὡς πρὸς δὲ τὸ διανοητικόν καὶ ἠθικόν δὲν εἶνε ἡ γυνὴ καλλίτερα. «Ἡ φύσις, ἥτις ἠρνήθη τὴν δύναμιν εἰς τὴν γυναῖκα, τῇ ἔδωκε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀδυναμίας τῆς τὸν δόλον». Συμπέρασμα: ὁρμέφυτος καὶ ἀκατανίκητος πανουργία, καὶ κλίσις πρὸς τὸ ψεῦδος. «Εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε τὸσον φυσικὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ὑπόκρισιν ὅσον εἰς θηρίον προσβαλλόμενον νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸ διὰ τῶν ὀπλῶν του».

Δὲν συγχωρεῖ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὅτι μετέβαλε «τὴν ὑποδεστέραν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποῖαν διετῆρει τὴν γυναῖκα ἡ ἀρχαιότης». Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς κατενόουν καλλίτερον ἡμῶν τὴν δρᾶσιν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὰς γυναῖκας: «ἡ φιλοφροσύνη μας καὶ ὁ βλακώδης πρὸς αὐτὴν σεβασμὸς μας εἶνε ὁ καρπὸς τῆς γερμανοχριστιανικῆς ἡλιθιότητος μας». Αὕτη ἐδημιούργησε τὴν κυρία, τὴν ὁποῖαν χλευάζει ἡ Ἀσία, καὶ τὴν

ὁποῖαν θὰ ἐμυκτήριζεν ἡ Ρώμη καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, τὴν μηχανὴν τὴν δαπανηρὰν χρημάτων. Τοιαύτη δ' εἶνε ἡ κατὰ τῆς Γερμανίας μνησικακία του διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς, ὥστε καταλήγει διὰ τῶν λέξεων τούτων: «Προβλέπων τὸν θάνατόν μου ἐξομολογοῦμαι ὅτι περιφρονῶ τὸ γερμανικὸν ἔθνος διὰ τὴν ἀπεραντόν του μωρίαν καὶ ἐρυθριῶ ὅτι ἀνήκω εἰς αὐτό».

Μεθ' ὅλην τὴν τελευταίαν ταύτην ἀποστροφὴν τοῦ ὁ Σοπενχάουερ δὲν ἔτυχε πολλῶν θαυμαστῶν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, τὰς ὁποίας ἐθαύμαζε χωρὶς νὰ τὰς γνωρίζῃ. Ἡ δὲ κυρία, τὴν ὁποῖαν τόσον προσεπάθησε νὰ ἐξευτελίσῃ, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ νέου κόσμου, ἀγωνίζεται νὰ ἐξαμερικανίσῃ καὶ τὸν παλαιόν.

Ἐκάστη φυλὴ ἔχει ἰδίαν ἀντίληψιν περὶ τῆς γυναικὸς. Εἰς τὸν Γάλλον ἡ γυνὴ ἐκπροσωπεῖ τὸ ἰδεώδες, εἰς τὸν Ἰταλὸν εἶνε ἄνθος εἰς τὸν κηπὸν του, εἰς τὸν Τοῦρκον ἐπιπλόν εὐτυχίας: γνωστὸν δὲ εἶνε τὸ παράπονον τῆς νεαρᾶς ἀραβίσσης «πρὶν νὰ γείνη ἄνδρας μου ἐφίλει τὰ ἔχνη τῶν ποδῶν μου: τώρα μὲ ζεύγει μὲ τὸ ζῶον εἰς τὸ ἄροτρον καὶ μὲ ἀναγκάζει νὰ ὀργάνω». Ὁ Ἀγγλος, πρόδρομος τοῦ Ἀμερικανοῦ, θεωρεῖ τὴν γυναῖκα πρὸ πάντων ὡς μητέρα τῶν τέκνων του καὶ οἰκοδέσποιαν. Ὁχι πολὺ κοινωνικός, ἀνεξάρτητος, φέρει βαρέως τὸν βίον τῶν πόλεων καὶ ὑπομένει αὐτὸν ἐφ' ὅσον μόνον εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐπορίαν, ὅπως ζῇσῃ ἔπειτα κατ' ἀρέσκειαν. Ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθη νὰ σέβεται, ἐδανείσθη χαρακτηριστικὰ τινὰ γνωρίσματα, τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ πατρικὸν κύρος, τὸν πόθον πολυαριθμῶν ἀπογόνων. Ἐκ ταύτης προσέλαβεν ὁμοίως καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὸν νομαδικὸν βίον. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ὁρμὴ ἡ ἐξωθοῦσα τοὺς νεωτέρους υἱοὺς τῆς οἰκογενείας νὰ ζητῶσιν εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ δημιουργῶσι καὶ ν' ἀποικίζωσι πυκνῶς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας, ἡ ὁρμὴ ἡ παροτρύνουσα τοὺς τραπεζίτας καὶ τοὺς ἐμπόρους νὰ δαπανῶσιν ἕκαστον ἔτος ἐβδομάδας τινὰς εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Εὐρώπης, εἰς κυνήγιον ἐν Σκωτίᾳ, εἰς ἀλιεῖαν σολομοῦ ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, εἰς περιήγησιν τῆς Αἰγύπτου, ἡ ἐλαυνούσα τοὺς τολμηροὺς ἐξερευνητὰς μέχρι τῆς καρδίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ μέχρι τῶν πάγων τοῦ Βορείου Πόλου.

Τὰς παραδόσεις ταύτας παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰς μεταφυτεύει εἰς τὰς νέας χώρας, τὰς ὁποίας καταλαμβάνει. Τοῦτο ἔπραξεν ὅτε,

μετὰ τὸν θρησκευτικὸν διωγμὸν κατ' ἀρχάς, ἐκ τοῦ πόθου τοῦ πλοῦτου βραδύτερον, προσωρμίσθη εἰς τὰ παράλια τοῦ Νέου Κόσμου. Κλάδος ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὸν ῥωμαλέον ἀγγλικὸν κορμόν, ἐρριζώθη καὶ ἀπέδωκε κλάδους: διότι δὲν ἀπῆλθε μόνος ἡ σύζυγός του, οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες του τὸν συνώδευον. Συνεμερίζοντο τὰς πεποιθήσεις του καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Ὅτε περὶ τὸ 1630 χίλιοι περίπου φεύγοντες τὴν θρησκευτικὴν τυραννίαν Καρόλου τοῦ Α' ἔφθασαν εἰς τὸν ὄρμον τῆς Μασαχουσέτης, ἤλθον οὐχὶ ὡς φανατικοὶ ἡττηθέντες οὐδ' ὡς ἀντάρται ἄλλ' ὡς ἐλεύθεροι. Ἀγγλοὶ, πεποιθότες ἐφ' ἑαυτούς, διὰ νὰ στήσωσι τὰς σκηνάς των ἐπὶ ἀγγλικῷ ἐδάφους. Πάντες ἀνῆκον εἰς οἰκογενεῖας εὐπόρους: τὰ settlements (τὰς ἀποικίας) αὐτῶν ὠνόμασαν διὰ τῶν ὀνομάτων τῆς γενεθλίου γῆς, τὴν δὲ θετὴν πατρίδα των ἐκάλεσαν Νέαν Ἀγγλίαν. Βήματά τινα ἀπὸ τῆς παραλίας ἤρχιζε τὸ δάσος ἀπεραντόν καὶ βαθύ. Μὲ τὸν πέλεκυν καὶ μὲ τὸ πῦρ ἤνοιξαν διόδους, χρησιμοποιοῦντες τὴν ξυλείαν πρὸς οἰκοδόμησιν τῶν κατοικιῶν των, ἐκχερσόνοντες τὸ ἔδαφος. Ἐφερον μεθ' ἑαυτῶν τάπαιτούμενα ἐργαλεῖα, σπόρους διὰ τὸ μέλλον, προμηθείας διὰ τὸ ἐνεστώδες. Αἱ γυναῖκες ἐξύμνων τὸν ἄρτον ἡ ἐπιδιώκοντες τὰ ἐνδύματα ἕως ὅτου τὴν ἐσπέραν ἡ οἰκογένεια ὅλη συνηθροίζετο περὶ τὴν τράπεζαν καὶ ἀνεγίνωσκε τὴν Ἀγίαν Γραφήν μετὰ τὸ δεῖπνον.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Νέας Ἀγγλίας ἤρξανεν. Ἀπὸ τοῦ 1630 μέχρι τοῦ 1640 εἴκοσι χιλιάδες ἀποικοὶ διῆλθον τὸν Ἀτλαντικόν, ἅπαντες Ἀγγλοὶ καὶ εἰλικρινεῖς διαμαρτυρόμενοι: αἱ γυναῖκες δὲν ἦσαν αἱ ὀλιγώτερον θαρραλεαί. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς γυναικὸς ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός. Ὁ χριστιανισμὸς τὴν εἶχεν ἀπελευθερώσῃ, ὁ προτεσταντισμὸς τὴν ἐχειραφείει ἀπὸ πάσαν κηδεμονίαν. Ἐδῶκεν εἰς αὐτὴν δικαιώματα ἴσα πρὸς τὰ τοῦ ἀνδρός, τῇ ἀνεγνώρισε τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὰς αὐτὰς εὐθύνas ἐν τῇ οἰκογενειακῇ βίῳ. Κατέστη ἐλεύθερα εἰς τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς υπάρξεώς της: τὴν ἐκλογὴν τοῦ συντρόφου της: ἐκινετο ἐλευθέρως ἐν τῇ εὐρυθεντὶ κύκλῳ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν της, ρυθμίζουσα αὐτοβούλως τὰς πράξεις της. Εἰς τὸ ἄδυτον τῆς συνειδήσεώς της, ὁ Θεὸς μόνος εἶχεν ἐξουσίαν: τὸ συναίσθημα τῆς ἀπεριορίστου εὐθύνης ἀντικατέστησε τὴν ἀνευ ὄρων ὑποταγὴν. Ἐντὸς τῶν γυναικείων ἐκείνων σωμάτων ἐκινεῖτο ἀνεξάρτητοι καὶ ἀνδρικοὶ ψυχαί.

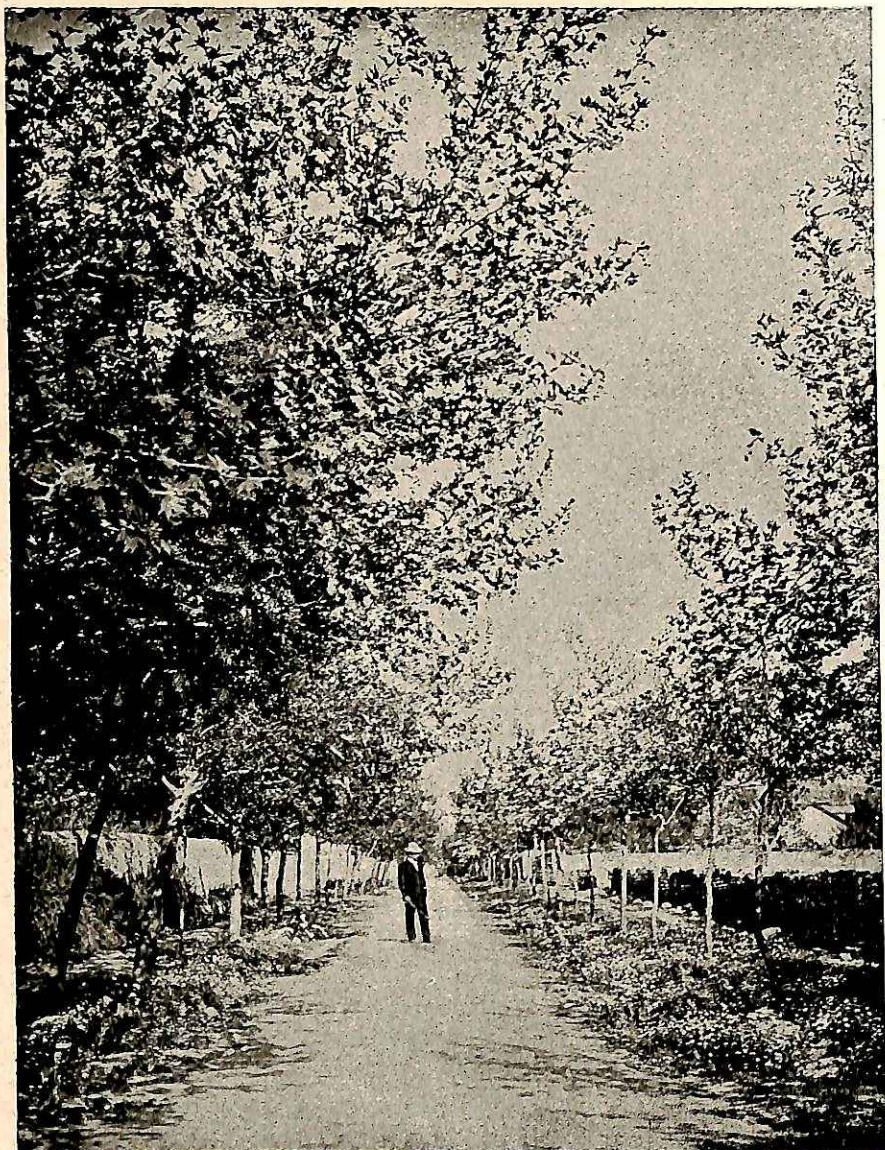
Προχωρήσατε ἐν βῆμα περαιτέρω: ἀπαλλά-

ξατε διὰ τῆς φαντασίας σας τὴν γυναῖκα ταύτην τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ διέρρευεν ἡ νεότης της. Μεταφέρετε αὐτὴν καὶ τοὺς οἰκείους της εἰς ἀπόστασιν χιλίων διακοσίων λευγῶν ἀπὸ τοῦ γενεθλίου ἐδάφους, πέραν τοῦ ὀλίγον γνωστοῦ ἐκείνου ὠκεανοῦ, διὰ μέσου τῶν καταιγίδων καὶ τῶν κινδύνων θαλασσοπολείας βραδείας ὅσον καὶ ἐπικινδύνου: ἀποβιβάσατέ την εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας παραλίας: ὑποβάλετέ την εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μοναξίας, τῶν ἀπεράντων μυστηριωδῶν καὶ βαθέων δασῶν. Ἐπειτα ὑπολογίσατε τὰς ἀνάγκας της καὶ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει ὁ νέος βίος. Ἐν τῷ συναισθήματι τῆς χρησιμότητος της ἀντλεῖ θάρρος, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὴ ἀγνοεῖ ὅτι ἔχει: τὸ πνεῦμά της, ἀπασχολούμενον εἰς ποικίλας μερίμνας, γίνεται ἰσχυρότερον: ἐνεργεῖ καὶ προβλέπει, ἐν τῇ ἀκαταπαύστῳ δ' ἐργασίᾳ καὶ τῇ ἀδιαλείπτῳ προνοίᾳ πληροῖ μίαν τῶν μεγαλύτερων ἀναγκῶν τῆς φύσεώς της καὶ τῆς καρδίας της: νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὴν κέντρον, πέριξ τοῦ ὁποῖου τὰ πάντα περιστρέφονται, νὰ εἶνε ἀπαραίτητος εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ.

Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ οὔτε ἀντιζήλους εἶχε νὰ φοβηθῇ, οὔτε πειρασμοὺς νὰ νικήσῃ. Ἡ μόνωσις ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὴν ὡς ὑπόβαθρον: ἐμεγαλύνετο ἐν τῇ μοναξίᾳ, ἥτις καθίστα αὐτὴν βασίλισσαν.

Τὸ κλίμα κατὰ μικρὸν ἐξυγιαίνετο: τὸ δάσος ὠπισθοχώρει: οἱ νέοι ἀποικοὶ προσήρχοντο, ἐξέχερσον τὴν γῆν, ἀπώθουν βαθμυδὸν ἀπώτερον τὸν συμπαγῆ τοῖχον τῶν φυλλωμάτων, τὰ ὁποῖα βραδέως κατήρχοντο πρὸς αὐτούς: ὁ σῖτος ἐφύετο ἄφθονος, μετὰ τῶν κορμῶν τῶν μαυρισμένων ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς, ἐπὶ τοῦ γονιμωτάτου ἐδάφους, τὸ ὁποῖον παρῆγε μόλις χαρασσόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρότρου. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐξεστεινόντο οἱ ἀγροὶ καὶ ἐπληθύνετο ἡ οἰκογένεια: ἡ ἐστία ἐξωραίζετο, προσελάμβανε μεγαλειτέραν ἄνεσιν καὶ ἀσφάλειαν: σχετικὸς πολιτισμὸς εἰσῆλθεν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ οἰκοδέσποινα, ἀπαλλαχθεῖσα μέρους τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων ὑπὸ τῶν θυγατέρων της, ἐφρόντιζε νὰ καλλύνη τὴν κατοικίαν της, νὰ καλλιεργῇ ἄνθη. Αἱ δοραὶ τῶν ἀγρίων ζώων, τὰ ὁποῖα ἐθήρευον οἱ υἱοὶ της, ἀπετέλουν ὠραίους τάπητας: τὰ περισσεύοντα τῶν προϊόντων τῆς ἐπαύλειος ἀντηλλάσσοντο πρὸς τὰ προϊόντα εὐρωπαϊκῶν ἐργαστασίων.

Κατὰ τοὺς μακροὺς πολέμους τῶν ἀποίκων πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς τὸ θάρρος τῶν γυναικῶν ἐμποιεῖ ἐκπληξίν: βοηθούμεναι ὑπὸ τῶν θυγατέρων των ἀποκρούουσι τὰς ἐφόδους τῶν

ΧΙΟΝΙΣΜΕΝΗ ΟΔΟΣ ΕΝ ΚΗΦΙΣΙΑΙ

Φωτογραφία τοῦ ἐρασιτέχνη κ. Σ. Κοκκόλη.

Ο ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΙΑΣΟΝΟΣ ΚΑΙ ΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥ

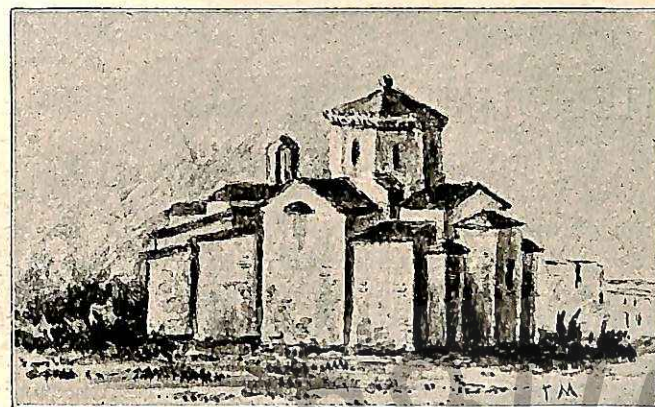
Ολίγον μακρὰν τῆς πόλεως Κερκύρας ὑπάρχει τὸ προάστειον τῶν Καστράδων, ἢ τῆς Γαρίτσας, ὡς ἀποκαλεῖται σήμερον, ἐν μέσῳ δὲ θαλλόντων κήπων ὀρθοῦται ὁ παλαιὸς ναὸς τῶν Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου· ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη πιθανῶς κατὰ τὴν δεκάτην ἢ δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, ὡς δὲ ὑποθέτει ὁ Μουστοξύδης, πρὸ τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνό-

εῖς λύτρων αὐτοῦ ψυχικῶν ὀφλειμάτων)... μνήμην ἀνεπιλείπτον καὶ βροτῶν κλέος».

Ἡ δὲ ἐν ἀριστερᾷ ἔχει ὡς ἑπεται·

† Μνημοσύνης τὸδ' ἔτευσεν ὑπὸ Χριστῷ Σωτῆρι σοφὸν ἔργον Στέφανος θειόπολος ἀμπλακημάτων εἰς λύσιν ψυχῆς ποικιλόμορφον τῶν ἀγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων ναὸν ἐπὶ Θεοφάνους προέδρου ἐς εὐρέα ἡματα μνήμης».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιγραφῶν ἐξάγεται ὅτι

ματι τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν καθαρὸν βυζαντινὸν ῥυθμὸν· δυστυχῶς ὅμως πλὴν τῶν τοίχων καὶ δύο ἐν τῷ νάρθηκι ἰσταμένων ἀρχαίων κιόνων, οὐδὲν ἄλλο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διέμεινεν ἐκ τῶν πάλαι κοσμοῦντων αὐτόν. Παρὰ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου ὑπάρχουσιν ἐντετυχισμένοι δύο ἐπιγραφαί.

Ἡ ἐν δεξιᾷ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς·

† Ὁ φωτολαμπὴς καὶ περίβλεπτος δῆμος τῶν σοφωτάτων καὶ θείων Ἀποστόλων, ὁ πρὶν ἄσμος ἐν σμικρότητι πέλων, νῦν περικαλλὴς καὶ περιδοξὸς ὤφθη· κάλλει Στέφανος ὁ κλεινὸς θηηπόλος τοῦτον κατεκόσμησεν εὐσεβοφρόνως

τὸν ναὸν ἐμεγάλυνε Στέφανός τις καὶ ἐκαλλώπισεν εἰς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἐπὶ Θεοφάνους προέδρου. Ὁ Ἰάσων καὶ ὁ Σωσιπάτρος ἦσαν, ὡς γνωστόν, ἐπίσκοποι· ὁ μὲν Ταρσοῦ, ὁ δὲ Ἰκονίου, ἐλθόντες δὲ ἐν Κερκύρᾳ ὅπως κηρύξωσι τὸν χριστιανισμόν, ἤγειραν ἐκκλησίαν ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Καὶ ὁ μὲν Σωσιπάτρος ἐμαρτύρησεν, ὁ δὲ Ἰάσων ἐποίμανε μέχρι τέλους τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον!

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

† Ἴδε «Βίον Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου» ὑπὸ Μουστοξύδου. Ρωμανὸν ἐν Φιλοπάττειδι, καὶ Α. Ἰδρωμένου «Συνεπτικὴν Ἱστορίαν Κερκύρας».

Ἐλαιογραφία: E. T. Parris.

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑ

Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν.

ΠΑΝΔΕΗΝΑΙΑ

ΒΙΚΤΩΡΙΑ

Τὴν 6ην ὥραν καὶ 20' μ.μ. τῆς Τρίτης, 9 Ἰανουαρίου, ἀπέθανεν ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία. Παραδίδουσα τὴν ὑστάτην πνοὴν ὑπεριθύρισε:

— Good bye! (χαίρετε).

Καὶ ἐξέπνευσεν ἡρόεμα.

Ὁ θάνατος τῆς γηραιᾶς βασιλείας, περὶ τὸ ψυχροσάγημα τῆς ὁποίας περιέπταντο αἱ ἀνησυχίαι καὶ αἱ πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις εκατομμυρίων ὄλων ὑπηκόων λατρυνόντων αὐτήν, βαθύτατα συνεκίνησεν ὅχι μόνον τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἀπεράντους ἀγγλικὰς κτήσεις, ἀλλὰ καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον. Ἐπὶ δύο γενεὰς περίπου κατηγγάσσε τὸν ἀγγλικὸν θρόνον, καὶ τόσον συνεδέθη μετ' αὐτοῦ, ὥστε καταβαίνουσα διὰ τὰ διευθυνθῆ εἰς τὸν τάφον φαίνεται ὅτι παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς καὶ τι τοῦ ἀγγλικοῦ Κράτους. Ἡ Ἑλλάς ἐπένθησεν εἰλικρινῶς τὸν θάνατον τῆς Ἀνάσσης τῆς Ἀγγλίας. Ἐνεθυμήθη—διότι δὲν εἶνε ἡ ἀγνωμοσύνη τὸ χεῖριστον τῶν ἐλαττωμάτων της—ὅτι ἐπ' αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ὑποστηρίξεώς της αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἠνώθησαν πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, ὅτι οἱ πόθοι αἰώνων ὄλων τῆς διωφύσης ἐλευθερίας Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου ἐξεπληρώθησαν, ὅτι ἡ Κρήτη ἀπηλλάχθη ἀπὸ τὴν φοβερωτάτην δουλείαν καὶ ὅτι δούκεις τὰ βλέμματα τῆς Ἑλλάδος ἐστράφησαν ἱκετευτικὰ καὶ αἱ χεῖρές της ἐτάθησαν ζητοῦσαι προστασίας. Ἡ κραταιὰ Ἀγγλία δὲν ἀπέστρεψε τὸ βλέμμα, οὐδ' ἀφῆκε τὰ παρακαλοῦσας χεῖρας τὰ καταπέσσωσι ἀβοήθητοι.

Τὰ «Παναθήναια» συμπενθοῦντα μεθ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος δημοσιεύουν μίαν τῶν εἰκόνων αὐτῆς, ὥς ἦτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας της, ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσὶν ἐτῶν, ἀλήθης νεότητος καὶ κάλλους.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟ ΜΙΚΡΟΥ ἔγινε νέα ἔκδοσις τῶν ἀποφάσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ παπική Ἐκκλησία καταδικάζει διάφορα φιλογολικά καὶ ἐπιστημονικά ἔργα. Εἰς τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 278 σελίδας, ὑπάρχουν 3,286 συγγράμματα προγεγραμμένα, ἀναθεματισμένα, ὥστε ἀναλογοῦν δώδεκα περίπου κατάδικαι κατὰ σελίδα. Καὶ πάλιν ἡ παρούσα ἔκδοσις λέγεται «ἡ τῆς ἐπιεικείας», διότι ἐν αὐτῇ κατηργήθησαν πρὸς τιμὴν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος πέντε αἰῶνων ἀφορισμοί. Πᾶν ἔργον ἀρχαιότερον τοῦ 1500 ἀξιοῦται συγγνώμης.

Παράδοχος εἶνε ὁ κατάλογος τῶν ἀφορισθέντων βιβλίων. Πᾶν ἔργον μεγαλοφυές, πᾶν ἔργον συνήγο-

ροῦν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ δικαίου ἀνεθεματίσθη. Ὁ Μονταῖνι εἶνε κατηραμένος καὶ ὁ Φενελὼν καὶ ὁ Βοσουέτος καὶ ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Μαλεμπράνς καὶ ὁ Πασκάλ. Ὅλοι οἱ φιλόσοφοι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἡγουμένου τοῦ Βολταίρου, ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην.

Ὁ δέκατος ἑνατος αἰὼν παρέσχεν ἄρκετὰ θύματα ἀναθέματος. Ὁ Βαλζάκ, ὁ Δουμάς πατὴρ, ὁ Εὐγένιος Σῦνς, ἡ Γεωργία Σάνδη, ὁ Γουσταῦος Φλωμπέρ εἶνε ἀφορισμένοι ὁμοίως ὁ Οὐγγὼ καὶ ὁ Λαμαρτίνος. Ὁ Ζολᾶ ἀναθεματίζεται δι' ὅλα τὰ ἔργα του.

Καὶ οἱ ταλαίπωροι ἱστορικοὶ δὲν ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν διωγμὸν. Ὁ Ἐδγάρδος Κινέ, ὁ Μισελέ. Καὶ ὁ Ἰούλιος Σίμων, καὶ ὁ Αὐγουστος Κόντ ἐπίσης.

Καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι, παιδαγωγοὶ καὶ λογογράφοι καὶ ἐπιστήμονες συμπληροῦν τὴν λιτανείαν τῶν καταδικῶν. Ἐνῷ δὲ ἡ ἱερὰ λογοκρισία λειτουργεῖ, τὸ Πνεῦμα διατρέχει τὸν κόσμον ἐλεύθερον, ἰσχυρὸν καὶ κατακτητικόν...

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ Σάββατον, 13ην Ἰανουαρίου, ἤρχισαν αἱ συνεδρίαὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ φιλογολικοῦ τμήματος τοῦ Συλλόγου «Παρνασσού». Πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγον ὁ διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου κ. Ι. Σβορώνος, πραγματευθεὶς περὶ τῶν νομισμάτων τῶν Πτολεμαίων, τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τὰ νομίσματα ταῦτα οὔτε τόπον ἐκδόσεως, οὔτε ἔτος κοπῆς φέροντα, καθίστων ἀδύνατον πᾶσαν ταξινόμησιν, οἱ ἐπιφανέστεροι δὲ τῶν νομισματολόγων ἐθεώρουν τὴν δυσχέρειαν ταύτην ἀνυπερβλήτην. Ὁ κ. Σβορώνος ἐγκύψας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τὴν κατάταξιν τῆς ἀρίστης συλλογῆς τοῦ κόσμου, τὴν ὑποίαν διὰ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ αἰοδίου Δημητρίου κέκτηται τὸ ἡμέτερον Νομισματικὸν Μουσεῖον, ἐνόμισεν ὅτι εὖρε τὸν μίτον τοῦ λαβυρίνθου. Πρὸς διακρίβωσιν τῆς παρατηρήσεώς του ἐπισκεφθεὶς τὰ μεγάλα νομισματικά μουσεῖα τῆς Εὐρώπης εἶδε μετὰ χαρᾶς ἐπιβεβαιούμενα τὰ πορίσματα αὐτοῦ. Ὅθεν κατέταξε τὰ νομίσματα ταῦτα εἰς τάξεις καὶ ἀπῆρτισε πίνακας αὐτῶν. Ἀφετηρία τῆς σπουδαιότητος ταύτης ἐργασίας ἦτο ἡ παρατήρησις ὅτι τὰ πτολεμαϊκὰ νομίσματα φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὀψews τὴν εἰκόνα τοῦ Πτολεμαίου ἢ τῆς Ἀρσινόης, τῆς προσφιλεστάτης συζύγου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας κοῖνῃ ἢ ἀετὸν μετ' ἄλλων συμβόλων, φέρουσι καὶ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ἀντιστοιχοῦντα, κατὰ τὸν κ. Σβορώνον, πρὸς ἔτη. Τὴν ἐνδιαφέρουσαν διὰλέξιν του ἐποικίλλεν ὁ κ. Σβορώνος διὰ φωτεινῶν προβολῶν, δι' ὧν ἡσθητοποίησιν καὶ ἐπεβεβαίωσιν τὰ λεγόμενα αὐτοῦ.

Ἐπειτα ὠμίλησεν ὁ ἑφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Κουρουνιώτης ἐπὶ μακρὸν καὶ λεπτομερέςτατα περὶ τῶν ἐν Ἑρετρίᾳ ἀνασκαφῶν μετὰ πολλῶν παρατηρήσεων περὶ τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφέντων τάφων καὶ τεθραυσμένων ἀγγείων, ὧν πολλὰ ἐπέδειξεν ἐν προβολαῖς.

Τελευταῖος τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Σπ. Λάμπρος, ὁμιλῆσας περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λέξεως «σπίτι», ἥτις ἀντικατέστησεν, ἐξαιρέσει θρησκευτικῶν τιμῶν φράσεων καὶ ὀλιγίστων ἄλλων, καθ' ὅλοκληρίαν τὴν λέξιν οἶκος. Ἦτο μὲν γνωστὸν ὅτι τὸ σπιτὶ προήλθεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ hospitium τοῦ σημαίνοντος ξενῶνα, ἀλλ' οὐδεὶς ἐγίνωσκε πῶς ἡ λέξις περιήλθεν εἰς τὴν γενικὴν σημασίαν τοῦ οἴκου. Ὁ κ. Λάμπρος ἀναδραμὼν εἰς χρυσόβουλλα καὶ ἀργυρόβουλλα βυζαντινῶν χρόνων καὶ εἰς τὸ μεσαιωνικὸν κτηματολόγιον τῆς γαλλικῆς μονῆς τοῦ St Germain κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι σπιτὶ ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὸν οἶκον τοῦ αὐθέντου, τὸν πύργον τοῦ δεσπότου, τὸ ἀρχοντικὸν τῶν Καλάνδων κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ αὐτοῦργια ἢ καλύβια τῶν δουλοπαροίκων. Καὶ αἱ μὲν κατοικίαι τῶν αὐθεντῶν ἦσαν ἐκ πηλοῦ καὶ λίθου, ἐνῶ τῶν δουλοπαροίκων ἐκ πηλοῦ μόνον ἢ ξύλων, δι' ὃ ἐκαλοῦντο καλιαὶ (κἄλον, ὡς γνωστὸν, = ξύλον), τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο διετήρησεν ἡ λαϊκὴ φράσις: πᾶνε καλιά σου = πήγαινε 'ς τὸ καλύβι σου, 'ς τὸ φτωχικὸν σου.

Η ΑΝΕΛΚΥΣΙΣ τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἀρχαιοτήτων ἐξακολουθεῖ. Ἐχομίσθησαν ἤδη ἐκείθεν πλείστα τεμάχια ἀγαλμάτων. Ἐκ τῶν πρώτων εὐρημάτων δημοσιεύσμεν κατωτέρω ἐκ φωτογραφίας εἰκόνα κεφαλῆς ἀνδρός, ἐπιφυλασσόμενοι μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν νὰ γράψωμεν εἰδικὸν ἄρθρον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἤδη εἰς τὰ «Παναθήναια» δημοσιευθέντων.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ἐκ Βρυξελλῶν ὅτι προσεχῶς ἔρχεται εἰς Ἀθήνας ὁ νεαρὸς βιολιστὴς Φράντς Σέργκ, ὅστις πέρυσιν εἶχε καταθέλξει τοὺς εὐτυχήσαντας νὰ τὸν ἀκούσουν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ὁδείου μας. Ὁλό-

κληρος ὁ Βελγικὸς τύπος ἀναφέρει ἐνθουσιωδῶς τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας τοῦ διασήμεου Quartuor, τοῦ αποτελουμένου ἀπὸ νεαρῶν Βέλγων μουσικῶν, εἰς τὸ ὁποῖον πρωταγωνιστεῖ ὁ κ. Σέργκ. Ἰδίως ἐπαινεῖται ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐρμηνεία τῶν μεγάλων κλασικῶν, ἡ ὁποία περιγράφεται ὡς κατὰ τέλειον.

Ο ΣΙΓΦΡΙΔ ΒΑΓΝΕΡ, υἱὸς τοῦ μεγάλου ἰδρυτοῦ τοῦ Μπαϊρόυτ, ἔδωκεν ἐσχάτως εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μονάχου τὰ χειρόγραφα ἑνὸς μελοδράματός του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κόμης Βίλδφαγκ», τὸ ὁποῖον θέλει παιχθῇ περὶ τὰ μέσα τοῦ προσεχούς Φεβρουαρίου. Ὁ μουσικὸς κόσμος ἀναμένει ἀνυπομονῶς τὸ ἔργον διὰ νὰ κρίνῃ ἂν ὁ νέος Βάγνερ δὲν ἠδίκησεν αὐτόν, ἐγκαταλείψας τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶγεν ἐπιδείξει μεγάλῃν ἱκανότητα, προτιμήσας νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐνδόξου πατρός του.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ τοῦ ἐν Παρισίοις θεάτρου «Ὁδείου» παρεστάθη ἡ «Φαίδρα», τὸ νέον μελόδραμα τοῦ Μασσενέ, τὸ συντεθέν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὁμωνύμου τραγωδίας τοῦ Ρακίνα. Τὸ ἔργον ἐκρίθη μέτριον ἐν συνόλῳ, ἐκτὸς τῆς εἰσαγωγῆς καὶ μιᾶς χαριτωμένης ἐρωτικῆς δυωδίας μεταξὺ Ἰππολύτου καὶ Ἀρικής.

ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΝ τοῦ ἀλκοολισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ συνεστήθησαν διάφοροι σύλλογοι, σκοπὸν ἔχοντες νὰ διευκολύνουν τὸν λαὸν εἰς τὸ νὰ διέρχεται τερπνῶς καὶ ἐπωφελῶς τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Οἱ Σύλλογοι οὗτοι ἱδρύσαν μεγάλα καταστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν αἵθουσαι συναυλιῶν καὶ διαλέξεων, βιβλιοθήκαι καὶ θεάτρα. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἠρθίμουν 501 αἰθούσας συναυλιῶν, 91 θεάτρα λαϊκὰ, 138 ὀρχήστρας ἐδόθησαν 4,568 διαλέξεις, 602 θεατρικαὶ παραστάσεις, 445 λαϊκαὶ ἐορταὶ καὶ 438 συναυλίαι καὶ χορευτικαὶ ἐσπερίδες. Καὶ οὕτως ὁ λαὸς μορφώνεται διασκεδάζων.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ἐτελέσθη μουσικὸν μνημόσυνον εἰς μνήμην τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος Ἀγγλοῦ συνθέτου Ἀρθούρου Σούλλιβαν. Ἐδόθη δηλαδὴ συναυλία ἔχουσα χαρακτῆρα πένθιμον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξετελέσθησαν τὸ νεκρικὸν ἐμβατήριον τοῦ Βάγνερ, τὸ In Memoriam τοῦ ἀποθανόντος συνθέτου καὶ τινὰ ἔργα τοῦ Μπεττόβεν, κατάλληλα πρὸς τὴν περίστασιν.

Δ. Θ.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ἐκ Μονάχου τὰ ἐπόμενα:

«Ἡ κηδεὶα τοῦ Γύζη ἔγινε μεγαλοπρεπὲς στάτη. Τὴν ἐκφορὰν τοῦ μεγάλου νεκροῦ ἡκολούθησαν ἐν θλίψει βαθεῖα ἡ ἑλληνικὴ παροικία σύμπασα, οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Τεχνῶν, ἐν οἷς ὁ Λέμπας, ὁ Στούκ, ὁ Σάιτς, καὶ οἱ διευθύνται αὐτῆς Ρίττερ καὶ Μύλλερ, πλείστοι καλλιτέχναι, πάντες οἱ μαθηταὶ τῆς Ἀκαδημίας, ἀξιωματικοὶ καὶ κόσμος πολὺς.

Μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἐξεφώνησεν ἐπικήδειον λόγον ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Μελέτιος Σακελλαρόπουλος, μεθ' ὃ κ. Π. Ταρσούλης κατέθεκεν ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς παροικίας στέφανον πολυτελέστατον ἐκ καταλεύκων ρόδων, ἀνθέων πασχαλιᾶς καὶ

ναρκίσσων, με κυανολεύκους ταινίας, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἀνεγινώσκετο γερμανιστί:

«Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τοῦ Μονάχου εἰς τὸν Ν. Γύζην», ἐπὶ τῆς ἐτέρας δὲ ὁ στίχος τοῦ Ὁμήρου:

«Πόποι ἢ μέγα πένθος Ἀχαιῖδα γαῖαν ἰκάνει».

Μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ στεφάνου ὁ κ. Ν. Γεννηματᾶς ἀπήγγειλε ποίημα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσπῶμεν τὸ ἐπόμενον ὠραῖον τετράστιχον:

«Τὸ μνημα αὐτοῦ, ποῦ ἀνοίγεται, κ' ἀχόρταγο τὸ στόμα
Ρουφᾷ πολὺτιμι ζωῇ καὶ τιμημένο σῶμα
Δὲν μοιάζει τᾶλλα μνήματα ποῦ ζοῦνε σὸ σκολάδι.
Αὐτὸ θὰ κλείσῃ αἰῶνον φῶς, ἐκεῖνα αἰῶνον βράδυ.»

Μετὰ τοῦτον ὠμίλησεν ὁ καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας κ. Σπῆλερ. Εἶτα κατετέθη ὁ στέφανος τῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Πέτερσεν. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου ὠμίλησεν ὁ μαθητὴς του κ. Hudre. Ἐκλείσει δὲ μετὰ τοῦτο ὁ τάφος, κατατεθέντος στεφάνου ἐκ μέρους τοῦ βασιλεύοντος πρίγκιπος Λουϊτπόλδου.

Ὁ Γερμανικὸς τύπος ἀφιέρωσεν ἄρθρον, δι' ὧν ἐξαίρει τὰς ἀρετὰς τοῦ Γύζη ὡς καλλιτέχνου καὶ ὡς ἀνθρώπου.

Αἱ «Νεώταται εἰδήσεις τοῦ Μονάχου» ἔγραψαν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς:

«Ὁ Γύζης ἦτο εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας μας καὶ βεβαίως ὁ θάνατός του εἶνε πλήγμα δι' αὐτήν. Μαθητῶν ἀκόμη παρὰ τῷ Πιλότῳ διεκρίθη διὰ τῆς ἐν τῷ διαγωνισμῷ βραβεύσεως εἰκόνας του, παριστώσης τὴν ἐν μικρᾷ πόλιν τῆς Γερμανίας προξενηθεῖσαν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς νίκης τοῦ Σεδὰν κατὰ τὸ 1870. Ὁ καθηγητὴς του Πιλότου τὸν ἐξετίμα ἰδιαίτερος ὡς καλλιτέχνην καὶ ὡς ἄνθρωπον.

«Ὁ τύπος τῶν γυναικῶν τοῦ Γύζη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἰδεώδης τύπος τῆς νέας ἑλληνικῆς τέχνης: διὰ τοῦ Γύζη ἀνέζησεν ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ τέχνη. Ὁ Γύζης δὲν ἐδίδασκε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὑψηλὴν τέχνην καὶ εἰς ἄλλους σκοπούς, φρονῶν ὅτι τὸ καλὸν παντοῦ ἐκπλήροί τὸν προορισμὸν του. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται τὰ ὠραία ἐξώφυλλα τῶν περιοδικῶν «Zeitschrift» καὶ «Ueber Land und Meer» ὡς καὶ μία καλλιτεχνικωτάτη εἰκὼν ὡς προμετωπίς τοῦ ἐν Μονάχῳ καταστήματος τοῦ κ. Παπαστάθη καὶ ἡ ὠραία ἐκείνη ἀγγελία τῆς ἐφετεινῆς ἐκθέσεως τοῦ Μονάχου».

Ἀθηνᾶϊκά.

Ο ΗΜΕΤΕΡΟΣ συνεργάτης καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας κ. Σπ. Π. Λάμπρος ἐπεράτωσε τὰς ἐν τῷ «Παρνασσῷ» διαλέξεις του περὶ Ἀγίας Σοφίας, τὰς ὁποίας μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησε πικρὸν ἀροχτήριον. Τὴν τελευταίαν τούτων, μεστήν πατριωτικῶν ἐνδιαφερόντων, δημοσιεύσμεν σήμερον εἰς τὰ «Παναθήναια», στενογραφηθεῖσαν.

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ, τὴν ἑποῖαν διοργανῶναι ὁ «Πατριωτικὸς Σύνδεσμος τῶν Κυπρίων», θὰ ἀρχίσῃ τὴν 6ῃν προσεχούς Ἀπριλίου, θὰ εἶνε δὲ ἱστορικὴ, ἐθνολογικὴ, γεωργικὴ, βιομηχανικὴ, κτηνοτροφικὴ. Θὰ περιέχῃ πρὸς τοῦτοις βιβλιοθήκην ἔργων περὶ Κύπρου, χάρτας, εἰκόνας τοπίων, φωτογραφίας ἀρχαιοτήτων, ἐνδυμασιῶν, προσώπων τῆς Κύπρου κλ.

Ἀπὸ τὰ μουσεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἐζητήθησαν ἐκμαγεῖα τῶν κυριωτέρων ἐκεῖ κυπριακῶν ἀρχαιοτήτων. Εἰς τὸ περιστύλιον τοῦ Ζαππείου θὰ στηθῇ τὸ μνημεῖον τοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κύπρου πεσόντος ἀρχιερέως, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐκθεσιν θὰ μετακομισθῇ εἰς Λευκωσίαν, τὴν πρωτεύουσάν τῆς νήσου.

Ἐκτὸς τούτου ἐντὸς τοῦ Ζαππείου θὰ ὑπάρχῃ κυπριακὸν θέατρον, ἥτοι σκηνὴ διὰ κυπριακὰ ὄργανα, χορευτὰς καὶ τραγουδιστὰς τῆς νήσου, κυπριακὸν ἐστιατόριον καὶ κυλικεῖον, ὠραῖαι δὲ νεαραὶ ὑφάντριά, χωρικά θὰ ἔλθουν ἐκ Κύπρου χάριν τῆς Ἐκθέσεως.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἐκθέσεως, ἥτοι Ἀπρίλιον καὶ Μάιον, θὰ διοργανωθῶσιν ἐν Ἀθήναις διάφοροι ἐορταί. Ἰδιαίτερα ἀτμόπλοια θὰ νυκλωθῶν, ὅπως δι' αὐτῶν ἐπισκεφθῶσι τότε τὰς Ἀθήνας διάφοροι Κύπριοι, οἵτινες κατόπιν ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα τῶν θὰ προσορμισθῶσιν εἰς Χανία, διὰ νὰ χαιρετίσουν τοὺς ἀδελφούς Κρητάς ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει. Ἡ Μουσικὴ Ἑταιρεία θὰ διοργανώσῃ μεγάλην μουσικὴν ἐσπερίδα καὶ ἄλλας ἐορτάς, ὁ δὲ Παρνασσὸς φιλολογικὰς ἐσπερίδας. Ἡ «Ἑταιρεία πρὸς διδασκαλίαν ἀρχαίων δραμάτων» ἐτοιμάζει παραστάσιν τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου καὶ ὁ «Σύνδεσμος τῶν Κυπρίων» θὰ δώσῃ μέγα συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ παρακαθίσουν διὰ πρῶτην φορὰν ἀντιπρόσωποι ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ πόλις θὰ φωταγωγηθῇ καὶ διακοσμηθῇ λαμπρῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἃς ἐλπίζεται μεγάλη συρροὴ ξένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἑταιρεία Κούκ θὰ διευκολύνῃ τὴν ἐνταῦθα ἔλυσιν ξένων διὰ τὰς ἐορτάς ταύτας.

Ἀλλ' ἡ ὠραιότερα τῶν ἐορτῶν θὰ εἶνε οἱ πρῶτην φορὰν διοργανούμενοι Πανελλήνιοι ἀγῶνες, καθ' οὓς θὰ ἔλθουν ὅπως συναγωνισθῶν με τοὺς ἐνταῦθα ἀθλητὰς ἐκ πολλῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἰδιαίτερος δ' εἴκοσι πρωταθληταὶ τῆς Κύπρου. Τὴν διοργανώσιν τῶν Πανελληνίων ἀνέλαβεν ὁ «Σύνδεσμος τῶν ἑλληνικῶν ἀθλητικῶν καὶ γυμναστικῶν σωματείων».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς Κυπριακῆς Ἐκθέσεως τὰ «Παναθήναια» θὰ δημοσιεύσωσιν ἄρθρον τοῦ συνεργάτου κ. Γ. Σ. Φραγκοῦδη, προέδρου τοῦ «Πατριωτικοῦ Συνδέσμου τῶν Κυπρίων», με εἰκόνας διαφόρων σκηνῶν καὶ τοπίων τῆς νήσου.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἑλληνικά.

Ἐξεδόθησαν: **Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ** (BYZANTION-ΣΤΑΜΠΟΥΛΑ), ὑπὸ Γ. Σ. Φραγκοῦδη. **ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΦΙΛΟΤΕΧΝΩΝ ΤΟΥ 1901**, ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φιλοτέχνων».

— **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ**, ὑπὸ Ἀννης Ν. Σερονίου, ἔτος Γ', 1901.

— **ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ**, ὑπὸ Κ. Γκολδόση καὶ Κ. Οικονόμου, ἔτος Β', 1901.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΤΥΠΩΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου	Τόμοι 3	σελ. 4400	δρ. 48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ε. Δ. Τσακαλώτου		» 780	» 10
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ε. Δ. Τσακαλώτου		» 872	» 12
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Δ. Ι. Ὀλυμπίου		» 360	» 9
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ν. Κομπούλου		» 1087	» 10
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ν. Κομπούλου		» 1100	» 10
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ι. Πεοβάνογλου		» 1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ι. Πεοβάνογλου		» 1000	» 11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Α. Ν. Γιάνναρη		» 1146	» 11
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Γ. Ρουσοπούλου		» 1080	» 12

Εὐρίσκονται ἐν τοῖς κυριωτέροις βιβλιοπωλείοις καὶ ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ
Π. Δ. Σακελλαρίου, ὁδὸς Λυκούργου 8.

ὑπὸ τὰ πιεσθήρια :

ΙΩ. ΠΟΛΕΜΗ

Α Λ Α Β Α Σ Τ Ρ Α

ΣΤΑ ΕΞΕΝΑ—ΑΠΟΛΟΓΟΙ

Τόμος ἐκ 250, σελίδων ἐπὶ καλοῦ χάρτου.

ΑΝΘΟΠΩΛΕΙΟΝ

Κ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

33—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—33

Κ. ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΗΣ

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΙΑΝ

ΤΗΣ Α. Β. Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ 18

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ: Ἀθηνῶν ἐνὸς μηνὸς δρ. 3,
τριμηνίας δρ. 8, ἑξαμηνίας δρ. 15, ἐνὸς ἔτους δρ. 25.
Ἐπαρχιῶν ἑξαμηνίας δρ. 25, ἐνὸς ἔτους δρ. 40.

LIBRAIRIE FRANÇAISE ET INTERNATIONALE

DIRECTEUR : F. WILBERG

ATHÈNES PLACE DE LA CONSTITUTION

(Succursale de la Librairie Nilsson à Paris)

MAISONS à Amsterdam, Barcelone, Bruxelles, Leipzig, Londres, Milan, Salonique

Journaux, Etrennes, Romans, Sciences et Arts.